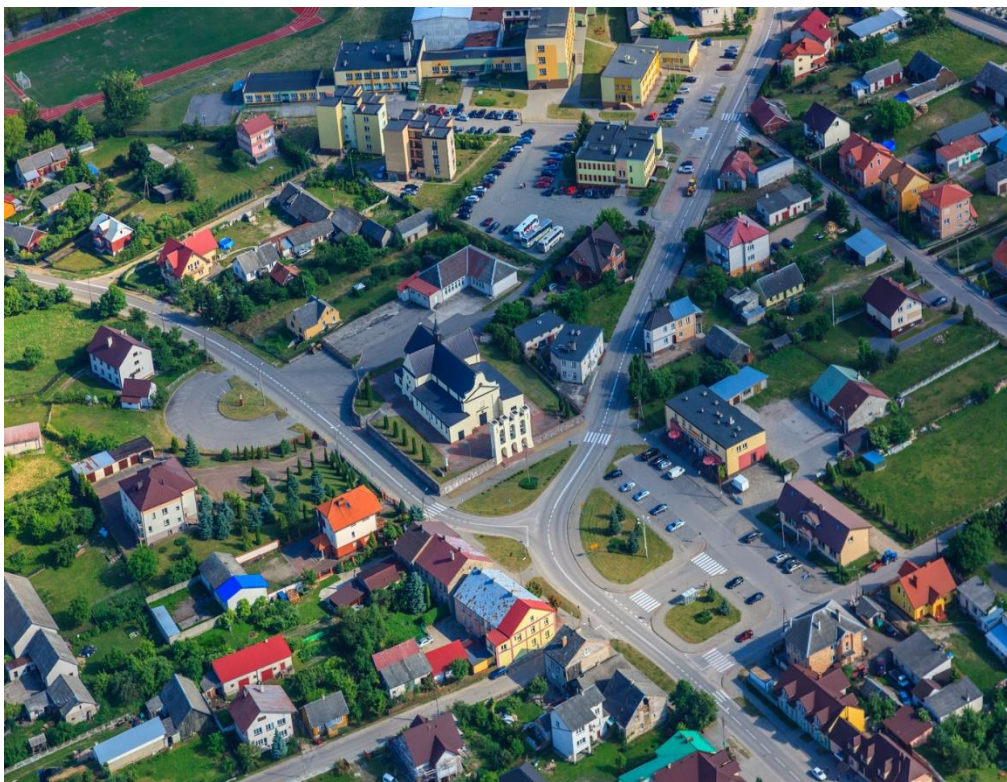

PROGRAM ROZWOJU GMINY „STRATEGIA ROZWOJU GMINY RUTKI na lata 2015 – 2020”

GRUDZIEŃ 2015

Spis treści:

WSTĘP	4
I. METODOLOGIA PRACY NAD STRATEGIĄ	16
II. DIAGNOZA SPOŁECZNO – GOSPODARCZA GMINY	19
2.1 CHARAKTERYSTYKA GMINY	19
Położenie i powierzchnia.....	19
Historia	21
2.2. DEMOGRAFIA	21
Dane demograficzne:	22
Ruch naturalny ludności w gminie Rutki w latach 2010-2014	25
2.3 OBSZAR SPOŁECZNY	27
Organizacje pozarządowe.....	28
Uczestnictwo w wyborach.....	32
Służba zdrowia	35
Opieka Społeczna	36
Oświata	40
Bezpieczeństwo	45
2.4 OBSZAR KULTURY I REKREACJI	53
Kultura	53
Obiekty dziedzictwa kulturowego	58
Turystyka i rekreacja	63
2.5. OBSZAR ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO I INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ.....	67
Rzeźba terenu.....	67
Warunki glebowe.....	68
Użytkowanie ziemi.....	68
Klimat	67
Zasoby wodne.....	71
Zasoby surowcowe	74
Lasy	74
Formy ochrony przyrody	75
Zaopatrzenie w energię ciepłą	78
Gospodarka odpadami	78
Sieć telefoniczna.....	79
Uwarunkowania ochrony środowiska	80

Infrastruktura ochrony środowiska.....	83
Drogi w Gminie Rutki.....	85
2. 6. OBSZAR GOSPODARCZY	94
Rolnictwo.....	94
Podmioty gospodarki narodowej	97
Sytuacja finansowa gminy	103
Wydatki	112
III. ANALIZA SWOT.....	115
IV. MISJA GMINY RUTKI I JEJ REALIZACJA	118
4.1 Wizja i misja.....	118
4.2 Kierunki rozwoju Gminy Rutki.....	119
4.3 Cele strategiczne i cele szczegółowe.....	121
V. OCENA SPÓJNOŚCI CELÓW STRATEGICZNYCH Z DOKUMENTAMI WYŻSZEGO RZĘDU	125
VI. WIELOLETNI PLAN INWESTYCYJNY (WPI) na lata 2015 - 2020.....	135
VII. PROCEDURY WDRAŻANIA, MONITORINGU I EWALUACJI STRATEGII.....	146
Monitoring Planu.....	146
Ewaluacja.....	150
Public Relations planu rozwoju lokalnego	151
SPIS TABEL:	153
SPIS RYSUNKÓW:	156
SPIS WYKRESÓW:	157

WSTĘP

Wobec zmieniającej się rzeczywistości, jednostki samorządu terytorialnego sprostać muszą współczesnym wymogom nowoczesnego zarządzania. Rozwój i jednocześnie kreowanie pozycji atrakcyjnego partnera do współpracy wymagają długofalowego planowania w ramach wyznaczanych celów strategicznych. Strategia rozwoju gminy określa ramy działania gminy oraz podstawę do przyjmowania programów i podejmowania przedsięwzięć. Ma ona charakter porządkujący i informacyjny, poprzez wskazanie warunków podejmowania i realizacji wszelkich działań w gminie, w tym formułowaniu kolejnych Wieloletnich Planów Inwestycyjnych. Dokument ten stanowi również podstawę do kształtowania polityki przestrzennej, będąc jednym z punktów odniesienia dla sporządzenia Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. Podnosi wiarygodność wobec partnerów zewnętrznych, dla których niejednokrotnie stanowi podstawę oceny współpracy z gminą lub lokalizacji własnych działań na terenie gminy.

Celem strategii jest jasne wskazanie kierunków, w jakich powinna zmierzać gmina, aby zapewnić stały, zrównoważony rozwój, a jednocześnie dbać, aby mieszkańcom konsekwentnie polepszać warunki życia. Koniecznym elementem strategii jest diagnoza społeczno-gospodarcza, ponieważ, aby określić dokąd zmierzamy, należy wiedzieć skąd przychodzimy. Realne i efektywne planowanie przyszłości jest przy tym możliwe jedynie, gdy opiera się na wartościach i opcjach uznanych przez społeczność lokalną, uwzględniając jej wewnętrzny potencjał i słabości. Wartość strategii mierzona jest zatem poziomem dialogu społecznego pomiędzy władzą i obywatelami.

Strategia Rozwoju Gminy Rutki na lata 2015-2020 będzie zatem podstawowym i najważniejszym dokumentem samorządu Gminy, określającym cele, kierunki oraz obszary polityki rozwoju w lokalnej przestrzeni. Uwzględnia potrzeby i oczekiwania całej gminnej wspólnoty, respektując jednocześnie obowiązujące zasady rozwoju regionalnego w Polsce oraz wyzwania stojące przed Gminą Rutki. Jest kontynuacją i uaktualnieniem wcześniejszego Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Rutki 2007-2013.

Potrzeba posiadania strategii rozwoju przez gminę Rutki wynika z ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, w której na mocy art. 4. 1. Zostało powiedziane, iż „Politykę rozwoju prowadzi się na podstawie strategii rozwoju, programów i dokumentów programowych”. Stanowi podstawę korzystania przez gminę z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej i innych zewnętrznych źródeł finansowania. Moment

określania zapisów Strategii wyznaczyło zaistnienie szczególnych szans w regionalnym i krajowym otoczeniu gminy, związanych z nowymi instrumentami integracji europejskiej – perspektywa 2014-2020. Rozstrzygnięcia zawarte w Strategii mają na celu określenie listy najsukuteczniejszych przedsięwzięć rozwojowych w tej perspektywie.

Dokument Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Rutki do roku 2020 obejmuje syntetyczną diagnozę wspólnoty lokalnej, bilans strategiczny w kategoriach mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń (analizą SWOT), a także rozstrzygnięcia strategiczne. Na ostatnią ze wskazanych kategorii składają się: misja i wizja gminy oraz cele strategiczne i szczegółowe. Ponadto, konkretyzacja zaproponowanych zapisów strategicznych następuje poprzez określenie spójności Strategii w relacji do dokumentów planujących rozwój: Polski i Europy, województwa podlaskiego oraz powiatu sokólskiego (w perspektywie do 2020 roku). W dokumencie Strategii zawarto również założenia dotyczące procesu jej wdrażania oraz ustalenia w zakresie monitoringu i ewaluacji. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Rutki do roku 2020 jest efektem prac ekspertów z dziedziny prawa, ekonomii, ochrony środowiska i socjologii działających na rzecz e-Infolex spółka z.o.o., przy ścisłej współpracy z partnerami społecznymi i prywatnymi. Dokument uwzględnia wnioski i rekomendacje sformułowane w ramach debaty publicznej, która odbywała się w formie konsultacji społecznych. Niniejsze spotkania odbyły się w ramach zebrań przeprowadzonych w dniach

Harmonogram spotkań w sołectwach.

DATA	MIEJSCOWOŚĆ
18.02.2016	Ożarki Olszanka
19.02.2016	Kalinówka Basie
25.02.2016	Zambrzyce Króle
26.02.2016	Mężenin

Dzięki zaangażowaniu przedstawicieli samorządu, organizacji publicznych, przedsiębiorców i lokalnych liderów życia społecznego, Strategia stanowi nie tylko narzędzie prowadzenia polityki rozwoju lokalnego i regionalnego, ale również syntezę świadomych wyborów i rekomendacji przedstawicieli różnych społeczności tworzących wspólnotę samorządową.

W systemie zarządzania polityką rozwoju, Strategia pełni kluczową rolę, jako generalny plan postępowania władz samorządowych, partnerów gospodarczych i społecznych, którzy mogą się na nią powoływać w procesie pozyskiwania środków zewnętrznych oraz w oparciu o nią budować własne plany strategiczne. Dzięki temu dokument ten jest również narzędziem kierowania i intensyfikowania współpracy z partnerami samorządowymi, prywatnymi i pozarządowymi w układzie zarówno lokalnym, jak i regionalnym. Tworzenie partnerstw na etapie realizacji poszczególnych kierunków interwencji niniejszej Strategii, będzie miało kluczowe znaczenie dla rozwoju gminy, w tym również w związku z pozyskiwaniem zewnętrznych środków finansowych.

Strategia pełni kluczową rolę w systemie zarządzania polityką rozwoju jako generalny plan działań władz samorządowych, partnerów społecznych i gospodarczych, którym pomaga w procesie pozyskiwania środków zewnętrznych, a także do budowania własnych planów strategicznych. Strategia Rozwoju Gminy Rutki na lata 2014-2020 jest spójna z priorytetami, a także celami dokumentów szczebla krajowego i regionalnego.

Jako dokument definiuje najważniejsze przedsięwzięcia gospodarcze, społeczne oraz środowiskowe. Wskazuje kierunki alokacji zasobów, które w możliwie najlepszy sposób pomogą w realizacji ustalonej wizji rozwoju. Zawarte w dokumencie działania mają na celu określenie najbardziej pożądaných przez lokalną społeczność przedsięwzięć rozwojowych w podanych ramach czasowych. Strategia Rozwoju Gminy Rutki na lata 2014-2020, kładzie nacisk na zrównoważony rozwój Gminy, którego efektem ma być poprawa warunków i jakości życia jej mieszkańców. Realizacja działań mających za zadanie rozwój infrastruktury technicznej oraz społecznej, służących zaspokajaniu potrzeb mieszkańców, a także stymulowanie rozwoju gospodarczego Gminy, które uwarunkowane jest wieloma czynnikami. Dlatego Strategia Rozwoju Gminy jest dokumentem kierunkowym, będącym podstawą skoordynowanych działań podejmowanych przez wszystkich partnerów społecznych Gminy. Cechą planowania strategicznego jest podejście kompleksowe, powodujące, że realizacja niniejszej strategii jest wspólnym zadaniem władz samorządowych i wszystkich partnerów Gminy. Do realizacji strategii konieczne będzie podejmowanie następujących działań:

- samodzielnie realizowanych przez władze Gminy,
- samodzielnie realizowane przez podmioty sektora prywatnego,
- samodzielnie realizowane przez organizacje pozarządowe,

- indywidualnie realizowane przez mieszkańców i ich nieformalne grupy oraz środowiska,
- realizowanych wspólnie z udziałem wymienionych powyżej sektorów.

Bardzo ważnym, ale jednocześnie trudnym zadaniem będzie jednocześnie zaangażowanie wszystkich kluczowych dla rozwoju Gminy partnerów. Sukces zależny będzie od zdolności do wzajemnego porozumienia i współdziałania, radzenia sobie z różnicami interesów poszczególnych grup, a także wspólnym definiowaniu problemów oraz celów. Kompleksowa współpraca w procesie planowania i wdrażania strategii, pozwoli świadomie oddziaływać na długookresowe procesy społeczne, gospodarcze lub przyrodnicze. Dzięki temu możliwe będzie zarządzanie rozwojem w założonym czasookresie ze społecznym poparciem i zaangażowaniem.

Wszelkie zamierzenia, plany działania określone w strategii ograniczone są możliwościami finansowymi Gminy, co jednocześnie przekłada się na określony pułap umożliwiający aplikowanie o pomoc finansową z Funduszy Europejskich.

Unia Europejska to wspólnota krajów znajdujących się na różnych poziomach rozwoju i mierzących się z wieloma różnymi wyzwaniami. Wiele z tych wyzwań jest wspólnych dla wszystkich państw Unii. Dzięki Funduszom Europejskim wzmacniana jest konkurencyjność gospodarek państw członkowskich, podejmowana jest walka z bezrobociem, a także realizowane są działania, które pomagają w rozwoju uboższych regionów. Unia Europejska, jako organizacja międzynarodowa, dysponuje własnym budżetem, z którego finansowane są działania mające na celu rozwiązywanie wspólnych problemów. Dzięki jednemu budżetowi sproszanie wyzwaniom jest tańsze i skuteczniejsze, niż gdyby każde państwo członkowskie miało stawiać im czoła samodzielnie. W ten sposób, od ponad 40 lat Unia realizuje aktywną politykę rozwoju regionalnego, zwaną też polityką spójności lub polityką strukturalną. Jej głównym celem jest zmniejszenie różnic w rozwoju krajów i regionów, co zwiększa konkurencyjność krajów członkowskich i samej Unii na globalnym rynku. To, na co Unia Europejska przeznaczająca fundusze, jest ściśle powiązane ze strategią jej rozwoju. Obecnie jest ona określona w dokumencie Europa 2020. Szczegółowy plan wydawania unijnych funduszy, zwany Wieloletnimi Ramami Finansowymi, określany jest nie rzadziej niż raz na 5 lat, a w praktyce co siedem lat. Budżet Unii Europejskiej tworzą głównie dochody pochodzące z państw członkowskich. Budżety roczne są ustalane w granicach wyznaczonych przez długoterminowy plan finansowy, zwany także perspektywą finansową Unii Europejskiej.

Dzięki temu wydatki są ponoszone w sposób przewidywalny, a obecny plan finansowy obowiązuje do 2020 r.

Struktura Funduszy Europejskich

Unia Europejska wydatkuje środki za pośrednictwem różnych funduszy, programów i instrumentów finansowych. Pięć głównych funduszy wspiera rozwój gospodarczy wszystkich krajów Unii zgodnie z celami strategii Europa 2020. Są to:

- Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego - jego celem jest zmniejszanie różnic w poziomie rozwoju regionów w Unii i wzmacnianie spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej UE jako całości. Z funduszu pochodzi m.in. wsparcie inwestycji produkcyjnych i infrastrukturalnych oraz wsparcie udzielane małym i średnim przedsiębiorcom.
- Europejski Fundusz Społeczny - głównym celem funduszu jest walka z bezrobociem w krajach członkowskich. Pieniądze z Europejskiego Funduszu Społecznego zwiększają możliwość zatrudnienia i kształcenia. Z jego środków współfinansowana jest pomoc dla różnych regionów i grup społecznych, w szczególności dla osób zagrożonych ubóstwem oraz dla ludzi młodych wchodzących na rynek pracy.
- Fundusz Spójności - jest to fundusz przeznaczony dla państw członkowskich, których dochód narodowy brutto (DNB) na mieszkańca wynosi mniej niż 90% średniej w UE. Jego celem jest zredukowanie różnic gospodarczych i społecznych oraz promowanie zrównoważonego rozwoju głównie poprzez duże inwestycje w zakresie infrastruktury transportowej i ochrony środowiska.
- Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich - fundusz ten zajmuje się wspieraniem przekształceń struktury rolnictwa oraz wspomaganie rozwoju obszarów wiejskich.
- Europejski Fundusz Morski i Rybacki - fundusz wspiera restrukturyzację rybołówstwa państw członkowskich.

W sumie, poprzez te fundusze Unia Europejska planuje przekazać do 2020 roku prawie połowę swego całego budżetu (ponad 453 mld euro) na pomoc krajom członkowskim.

Pozostała część wydatków Unii kierowana jest do realizacji celów specjalnych przez dodatkowe fundusze inwestycyjne, w tym:

- Fundusz Solidarności Unii Europejskiej - zapewnia wsparcie w przypadku poważnych klęsk żywiołowych,
- Instrument Pomocy Przedakcesyjnej - stanowi wsparcie dla krajów kandydujących i dla potencjalnych kandydatów do UE.

Poza tym Unia wprowadziła cztery instrumenty finansowe:

- [JASPERS](#) i JASMINE - finansują wsparcie techniczne przy przygotowaniu dużych projektów infrastrukturalnych,
- JEREMIE - ułatwia małym i średnim przedsiębiorstwom (MŚP) dostęp do mikrofinansowania,
- JESSICA - wspomaga rozwój obszarów miejskich.

Sposób funkcjonowania funduszy określony jest przez jeden, wspólny dla wszystkich państw członkowskich zestaw przepisów. Mają one na celu zapewnienie, że środki z Funduszy są wykorzystywane zgodnie ze strategią Europa 2020. Przepisy zapewniają również lepszą koordynację i spójną realizację przedsięwzięć oraz jak najprostszy dostęp do Funduszy dla potencjalnych beneficjentów.

Zasady działania Funduszy Europejskich

Zasady działania Funduszy Europejskich wynikają z zasad rządzących polityką regionalną Unii Europejskiej:

- a) zasada partnerstwa - na każdym etapie realizacji funduszy powinni uczestniczyć wszyscy zainteresowani partnerzy. Z jednej strony Komisja Europejska współpracuje z odpowiednimi władzami krajowymi, regionalnymi i lokalnymi, które też ściśle kooperują ze sobą, z drugiej – przeprowadzane są konsultacje z partnerami gospodarczymi i społecznymi.
- b) zasada dodatkowości (współfinansowania lub uzupełniania) - to znaczy, że Fundusze Europejskie powinny uzupełniać środki finansowe poszczególnych państw członkowskich, a nie je zastępować. Działania Unii nie powinny zastępować działań na szczeblu krajowym i regionalnym, lecz je wzbogacać i wzmacniać.

c) zasada subsydiarności - władze wyższego szczebla podejmują działania jedynie wówczas i tylko wtedy, gdy cele nie mogą zostać zrealizowane w sposób wystarczający przez władze niższego szczebla. Instytucje unijne mogą realizować zadania tylko wtedy, jeżeli nie mogą być one skutecznie wykonane samodzielnie przez regiony lub kraje członkowskie.

d) zasada decentralizacji - wynika z zasady subsydiarności i ma na celu umocnienie roli samorządów regionalnych i lokalnych w realizacji i wykorzystaniu Funduszy Europejskich. W wielu dziedzinach zdecentralizowanie kompetencji znacznie zwiększa ich efektywność tak pod względem kosztów, jak i jakości usług i przybliżenia ich obywatelowi.

e) zasada koncentracji - polega na wspieraniu ze środków unijnych działań, które mają największe znaczenie dla rozwoju Unii oraz zwiększenia jej spójności społeczno-gospodarczej czy terytorialnej. Zasada ta oznacza także, że pomoc z funduszy powinna być skoncentrowana na niewielu precyzyjnie określonych celach, priorytetach i działaniach.

f) zasada programowania - pomoc przeznaczona jest na trwałe rozwiązywanie problemów w danej gałęzi gospodarki lub regionie, co w praktyce oznacza konieczność formułowania wieloletnich planów rozwoju gospodarczego i wykorzystania środków publicznych. Zasada ta ma na celu wypracowywanie wieloletnich programów rozwoju, zgodnie z partnerskim procesem decyzyjnym. Po zatwierdzeniu programów przez Komisję Europejską są one realizowane pod kierunkiem państw członkowskich zgodnie z postanowieniami rozporządzeń unijnych i szczegółowymi wytycznymi Komisji Europejskiej.

g) wymiar terytorialny polityki regionalnej - Fundusze Europejskie mają na celu wspieranie rozwoju terytoriów określonych nie tylko administracyjnie, ale powiązanych funkcjonalnie, co znaczy, że charakteryzują się one podobnymi cechami społeczno-gospodarczo-przestrzennymi i jednolitymi celami rozwoju.

Na co wydawane są fundusze?

Unia Europejska w strategii Europa 2020 określiła swoje cele strategiczne i priorytety rozwoju. Na tej podstawie wyznaczone zostały tzw. polityki horyzontalne. Każdy projekt, który ma być realizowany z udziałem Funduszy Europejskich, jest oceniany w kontekście zgodności z trzema podstawowymi politykami:

Zrównoważony rozwój:

Unia stara się dbać o to, by rozwój gospodarczy Europy nie odbywał się kosztem środowiska naturalnego. Ponadto Unia promuje racjonalne i oszczędne korzystanie z zasobów naturalnych oraz ochronę środowiska poprzez ograniczenie emisji gazów czy upowszechnienie technologii przyjaznych środowisku.

Równość szans:

Przedsięwzięcia współfinansowane ze środków europejskich powinny być zgodne z polityką równości szans. Oznacza to zapewnienie równego traktowania kobiet i mężczyzn. Nie dopuszcza się dyskryminacji ze względu na wiek, poglądy, pochodzenie, religie czy niepełnosprawność.

Spółeczeństwo informacyjne:

Realizacja polityki społeczeństwa informacyjnego polega na upowszechnianiu nowoczesnych technologii informacyjnych w życiu codziennym obywateli, przedsiębiorstw i administracji publicznej.

Coraz ważniejszym obszarem działań Unii Europejskiej staje się także polityka rozwoju przestrzennego. Jej głównym zadaniem jest zapewnienie różnorodności i zachowanie odrębności.

W okresie finansowania 2014-2020 Unia Europejska planuje zainwestować prawie 960 mld euro.

W obecnym budżecie priorytetowo został potraktowany wzrost gospodarczy, zatrudnienie i konkurencyjność. Dlatego też na ten cel przyznane zostały znacznie większe środki (udział w ogólnych nakładach UE zwiększył się z 9% do 13% w latach 2007-2013). Nieco mniej środków przewidziano obecnie na: spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną (34% wobec 36%) oraz na zrównoważony wzrost i zasoby naturalne (39% wobec 42%). Na pozostałe wydatki przewidziano wyższe kwoty. Ogółem przewidziane środki na lata 2014-2020 są nieznacznie mniejsze od okresu 2007-2013 (960 mld euro wobec 994 mld euro).

Stosunkowo duża część funduszy Wspólnoty przekazywana jest na Wspólną Politykę Rolną. Wynika to z tego, że jest to jedyna polityka finansowana prawie w całości ze środków UE. Państwa członkowskie zdecydowały, że polityka rolna powinna być prowadzona na szczeblu europejskim bardziej niż na krajowym.

Wydatki na wspólną politykę rolną wyniosą w latach 2014-2020 ponad 373 mld euro (39% ogółu wydatków Unii Europejskiej), z czego ponad 277 mld euro przeznaczone zostanie na wydatki związane z rynkiem i pomocą bezpośrednią, a 96 mld euro - na rozwój obszarów wiejskich.

Zreformowana wspólna polityka rolna stymuluje produkcję bezpiecznej żywności o wysokiej jakości oraz wspiera produkty rolnictwa europejskiego, a także innowacje w zakresie uprawy i przetwórstwa żywności. Uwzględnia zmiany klimatu i tworzenie miejsc pracy na obszarach wiejskich. Wspiera rolnictwo zorientowane rynkowo. W 2011 r. produkty rolne stanowiły aż 7% w eksporcie UE, co odpowiada kwocie przekraczającej 100 mld euro - więcej niż samochody lub produkty farmaceutyczne.

Poza istniejącymi funduszami Unia przeznacza w latach 2014–2020 specjalne środki na nowe programy dające dodatkowe wsparcie w różnych obszarach:

- Program Horyzont 2020 ma stymulować prowadzenie prac badawczych na najwyższym poziomie, wspierać współpracę międzynarodową, innowacyjne przedsiębiorstwa itp. (80 mld euro),
- Program COSME ma ułatwić małym i średnim przedsiębiorstwom dostęp do rynków na terenie Wspólnoty i poza nią, a także ma zapewnić łatwiejszy dostęp do finansowania poprzez gwarancje kredytowe i kapitał (2,3 mld euro),
- [Program „Łącząc Europę”](#) będzie najważniejszym instrumentem finansującym strategiczne inwestycje w infrastrukturę w zakresie budowy dróg, linii kolejowych, sieci energetycznych, a także rozwoju technologii informacyjno-komunikacyjnych (33 mld euro)
- [Program Erasmus+](#) ma ułatwić pobyt młodych ludzi na stażach za granicą, co w rezultacie przyniesie poprawę ich umiejętności i zwiększy szansę na zatrudnienie (15 mld euro),
- [Program Kreatywna Europa](#) więcej środków otrzyma europejska kultura, kino, telewizja, muzyka, literatura, teatr, dziedzictwo kulturowe i inne powiązane dziedziny (1,5 mld euro).

Głównym kryterium podziału środków finansowych Unii Europejskiej na poszczególne państwa członkowskie jest poziom produktu krajowego brutto (PKB) na mieszkańca. Regiony o poziomie PKB na mieszkańca w granicach 75% - 90% średniego poziomu unijnego zaliczane są do regionów w okresie przejściowym. Natomiast za bardziej rozwinięte uznaje się te regiony, których PKB na mieszkańca osiąga 90% lub więcej średniej unijnej.

Wśród regionów zaliczonych do mniej rozwiniętych, w których poziom dochodu narodowego na mieszkańca jest poniżej 75% średniego poziomu unijnego, są: Estonia, Łotwa, Litwa, Polska bez województwa mazowieckiego, Czechy bez Pragi, Słowacja, Węgry bez rejonu Kozepe, Rumunia bez Bukaresztu, Bułgaria, znaczna część Grecji, południowe Włochy z Sycylią, Malta, Portugalia bez Lizbony i Algarve, Hiszpania bez Extremadury oraz zachodnia część Wielkiej Brytanii.

Poza obiektywnym kryterium podziału funduszy, jakim jest poziom PKB na mieszkańca, wielkość przyznanych danemu państwu środków zależy od wielu innych czynników i zawsze jest przedmiotem negocjacji z Komisją Europejską.

Fundusze Strukturalne jako instrumenty polityki strukturalnej Unii Europejskiej wspomagają restrukturyzację i modernizację gospodarek państw członkowskich. Prowadzą do zwiększenia spójności ekonomicznej i społecznej, wspierają te sektory gospodarki i regiony, które bez pomocy finansowej nie są w stanie osiągnąć średniego poziomu ekonomicznego Unii Europejskiej.

Celem jednego z nich - Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego - jest pomoc w społeczno-gospodarczej integracji poprzez wyrównywanie nierówności pomiędzy regionami.

W Polsce w latach 20015-2020 Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego współfinansuje między innymi projekty realizowane w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego. W ramach tego Programu, środki z Funduszu ukierunkowane są na wsparcie rozwoju lokalnego. Odbywa się to poprzez współfinansowanie np. lokalnych projektów z zakresu infrastruktury technicznej, ochrony środowiska, infrastruktury turystycznej, kulturalnej i społecznej, a także infrastruktury służącej rozwojowi działalności gospodarczej. Działania mające na celu aktywizację społeczną i gospodarczą obszarów zagrożonych marginalizacją, które będą współfinansowane ze środków Unii Europejskiej muszą być zgodne ze Strategią Rozwoju.

Strategia Rozwoju Gminy Rutki jako średniookresowy dokument planistyczny powinien być przygotowany w formule partnerstwa na poziomie gminnym, międzygminnym lub powiatowym. Określając realizację działań przy wykorzystaniu Funduszy Strukturalnych ma zawierać opis aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej na danym obszarze, opis zadań przewidzianych do realizacji w latach 2015-2020 wraz z planem finansowym. Dokument ten

musi także pokazywać powiązanie zaplanowanych przedsięwzięć z innymi działaniami realizowanymi na terenie powiatu, a także sposoby monitorowania i oceny.

Z uwagi na fakt, że ma przyczynić się do rozwiązania najistotniejszych problemów gminy, jego głównym celem jest zapewnienie koncentracji środków na strategicznych działaniach samorządu. Środki te powinny być wydatkowane na wcześniej zaplanowane inwestycje według zaprogramowanej kolejności. Dokument powinien być także aktualizowany i weryfikowany pod kątem zamierzonych przedsięwzięć. Służyć ma koncentracji środków i efektywności ich wykorzystania. Jednostka samorządu terytorialnego sama decyduje o procedurze jego przygotowania, który wynika z potrzeb w danym zakresie. Natomiast w celu sprawnej jego realizacji wymagane jest podjęcie uchwały przez Radę Gminy w sprawie przyjęcia tego dokumentu .

Strategia stanowi jeden z podstawowych załączników do wniosku aplikacyjnego projektu realizowanego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego. Niniejszy dokument jest kontynuacją Planu Rozwoju Lokalnego na lata 2007 – 2013, który był realizowany między innymi ze środków Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego.

Strategia Rozwoju Gminy Rutki do roku 2020 jest spójna z priorytetami i celami dokumentów szczebla unijnego, krajowego i regionalnego, tj.:

- Europa 2020, Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, Bruksela, 3.3.2010, KOM(2010) 2020 wersja ostateczna,
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006, OJ L 347, 20.12.2013, s. 320. (zwane Rozporządzeniem dla funduszy Wspólnych Ram Strategicznych 2014 – 2020),
- Uchwała Rady Ministrów Nr 157 z dnia z dnia 25 września 2012 r., w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Kraju 2020, Monitor Prawniczy, 22.11.2012 r., poz. 882

- Uchwała Sejmiku Województwa Nr XXXI/374/13 Podlaskiego z dnia 9 września 2013r. w sprawie przyjęcia zaktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020,
- „Program Rozwoju Powiatu Zambrowskiego do roku 2020” Załącznik do Uchwały Nr XXVI/183/14 Rady Powiatu Zambrowskiego z dnia 30 października 2014 r., będący kontynuacją „Programu Rozwoju Powiatu Zambrowskiego do roku 2020” jest kontynuacją prac programowych podjętych nad Planem Rozwoju Powiatu Zambrowskiego na lata 2004 – 2013, przyjętego przez Radę Powiatu Uchwałą Nr XII/80/07 z dnia 19 grudnia 2007 roku.

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Rutki do roku 2020, kładzie nacisk na zrównoważony rozwój gminy (bazujący na zintegrowaniu polityki środowiskowej, gospodarczej, przestrzennej i społeczno-kulturowej), prowadzący w efekcie do poprawy jakości życia mieszkańców i budowania jego trwałych podstaw ekonomicznych, przy poszanowaniu dla wartości środowiska przyrodniczego.

Zespół ekspercki e-INFOLEX Sp. z o.o.:

Dr Agnieszka Daniluk - Prezes e-INFOLEX Sp. z o.o., ekspert z zakresu prawa i postępowania administracyjnego,

Dr Adam Wyszowski - ekspert z zakresu ekonomii,

Dr Tomasz Poskrobko - ekspert z zakresu środowiska przyrodniczego i infrastruktury.

I. METODOLOGIA PRACY NAD STRATEGIĄ

Dokument powstał z zastosowaniem metody ekspercko - społecznej, zapewniającej wysoką partycypację społeczeństwa w tworzeniu Strategii Rozwoju Gminy oraz udział wszystkich zainteresowanych środowisk, stron i wysoką fachowość. Praca nad strategią odbyła się przy współudziale grona specjalistów, pracowników i partnerów Gminy Rutki, bazując na ich doświadczeniu, wiedzy i opinii. Partycypacja społeczeństwa w tworzeniu wizji przyszłości gminy za sprawą konsultacji społecznych i badań ankietowych odegrała również ważną rolę. Wpływ społeczeństwa na życie gminy, poza uczestnictwem w formie aktu wyborczego, jest wartością nieocenioną. W procesie kreowania przyszłości gminy, tworzenia dokumentu strategicznego wszyscy mieszkańcy mieli możliwość aktywnego uczestnictwa i wyrażenia opinii na temat kierunków rozwoju gminy w skierowanej do nich ankiecie.

Projekt strategii został udostępniony w ramach konsultacji społecznych. Za pomocą tych konsultacji władze gminy przedstawiły mieszkańcom swoje zamierzenia mając na uwadze nawiązanie konstruktywnego dialogu przy współtworzeniu wspólnej rzeczywistości oraz zapewnienie głosu wszystkim zainteresowanym. Jest to swoiste odwołanie się do zasad społeczeństwa obywatelskiego.

Strategia Rozwoju Gminy Rutki została przygotowana na podstawie wieloaspektowej diagnozy, która stanowi analizę stanu obecnego z uwzględnieniem najważniejszych dziedzin mających wpływ na jakość życia mieszkańców. Diagnoza dotyczy procesów i zjawisk, jakie miały miejsce w Gminie Rutki do roku 2015 włącznie, przyjmując do analizy przedział minimum pięcioletni. Wybrane okresy badawcze wiążą się z dostępnością danych na czas pracy nad dokumentem, jak również w niektórych przypadkach okresami (wybranymi latami) dokonywania badań statystycznych przez Główny Urząd Statystyczny.

Przedstawione wyniki diagnozy w wyodrębnionych tematycznie rozdziałach wyrażają stopień zaspokojenia potrzeb mieszkańców gminy, trendy rozwojowe, a także wskazują obszary, w których istnieje konieczność wprowadzenia działań mających na celu ich poprawę.

Diagnoza stanu gminy została przygotowana w oparciu o dane statystyczne pozyskane z Głównego Urzędu Statystycznego, Powiatowego i Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Białymstoku, pracowników oraz partnerów Gminy Rutki. Korzystano również z opublikowanych badań, analiz i raportów sytuacji społeczno – gospodarczej dla województwa i kraju.

W kolejnej części dokumentu, na podstawie diagnozy społeczno – gospodarczej, powstała analiza SWOT gminy: silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia. Analiza SWOT jest

więc syntezą najważniejszych wniosków wynikających z raportu stanu obecnego gminy, która uwypukliła atuty i mocne strony, ale również pozwoliła wskazać główne problemy do rozwiązania. Analiza SWOT stanowiła fundament do wypracowania celów strategicznych i operacyjnych, tworzących swoisty „scenariusz” działań koniecznych do podjęcia z wykorzystaniem obszarów prorozwojowych, z dużym potencjałem, a także naturalnych zasobów pozostających w dyspozycji gminy. Plany rozwojowe gminy opierające się na czterech filarach - obszarach kluczowych, tj. infrastruktura, kapitał ludzki, gospodarka i środowisko zostały wyartykułowane w formie kierunków działań, których realizacja przyczyni się do osiągnięcia zamierzonego celu. „Scenariusz” ten będzie jednak podlegał ewolucji wraz z postępującymi w sposób ciągły zmianami w środowisku zarówno wewnętrznym jak i zewnętrznym gminy, dlatego niezwykle ważny jest systematyczny monitoring i w razie potrzeby również ewaluacja strategii. W części końcowej dokumentu zaproponowano sposób monitoringu i ewaluacji oraz wskazano przykładowe, rekomendowane mierniki wykonania zadań. Dokument ten bowiem powinien zmieniać się razem z otoczeniem, podlegać aktualizacji i korekcie, żyć i zmieniać się razem z gminą Rutki dla której został stworzony.

Strategia Rozwoju Gminy Rutki została opracowana na cały obszar administracyjny Gminy Rutki. Tematycznie dotyczy on wszystkich sfer życia. Zostały w nim:

- wskazane kierunki rozwoju gminy,
- zidentyfikowane problemy mające negatywny wpływ na rozwój gminy i życie mieszkańców,
- określone zadania, które należy zrealizować, aby zidentyfikowane problemy rozwiązać.

Z uwagi na koszty realizacji tych zadań oraz ograniczone możliwości finansowe Gminy Rutki, została ułożona lista realizacyjna zadań według kryterium ważności wynikającego z wagi problemu dla rozwoju Gminy i mieszkańców oraz uwzględniająca okres ich realizacji.

Założenia dotyczące dokumentu Strategii:

1. Perspektywa planowania: 2020 r.
2. Decyzje zawarte w strategii rozwoju będą służyły mieszkańcom Gminy.
3. Strategia będzie najogólniejszym dokumentem planistycznym Gminy i będzie warunkować pozostałe dokumenty przyjmowane przez władze Gminy.

4. Końcową akceptację strategii podejmuje Rada Gminy w drodze uchwały.
5. Przygotowanie strategii i jej realizacja będzie uwzględniała zasady zrównoważonego rozwoju.
6. Zadaniem strategii rozwoju jest ułatwienie władzom samorządowym utrzymania głównych długookresowych kierunków rozwoju Gminy.
7. Realizacja strategii będą kierowały władze Gminy.

Założenia dotyczące procesu pracy nad opracowaniem dokumentu Strategii Rozwoju Gminy Rutki:

1. Strategia opracowana jest z udziałem przedstawicieli społeczności Gminy,
2. Cele strategii rozwoju zostaną poddane konsultacji społecznej,
3. Strategia będzie spójna z zamierzeniami zawartymi w innych dokumentach planistycznych.

II. DIAGNOZA SPOŁECZNO – GOSPODARCZA GMINY

2.1 CHARAKTERYSTYKA GMINY

Położenie i powierzchnia:

Gmina Rutki znajduje się w Dolinie Narwi, w centralnej części województwa podlaskiego, w powiecie zambrowskim.

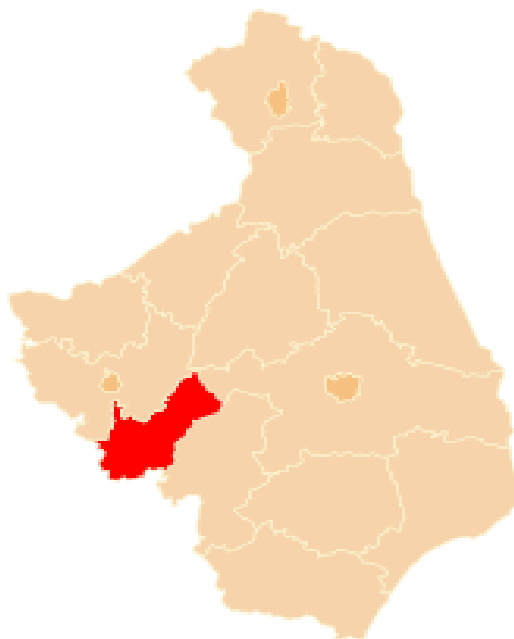
Powierzchnia gminy wynosi 200,2 km², w tym:

- użytki rolne: 75%
- użytki leśne: 17%

Gmina stanowi 27,31% powierzchni powiatu, położona jest w centralnej części województwa podlaskiego, w powiecie zambrowskim. Od północy graniczy z gminą Wizna, od wschodu z gminą Zawady, od południowego wschodu z gminą Kobylin Borzymy, od południa z gminami: Kulesze Kościelne i Zambrów, od zachodu z gminami: Zambrów i Łomża.

Na Gminę Rutki składa się 46 miejscowości, w tym 41 sołectw, są to: Czochanie-Góra, Dębniki, Dobrochy, Duchny-Wieluny, Górskie Ponikły-Stok, Grądy-Woniecko, Gronostaje-Puszcza, Jawory-Klepacze, Kalinówka-Basie, Kalinówka-Bystry, Kalinówka-Wielobory, Kałęczyn-Walochy, Kołomyja, Kołomyjka, Kossaki-Falki, Kossaki Nadbielne, Kossaki-Ostatki, Mężenin, Mieczki, Modzele-Górki, Nowe Zalesie, Nowe Zambrzyce, Olszewo-Przyborowo, Ożarki-Olszanka, Ożary Wielkie, Pęsy-Lipno, Pruszek Wielki, Rutki-Kossaki, Stare Zalesie, Stare Zambrzyce, Szlasy-Lipno, Szlasy-Łopienite, Szlasy-Mieszki, Śliwowo-Łopienite, Świątki-Wiercice, Walochy-Mońki, Wybrany, Zambrzyce-Jankowo, Zambrzyce-Kapusty, Zambrzyce-Króle, Zambrzyce-Plewki. Ponadto są to miejscowości niesołeckie: Jaworki, Konopki Leśne, Rutki-Jatki, Rutki-Nowiny, Rutki-Tartak Nowy.

Rysunek 1. Położenie powiatu zambrowskiego w województwie podlaskim.

Rysunek 2. Usytuowanie gminy Rutki na tle powiatu zambrowskiego.

Pod względem administracyjnym gmina Rutki do 31.12.1998 r. należała do województwa łomżyńskiego, natomiast od 1.01.1999 r. do województwa podlaskiego. W skład gminy wchodzi 46 miejscowości, w tym 41 sołectw.

Historia

We wczesnym średniowieczu (X-XIII wieku) przez tereny dzisiejszej gminy przebiegał ważny szlak handlowy, łączący Mazowsze z plemionami Bałtyjskimi na północy i księstwami ruskimi na wschodzie. Po wyniszczeniu pierwotnego osadnictwa w wyniku licznych najazdów Jaćwingów, Prusów i Litwinów, ponowna kolonizacja nastąpiła w XV wieku. Na ten okres należy datować lokalizację miejscowości Rutki Kossaki. Nazwa Rutki została przeniesiona przez założycieli wsi Świętosława i Bronisza z Rutkowa, którzy w 1418 roku otrzymali nadanie 20 włók ziemi nad rzeką Kurowstokiem od księcia Janusza I. W Rutkach mieszkali Rutkowscy, drobna szlachta do XVI wieku, potem Rutki zostały wykupione przez Mężeńskich. Kolejnymi właścicielami Rutek stali się Opaccy. Stanisław Opacki był chorążym wiskim. W 1760 roku uzyskał on dla Rutek od Augusta III prawa miejskie magdeburskie. Wówczas to Rutki otrzymały od właściciela, w planie urbanistycznym układ miejski z dużym rynkiem i sześcioma wybiegającymi z niego ulicami. W tym okresie nadano także przywilej jarmarków. Rutki niedługo cieszyły się miejskimi prawami, bo już w 1810 roku je utraciły. Wcześniej, w 1807 roku znalazły się w granicach Księstwa Warszawskiego, a po 1815 roku Królestwa Polskiego. Pod koniec XIX wieku rozpoczęto parcelację dóbr mężeńskich i następował rozwój Rutek. W okresie II wojny światowej przez tereny gminy przechodziła linia frontu wschodniego. Spacyfikowana została część wsi Rutki - Tartak Stary. Wymordowano większość mieszkańców wsi o narodowości żydowskiej. W latach 60 XX w. nastąpił największy rozwój miejscowości, powstawały spółki gminne i SKR. Rutki są miejscowością gminną od 1925 roku.

2.2. DEMOGRAFIA

WPROWADZENIE

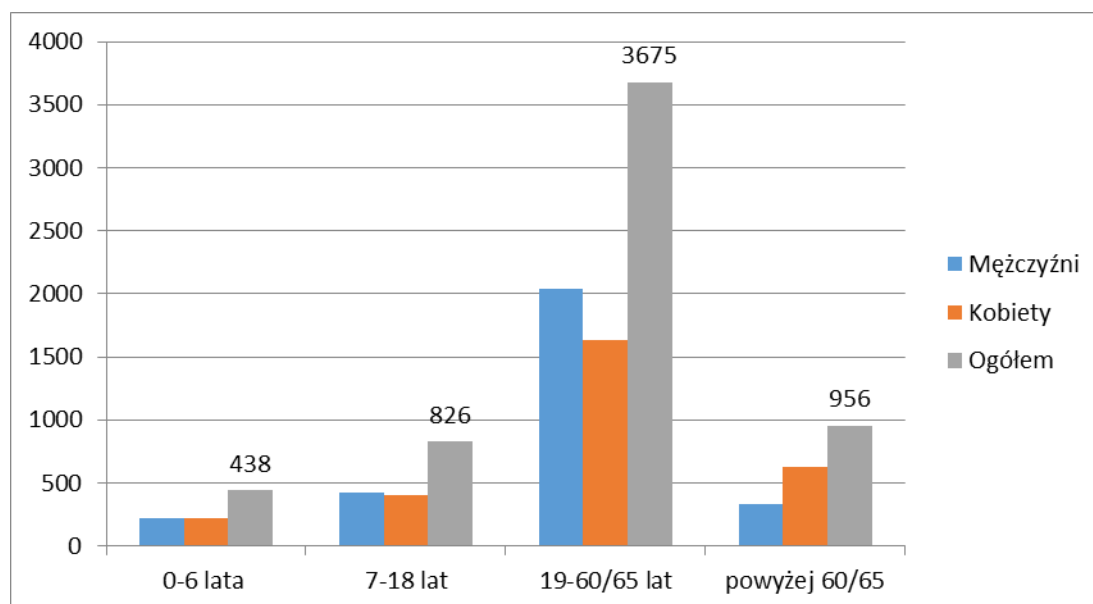
Nie ma wątpliwości co do tego, że dane demograficzne odgrywają istotną i podstawową rolę w planowaniu skutecznej polityki ludnościowej, zarówno w skali lokalnej jak i krajowej. Gminę tworzą jej mieszkańcy więc niezbędnym jest poznanie procesów demograficznych wpływających choćby na liczbę mieszkańców czy ich wiek. Dla całego

kraju jak i poszczególnych jednostek terytorialnych zmiany demograficzne są jednym z najpoważniejszych wyzwań w najbliższych latach. Związane są one m.in. z wysokim poziomem migracji wewnętrznych i zewnętrznych, niskim przyrostem naturalnym, spadkiem dzietności i związanym z tym procesem starzenia się społeczeństwa. Dłuższy okres utrzymywania się niskiego współczynnika dzietności w połączeniu ze wzrostem średniej długości życia oraz fakt, że pokolenie wyżu demograficznego wchodzi w wiek emerytalny jest ogromnym problemem w odniesieniu do stabilności finansowej systemów emerytalnych oraz rynku pracy. W skali gminy zmiany ilościowe populacji wpływają na zmiany liczby podatników, jak również determinują popyt na usługi komunalne czy komercyjne. Żadna gmina nie może się rozwijać gdy liczba jej mieszkańców ulega szybkiemu zmniejszeniu.

Dane demograficzne:

Według danych Urzędu Gminy w Rutkach, na dzień 31.12.2014 r. Gminę Rutki zamieszkiwało 5 895 osób, w tym 3 019 mężczyzn i 2 876 kobiet.

Tabela 1. Ludność Gminy Rutki wg płci i wieku w 2014 roku.

Źródło: Dane Urzędu Gminy Rutki, Ewidencja Ludności

Wśród mieszkańców **21,5%** - czyli 1264 to osoby, dzieci i młodzież w wieku przedprodukcyjnym, **62,3%** - czyli 3675 osób w wieku produkcyjnym oraz **16,2%** - czyli 956 osób w wieku poprodukcyjnym (333 mężczyzn powyżej 65 roku życia i 623 kobiet powyżej

60 roku życia). W odniesieniu do ogólnopolskiej tendencji, znacznego powiększania się grupy osób w wieku senioralnym, gmina Rutki ma doskonałe wskaźniki procentowe. Niepokojący jest natomiast fakt, że osoby w wieku przedprodukcyjnym stanowią tak niewielką grupę. Patrząc perspektywicznie, są to przyszli pracownicy, których wpłaty będą zasilać fundusze gminy.

Tabela 2. Podział mieszkańców gminy Rutki ze względu na ekonomiczne grupy wiekowe.

Dane z roku:	Wiek: 0-18 lat	Wiek: 19-60/65 lat	Wiek: powyżej 60/65 lat	Razem
2010	1421	3696	968	6085
2012	1322	3708	958	5988
2014	1264	3675	956	5895
	Tendencja spadkowa	Tendencja spadkowa	Tendencja spadkowa	Spadek

Źródło: Dane Urzędu Gminy Rutki, Ewidencja Ludności

W Gminie Rutki ludność w wieku produkcyjnym stanowi 61% ogólnej liczby ludności i jest grupą dominującą. Ludność w wieku poprodukcyjnym stanowi 23%, a w wieku przedprodukcyjnym 16%. Liczba mieszkańców gminy Rutki w ciągu ostatnich lat uległa zmniejszeniu we wszystkich ekonomicznych grupach wiekowych. Jednak udział procentowy mieszkańców gminy w wieku przedprodukcyjnym systematycznie i najszybciej maleje, a w wieku poprodukcyjnym systematycznie, choć powoli, rośnie. Na dość stabilnym poziomie pozostaje procentowy udział osób w wieku produkcyjnym (w ciągu 4 lat spadek o 21 osób). Należy jednak pamiętać że stale zmniejszająca się liczba osób młodych (wiek przedprodukcyjny) to w przyszłości mniej osób na rynku pracy a tym samym mniej osób w wieku produkcyjnym w gminie. Jeżeli ten trend się nie zmieni to w przyszłości będzie wzrastał współczynnik obciążenia demograficznego tj. liczba osób w wieku nieprodukcyjnym (przed- i poprodukcyjnym) przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym. W gminie

Rutki ten współczynnik, jeżeli nie nastąpi zmiana trendów ludnościowych, będzie dosyć szybko wzrastał, co jest efektem starzenia się społeczności gminy – trend obserwowany w niemalże każdej gminie województwa. Sukcesywny wzrost wskaźnika obciążenia demograficznego odzwierciedla zmiany, jakie obserwujemy w danej jednostce terytorialnej oraz jakie będą nasilać się w przyszłości. Wzrost liczby osób starszych przypadających na osoby pracujące wynika z postępującego procesu starzenia się społeczeństwa. Niepokojący jest także odpływ młodych osób za granicę czy nawet do większych miast. Może to w przyszłości wpłynąć na znaczne obciążenie budżetu gminy oraz – co niepokojące, zmniejszenie wpływów do budżetu z tytułu podatków.

Myśląc przyszłościowo, trzeba pamiętać, że grupa seniorów z perspektywy systemu zabezpieczenia społecznego wymaga dostosowania do jej potrzeb odpowiedniej sfery usług społecznych. „Starzenie” się społeczeństwa, jakkolwiek sytuacja w gminie jest ciągle lepsza w porównaniu z innymi regionami kraju, wymaga już w chwili obecnej podjęcia działań mających na celu poprawę opieki zdrowotnej tej grupy mieszkańców. W perspektywie kilku lat niezbędne jest wyznaczenie ośrodka dziennej opieki nad osobami starszymi, w którym prowadzone byłyby wszelkie działania rehabilitacyjne, których celem byłoby utrzymanie w sprawności i zdrowiu takich pacjentów.

Trend spadku liczby ludności w wiejskiej gminie Rutki nie jest zgodny z prognozowanym przez Główny Urząd Statystyczny przebiegiem procesów w miastach i na obszarach wiejskich. Prognozuje się, że w miastach do 2035 r. będziemy obserwować nieustanny ubytek ludności, to na terenach wiejskich do 2022 r. liczebność zamieszkującej tam populacji będzie wzrastała, zaś przez kilkanaście następnych lat przewiduje się niewielki spadek. W 2035 r. liczba ludności zamieszkującej obszary wiejskie będzie nieznacznie mniejsza od stanu z końca 2007 roku¹.

Mimo znaczących – jak wykazują badania - zmian w trybie życia Polaków, nadal wysoki odsetek osób pali papierosy, znaczna liczba osób zmagających się z nadwagą, co ma również negatywny wpływ na poziom umieralności. Zgodnie z założeniami, przewidywane są w Polsce² największe zmiany w natężeniu zgonów wśród mężczyzn w wieku 40-64 lata, wśród kobiet w wieku 50-59 oraz w najmłodszych rocznikach wieku. Prognozowane przeciętne dalsze trwanie życia mężczyzn wzrośnie do poziomu 77,1 w 2035, zaś kobiet o niewiele ponad 3 lata tj. do 82,9 w 2035r. Różnica między przeciętnym dalszym trwaniem

---

¹ Prognoza ludności Polski, GUS, 2008-2035

² Prognoza ludności Polski, GUS, 2008-2035

życia kobiet i mężczyzn z obecnych 8,7 lat zmniejszy się do 5,8 lat. Zatem nadal będzie utrzymywać się nadumieralność mężczyzn, jednak jej skala będzie znacznie mniejsza.

Ruch naturalny ludności w gminie Rutki w latach 2010-2014

Głównymi determinantami liczby ludności są przyrost naturalny oraz saldo migracji. Przyrost naturalny ludności stanowi różnicę między liczbą urodzeń żywych i liczbą zgonów w danym okresie. Wskaźnik ten jest niezbędnym narzędziem monitorowania procesów demograficznych wpływających na sytuację społeczno-ekonomiczną kraju oraz poszczególnych jednostek administracyjnych w jego ramach. Ich poznanie pozwala na zaplanowanie działań mających na celu dostosowanie polityki społecznej i rodzinnej do skutków zachodzących zmian i przeciwdziałanie niekorzystnym zjawiskom. Na podstawie danych statystyki ruchu naturalnego ludności, prowadzonego przez Urząd Gminy Rutki, można zaobserwować na przestrzeni czterech lat niewielki spadek zarówno liczby urodzeń, jak i zawieranych małżeństw.

Tabela 3. Małżeństwa oraz ruch naturalny w gminie Rutki.

Rok	2010	2012	2014
zgony	62	74	48
urodzenia	65	55	63
małżeństwa	44	40	40
rozwody	11	11	12
Wymeldowanie z pobytu stałego	102	64	81
zameldowanie na pobyt stały	47	36	47

Źródło: Dane Urzędu Gminy Rutki, Ewidencja Ludności.

Dzięki danym z tabeli, dotyczącym liczby ludności, liczby urodzeń i zgonów możemy zaobserwować także niekorzystne zjawisko jakim jest ujemny przyrost naturalny, który prawdopodobnie utrzyma się w przyszłości. W tej sytuacji pozytywnym zjawiskiem wydaje się fakt, że liczba urodzeń na przestrzeni tych lat jest na zbliżonym poziomie.

Należy też zauważyć, iż saldo migracji mieszkańców gminy na przestrzeni analizowanych lat maleje. Pomimo to, wciąż trzeba podejmować działania mające na celu

zahamowanie tego niekorzystnego zjawiska. Głównym problemem pozostaje, podobnie jak w podobnych regionach kraju, możliwość znalezienia pracy. Osoby młode, najczęściej po ukończeniu studiów, bardzo często pozostają w miastach lub emigrują za granicę. Tam bowiem ciągle łatwiej jest znaleźć pracę, która daje bezpieczeństwo spokojnej egzystencji oraz pozwala żyć na wyższym poziomie aniżeli w kraju. Nadzieję na zmianę obecnego stanu można pokładać w rozwoju polskiej gospodarki, która z roku na rok jest w stanie młodym, wykształconym Polakom oferować coraz to lepsze warunki życia w kraju. Poniższa tabela obrazuje saldo migracji wewnętrznych i zewnętrznych w Gminie Rutki.

Tabela 4. Migracje w gminie Rutki.

	Migracje wewnętrzne napływ	Migracje zagraniczne imigranci	Migracje wewnętrzne odpływ	Migracje zagraniczne emigracja	Saldo migracji wewnętrznej	Saldo migracji zewnętrznej
2014	46	1	81	0	- 35	1
2013	36	0	69	0	- 33	0
2012	35	1	63	1	- 28	0
2011	37	0	81	0	- 44	0
2010	47	0	101	1	- 54	- 1

Źródło: opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Za ogólny i widoczny spadek liczby ludności gminy Rutki poniekąd odpowiada również ujemne saldo migracji wewnętrznej (w roku 2014 było to -35 osób). Saldo migracji jest to różnica (ujemna lub dodatnia) pomiędzy napływem (imigracja) i odpływem (emigracja) ludności. Migracja jest ważnym elementem zmian demograficznych zachodzących na poziomie krajowym jak i lokalnym, może częściowo zrównoważyć skutki starzenia się społeczeństwa. Niestety może je też pogłębić gdy ludność, zwłaszcza ludzie młodzi, opuszczają na stałe dany region, dokładnie tak, jak to obserwujemy w Gminie Rutki. Współczynnik ma również wpływ na rozmiar zasobów siły roboczej co wpływa wymiennie na rozwój gospodarczy danego terenu. Jest to w pewien sposób sieć zależności, młodzi ludzie opuszczają swoje rodzinne miejscowości w poszukiwaniu pracy, której na próżno szukali w swojej okolicy. Jednocześnie wyjeżdżając, pozbawiają swoją gminę ogromnego potencjału, tym samym pogłębiając stagnację.

Wnioski:

- populacja Gminy Rutki, wynosząca na koniec 2014 roku 5 895 mieszkańców, sukcesywnie i w szybkim tempie maleje, co jest rezultatem utrzymującego się od wielu lat ujemnego przyrostu naturalnego i ujemnego salda migracji.
- Gmina Rutki położona jest w bliskiej odległości od miasta powiatowego -Zambrów, jak i miasta wojewódzkiego - Białystok, co najprawdopodobniej sprzyja odpływowi migrantów z gminy; bardzo negatywnie na odpływ mieszkańców gminy wpływa też brak miejsc pracy.
- prognozowane zmiany liczby oraz struktury ludności wskazują na systematyczny spadek liczby mieszkańców gminy Rutki, w tym szczególnie osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, a także wzroście liczby mieszkańców w wieku poprodukcyjnym;
- obserwowane zjawiska demograficzne, takie jak migracje, zmiana liczby i struktury ludności mogą w przyszłości stać się problemem m.in. dla finansów publicznych Gminy, tracącej dochody z podatków, a stojącej w obliczu nowych wyzwań demograficznych i gospodarczych.

Prognoza dotycząca obecnych procesów społecznych musi znaleźć swoje odzwierciedlenie w celach strategicznych i działaniach zarówno samorządu lokalnego, jak i zmianach legislacyjnych, sprzyjających polityce prorodzinnej, aktywności senioralnej, osób dorosłych, a także prowadzenia działalności gospodarczej.

2.3 OBSZAR SPOŁECZNY

Obszar społeczny obejmuje całokształt obiektywnych warunków, w których człowiek żyje oraz odczuwalną przez poszczególne osoby subiektywną jakość życia. Posiada on zatem charakter wieloaspektowy, obejmując zarówno ekonomiczne, jak i pozaekonomiczne elementy funkcjonowania danej społeczności. W ramach szeroko rozumianych warunków życia społecznego, w ujęciu pozaekonomicznym oraz z wyłączeniem zagadnień związanych ze środowiskiem naturalnym, poniższe opracowanie obejmuje obszary tematyczne, do których należą: aktywność obywatelska (organizacje pozarządowe i ich współpraca z władzami lokalnymi i uczestnictwo w wyborach samorządowych), służba zdrowia, opieka społeczna, oświata oraz bezpieczeństwo.

Organizacje pozarządowe

Podejmowanie decyzji najbliższej obywateli należało do fundamentów budowania polityki unijnej od początku stosowania zasady subsydiarności (pomocniczości). W chwili obecnej, zgodnie z programowaniem przewidzianym do 2020 r. (w tym Program Europa dla Obywateli), duża waga przykładana jest do działań służących pobudzeniu inicjatyw obywatelskich. Szczególnie istotną kwestią jest podjęcie wysiłków w celu zaangażowania obywateli Unii w proces decyzyjny, zarówno na poziomie unijnym, jak i krajowym. Z tego punktu widzenia współpraca pomiędzy organami władzy centralnej i lokalnej, a organizacjami pozarządowymi jest wymogiem koniecznym.

Ogólne ramy współpracy z organizacjami pozarządowymi w powiecie zambrowskim określa „Program współpracy powiatu zambrowskiego z organizacjami pozarządowymi na lata 2015 – 2020”. Nadrzędnym celem dokumentu jest poprawa jakości życia oraz pełniejsze zaspokajanie potrzeb społecznych mieszkańców całego Powiatu zambrowskiego poprzez stwarzanie im możliwości i warunków do uczestnictwa w życiu publicznym. Z kolei cele szczegółowe Programu współpracy powiatu zambrowskiego z organizacjami pozarządowymi zakładają:

- promowanie społeczeństwa obywatelskiego poprzez wspieranie aktywności mieszkańców Powiatu;
- integrację podmiotów prowadzących działalność obejmującą swym zakresem sferę zadań publicznych;
- budowanie partnerstwa pomiędzy Powiatem a działającymi na jego obszarze organizacjami pozarządowymi, poprzez wspieranie ich działań w realizacji ważnych celów społecznych;
- zapewnienie efektywnego wykonywania zadań publicznych Powiatu przez włączenie do ich realizacji organizacji pozarządowych;
- tworzenie warunków do wzmacniania istniejących organizacji pozarządowych, powstawania nowych organizacji i inicjatyw obywatelskich;
- wspieranie oraz powierzanie organizacjom zadań publicznych.

W gminie Rutki został stworzony Roczny Program Współpracy Gminy Rutki Z Organizacjami Pozarządowymi Oraz Podmiotami Wymienionymi w Art. 3 Ust. 3 Ustawy z Dnia 24 Kwietnia 2003 R. o Działalności Pożytku Publicznego i o Wolontariacie na 2016 rok, który określa formy, zasady i zakres współpracy organów samorządowych Gminy Rutki z

organizacjami pozarządowymi, a także priorytety zadań publicznych, których realizacja związana będzie z udzieleniem pomocy publicznej. Szczegółowe warunki realizacji zadań zostaną określone w ogłoszeniu otwartego konkursu ofert na wsparcie realizacji zadań. Głównym celem, któremu służyć ma wprowadzenie Programu, jest efektywne wykorzystanie społecznej aktywności w zaspokajaniu zbiorowych potrzeb i podnoszeniu poziomu życia mieszkańców Gminy. Wśród celów szczegółowych, omówionych w dokumencie należy wymienić:

- 1) określenie priorytetowych zadań publicznych;
- 2) udział organizacji pozarządowych w realizacji tych zadań;
- 3) poprawa jakości życia, poprzez pełniejsze zaspokajanie potrzeb mieszkańców Gminy Rutki;
- 4) podejmowanie wspólnych działań mających na celu podniesienie sprawności funkcjonowania organizacji pozarządowych.

Jako zadania priorytetowe Gminy Rutki w roku 2016 określa się zadania z zakresu:

- 1) podtrzymywania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej, ochrona dziedzictwa kulturowego;
- 2) ochrony i promocji zdrowia;
- 3) działania na rzecz osób niepełnosprawnych;
- 4) działalności wspomagającej rozwój wspólnot i społeczności lokalnych;
- 5) krajoznawstwa oraz wypoczynku dzieci i młodzieży;
- 6) upowszechniania kultury fizycznej i sportu;
- 7) przeglądu imprez artystycznych, promocji gminy;
- 8) ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego;
- 9) alternatywnych form edukacji, w tym edukacji elementarnej i opieki nad dzieckiem;
- 10) nauki, szkolnictwa wyższego, edukacji, oświaty i wychowania.

Przedmiotem współpracy gminy z organizacjami pozarządowymi jest realizacja zadań publicznych wymienionych w art. 4 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku

publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2010 r. Nr 234 poz. 1536 ze zm.). Przyjęto, że zadania priorytetowe w 2016 r. dotyczyły będą:

1. Pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej, wyrównanie szans tych rodzin i osób:

- 1) rozwój usług i aktywności na rzecz mieszkańców w środowisku lokalnym, w tym szczególne zapewnienie usług socjalnych,
- 2) zapewnienie możliwości funkcjonowania ośrodków wsparcia i świadczenie usług opiekuńczych oraz specjalistycznych usług opiekuńczych dla mieszkańców,
- 3) aktywizację osób uzależnionych od pomocy społecznej.

2. Upowszechnienie kultury fizycznej i sportu poprzez:

- 1) prowadzenie zajęć sportowych,
- 2) organizowanie imprez sportowo-rekreacyjnych, turniejów, olimpiad oraz innych imprez o podobnym charakterze,
- 3) wspieranie udziału sportowych reprezentacji w imprezach i zawodach sportowych o zasięgu ponad gminnym.

3. Działania na rzecz osób niepełnosprawnych.

- 1) rozwój zawodowy osób niepełnosprawnych poprzez między innymi szkolenia, treningi poradnictwo, doradztwo zawodowe, współpracę z pracownikami,
- 2) prowadzenie ośrodków wsparcia i rehabilitacji społecznej,
- 3) integracja osób niepełnosprawnych poprzez między innymi szkolenia, warsztaty, treningi wspierające niezależne funkcjonowanie,
- 4) poradnictwo dotyczące problemów i uprawnień osób niepełnosprawnych oraz ich rodzin,
- 5) poprawa stanu fizycznego i psychicznego osób niepełnosprawnych między innymi poprzez warsztaty, spotkania terapeutyczne, działania profilaktyczne, usprawniające i rehabilitacyjne.

Współpraca gminy z podmiotami Roczno programu oparta będzie na zasadach:

pomocniczości, suwerenności stron, partnerstwa, efektywności, uczciwej konkurencji i jawności. Może ona przybierać formy finansowe i pozafinansowe. Współpraca finansowa polegała będzie na powierzanie wykonywania zadań publicznych, wraz z udzielaniem dotacji na finansowanie ich realizacji oraz wspieranie wykonywania zadań publicznych, wraz z udzieleniem dotacji na dofinansowanie ich realizacji. Współpraca pozafinansowa odbywała się będzie przede wszystkim w zakresie organizacyjnym oraz informacyjnym, m.in. poprzez udostępnianie organizacjom pozarządowym pomieszczeń i merytorycznego wspierania w postaci szkoleń, konferencji i konsultacji.

W poniższym zestawieniu zebrano wszystkie Organizacje Pozarządowe działające na terenie Gminy Rutki.

Tabela 5. Fundacje i stowarzyszenia działające na terenie gminy Rutki.

Lp.	NGO	Dane organizacji
1	OCHOTNICZA STRAŻ POŻARNA W RUTKACH KOSSAKACH	Rutki Kossaki, ul. Łomżyńska, 18-312 Rutki Woj. podlaskie Powiat zambrowski Data powstania: 2001-06-25 Rejestry: KRS: 0000022166 REGON: 45019783000000
2	OCHOTNICZA STRAŻ POŻARNA W KOŁOMYJCE	Kołomyjka, 18-312 Rutki Woj. podlaskie Powiat zambrowski Data powstania: 2001-11-23 Rejestry: KRS: 0000064684 REGON: 45019788200000
3	OCHOTNICZA STRAŻ POŻARNA W OŻARACH WIELKICH	Ożary Wielkie, 18-312 Rutki Woj. podlaskie Powiat zambrowski Data powstania: 2001-12-07 Rejestry: KRS: 0000070309 REGON: 45019786000000
4	OCHOTNICZA STRAŻ POŻARNA W KALINÓWCE BASIACH	Kalinówka Basie, 18-312 Rutki Woj. podlaskie Powiat zambrowski Data powstania: 2001-12-27 Rejestry: KRS: 0000075588 REGON: 45019787600000

5	STOWARZYSZENIE KULTURALNO - OŚWIATOWO - SPORTOWE "KOS 1984"	Rutki Kossaki, ul. 11 Listopada 5, 18-312 Rutki Woj. podlaskie Powiat zambrowski Data powstania: 2008-05-14 Rejestry: KRS: 0000304679 REGON: 20021001000000 NIP: 7231597941
6	OCHOTNICZA STRAŻ POŻARNA W GRĄDACH - WONIECKO	Grądy-Woniecko 18/11, 18-312 Rutki Woj. podlaskie Powiat zambrowski Data powstania: 2015-12-30 Rejestry: KRS: 0000593866 REGON: 45068918300000

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://ems.ms.gov.pl/krs/danepodmiotu>, data dostępu: 19.02.2016 r.

Większość organizacji pozarządowych, funkcjonujących na terenie Gminy Rutki stanowią Ochotnicze Straże Pożarne (aż 5 z 6). Ich zasadniczą rolą jest przede wszystkim:

- prowadzenie działalności mającej na celu zapobieganie pożarom oraz współdziałanie w tym zakresie z Państwową Strażą Pożarną, organami samorządowymi i innymi podmiotami.
- udział w akcjach ratowniczych przeprowadzanych w czasie pożarów, zagrożeń ekologicznych związanych z ochroną środowiska oraz innych klęsk i zdarzeń.
- informowanie ludności o istniejących zagrożeniach pożarowych i ekologicznych oraz sposobach ochrony przed nimi,
- rozwijanie wśród członków ochotniczej straży pożarnej kultury fizycznej i sportu oraz prowadzenia działalności kulturalno-oświatowej i rozrywkowej.
- wykonywanie innych zadań wynikających z przepisów o ochronie przeciwpożarowej.
- działania na rzecz ochrony środowiska.

Uczestnictwo w wyborach

Wpływ społeczeństwa na rozwój polityki jest wartością podnoszoną do rangi priorytetów zarówno na poziomie wytycznych krajowych jak i unijnych programów

ukierunkowanych na aktywizację obywateli. Jednym z pozytywnych przejawów aktywności obywatelskiej jest stopień partycypacji w wyborach. Z punktu widzenia funkcjonowania i ewolucji gminy pierwszorzędną rolę, w następczym procesie kreowania przyszłości gminy, odgrywają wybory samorządowe. Udział w nich jest zasadniczą formą partycypacji w życiu społeczności lokalnej. Kandydaci są zazwyczaj znani wyborcom, wywodzą się bowiem z ich najbliższego otoczenia.

W przeprowadzonych 21 listopada 2010 r. wyborach samorządowych (I tura) frekwencja wyborcza w skali kraju wyniosła 47,32%. II tura (ponowne głosowanie w wyborach wójtów, burmistrzów i prezydentów miast) odbyło się 5 i 19 grudnia 2010 r.

Biorąc pod uwagę ten punkt odniesienia, jak również ogólną frekwencję wyborczą w I turze, na terenie województwa podlaskiego oraz powiatu zambrowskiego, należy raczej pozytywnie ocenić zaangażowanie mieszkańców gminy Rutki w proces wyboru władz lokalnych. Frekwencja uzyskana w gminie Rutki oraz wynik głosowania pozwoliły na rozstrzygnięcie wyborów samorządowych w I turze. Podobnie z resztą było w całym powiecie zambrowskim. Zgodnie z danymi Państwowej Komisji Wyborczej frekwencja w gminie Rutki była o 5,07% wyższa aniżeli wynik uzyskany na poziomie województwa i o 3,7% wyższa niż frekwencja uzyskana na poziomie powiatu. Poniżej przedstawione zostało zestawienie szczegółowych danych dotyczących wyborów samorządowych, w ujęciu regionalnym

Tabela 6. Wybory samorządowe przeprowadzone 21 listopada 2010 r.

FREKWENCJA W WOJEWÓDZTWACH					
Nazwa	Liczba wyborców	Liczba kart oddanych	Liczba obwodów głosowania	Liczba obwodów głosowania z których spłynęły dane	Frekwencja
podlaskie	962 214	461 143	877	877	47,93%
PODLASKIE - FREKWENCJA W POWIATACH					
Nazwa	Liczba wyborców	Liczba kart oddanych	Liczba obwodów głosowania	Liczba obwodów głosowania z których spłynęły dane	Frekwencja
zambrowski	36 106	17 803	29	29	49.3%

Zambrowski - FREKWENCJA W GMINACH					
Nazwa	Liczba wyborców	Liczba kart oddanych	Liczba obwodów głosowania	Liczba obwodów głosowania z których spłynęły dane	Frekwencja
Rutki	4 768	2 529	11	11	53.0%

Źródło: <http://wybory2010.pkw.gov.pl/geo/pl/200000/201400.html#tabs-3>, data dostępu: 19.02.2016 r.

Kolejne wybory podtrzymały opisany powyżej trend. Frekwencja w gminie Rutki przewyższyła frekwencję zarówno na płaszczyźnie powiatu i województwa, utrzymując się na poziomie 53%.

Tabela 7. Wybory samorządowe przeprowadzone 16 listopada 2014 r. (I tura).

FREKWENCJA W WOJEWÓDZTWACH					
Nazwa	Liczba wyborców	Liczba kart oddanych	Liczba obwodów głosowania	Liczba obwodów głosowania z których spłynęły dane	Frekwencja
podlaskie	956 768	395 608	911	911	41,35%
PODLASKIE - FREKWENCJA W POWIATACH					
Nazwa	Liczba wyborców	Liczba kart wydanych	Liczba obwodów głosowania	Liczba obwodów głosowania z których spłynęły dane	Frekwencja
zambrowski	35939	17962	29	29	49.98 %
ZAMBROWSKI - FREKWENCJA W GMINACH					
Nazwa	Liczba wyborców	Liczba kart oddanych	Liczba obwodów głosowania	Liczba obwodów głosowania z których spłynęły dane	Frekwencja
Rutki	4709	2503	11	11	53.15 %

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z oficjalnej strony internetowej Państwowej Komisji Wyborczej, http://samorzad2014.pkw.gov.pl/358_Rady_powiatow/0/201403, data dostępu> 19.02.2016 r.

Służba zdrowia

Niewątpliwą rolę w codziennym życiu ludzi odgrywa służba zdrowia. Dostęp do niej jest pewnym wyznacznikiem rozwoju danego regionu i zapewnia mieszkańcom znacznie lepszy komfort życia.

W gminie Rutki funkcjonują dwie prywatne placówki ochrony zdrowia. W strukturze tych placówek jest trzech lekarzy specjalistów medycyny rodzinnej, w tym lekarz chorób wewnętrznych, pediatra, neurolog, 4 pielęgniarki w tym 3 środowiskowe, 2 lekarzy stomatologów, położna i higienistka szkolna. Mieszkańcy gminy w zakresie opieki ambulatoryjnej lekarzy specjalistów i poradni specjalistycznych korzystają z usług medycznych Powiatowego Szpitala w Zambrowie z 10 oddziałami diagnostyki, leczenia dorosłych i dzieci, Specjalistycznej Opieki Ambulatoryjnej oraz Wojewódzkiego Szpitala w Łomży.

Opieka zdrowotna nie odbiega od standardów krajowych, co nie może być przyczyną zadowolenia z istniejącej sytuacji. Brak programów dla osób starszych, medycyny szkolnej, działań związanych z profilaktyką zdrowia, chociaż dzisiaj jeszcze lekko odczuwalne, mogą przynieść dużo szkody w latach następnych. Ogólne starzenie się społeczeństwa, brak ruchu i zajęć sportowych dla osób młodych, mogą przynieść katastrofalne efekty w bliskiej przyszłości. Niezbędne jest uruchomienie ośrodka opieki zdrowotnej dla osób starszych (o czym wspomniano wcześniej), a także podnieść efektywność ruchową młodych poprzez m.in. budowę siłowni na świeżym powietrzu lub miejsc do uprawiania sportu. Konieczne jest obudzenie aktywności społecznej osób chcących pomagać w takich działaniach.

Na podkreślenie w dziedzinie ochrony zdrowia w Gminie Rutki szczególnie zasługuje fakt, że mieszkańcy, którzy wzięli udział w konsultacjach społecznych dostęp do usług ochrony zdrowia w swojej okolicy oceniają na poziomie dobrym (prawie co drugi respondent) i bardzo dobrym (18,47%). Zaledwie co dziesiąty badany źle ocenił dostęp do placówek medycznych. Odpowiedzi badanych przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 8. Rozkład odpowiedzi na pytanie Jak Pani/Pan ocenia dostępność do usług ochrony zdrowia w gminie (podstawowa opieka medyczna, apteki, stomatolog)?

Pytanie 28. Jak Pani/Pan ocenia dostępność do usług ochrony zdrowia w gminie (podstawowa opieka medyczna, apteki, stomatolog)?		
Skala ocen.	Częstość	Procent
1 Bardzo dobrze	29	18,47

2 Dobrze	76	48,41
3 Dostatecznie	37	23,57
4 Źle	15	9,55
SUMA	157	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców Gminy Rutki.

Opieka Społeczna

Podstawowe zadania z zakresu opieki społecznej realizowane są w gminie Rutki przez Ośrodek Pomocy Społecznej w Rutkach.

Należy w tym miejscu zaznaczyć, że mieszkańcy Gminy Rutki w większości uważają, że skala występowania biedy w ich gminie jest średnia. Jednak co piąty respondent oceniał ją jako wysoką. Poniżej w tabeli zebrano odpowiedzi respondentów.

Wykres 1. Odpowiedzi respondentów z Gminy Rutki na pytanie: Jaka jest Pani/Pana zdaniem skala występowania w gminie biedy?

Pytanie 24 Jaka Pani/Pan zdaniem jest skala występowania biedy w gminie?		
Skala ocen.	Częstość	Procent
1 Niska	21	13,38
2 Średnia	92	58,60
3 Wysoka	34	21,66
4 Bardzo wysoka	10	6,37
SUMA	157	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców Gminy Rutki.

Gminna jednostka organizacyjna zajmuje się w szczególności:

- przyznawaniem i wypłacaniem przewidzianych ustawą świadczeń,
- pracą socjalną,
- prowadzeniem i rozwojem niezbędnej infrastruktury socjalnej,
- analizą i oceną zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej,
- realizacją zadań wynikających z rozpoznanych potrzeb społecznych,
- rozwijaniem nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.

W ramach swojej działalności Ośrodek realizuje zadania z zakresu pomocy społecznej zlecone gminie oraz zadania własne gminy, określone w ustawie z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej (Dz.U. Nr 64, poz. 593). Ponadto Ośrodek Pomocy Społecznej w Rutkach działa na podstawie:

- 1) uchwały Nr 44/XI/90 Gminnej Rady Narodowej w Rutkach z dnia 29 kwietnia 1990 roku w sprawie utworzenia Ośrodka Pomocy Społecznej w Rutkach,
- 2) uchwały Nr 141/XXXI/10 Rady Gminy Rutki z dnia 26 marca 2010r. w sprawie nadania Statutu Ośrodka Pomocy Społecznej w Rutkach,
- 3) zarządzenia Nr 5/10 Kierownika Ośrodka Pomocy Społecznej w Rutkach z dnia 11 maja 2010r. w sprawie Regulaminu Organizacyjnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rutkach,
- 4) ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2001r. Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.),
- 5) ustawy z dnia 27 sierpnia 2009r. o finansach publicznych (Dz.U. Nr 157, poz. 1240),
- 6) ustawy z dnia 7 września 2007r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz.U. z 2009r. Nr 1, poz. 7 z późn. zm.),
- 7) ustawy z dnia 28 listopada 2003r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. z 2006r. Nr 139, poz. 992 z późn. zm.),
- 8) ustawy z dnia 21 czerwca 2001r. o dodatkach mieszkaniowych (Dz.U. Nr 71, poz. 734 z późn. zm.),
- 9) ustawy z dnia 26 października 1982r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. z 2007r. Nr 70, poz. 473 z późn. zm.),
- 10) ustawy z dnia 20 kwietnia 2004r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. z 2008r. Nr 69, poz. 415 z późn. zm.),
- 11) ustawy z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. Nr 180, poz. 1493 z późn. zm.),
- 12) ustawy z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. Nr 179, poz. 1485 z późn. zm.),
- 13) ustawy z dnia 13 października 1998r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2009r. Nr 205, poz. 1585 z późn. zm.),
- 14) ustawy z dnia 27 sierpnia 2004r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz.U. z 2008r. Nr 164, poz. 1027 z późn. zm.),
- 15) ustawy z dnia 13 czerwca 2003r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. Nr 122, poz. 1143 z późn. zm.),

17) innych ustaw określających zadania z zakresu pomocy społecznej.

Ośrodek Pomocy Społecznej w Rutkach jest samorządową jednostką organizacyjną gminy Rutki do realizacji zadań pomocy społecznej. Siedzibą Ośrodka jest miejscowość Rutki. Terenem działania Ośrodka jest obszar Gminy Rutki.

Trzeba nadmienić, że w 2014 roku wydatki na pomoc społeczną i pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej wyniosły 3535,1 tys. zł. Poniższa tabela pokazuje odsetek osób zamieszkałych w gminie Rutki, korzystających ze świadczeń Ośrodka Pomocy Społecznej.

W gminie Rutki większa część ludności korzysta w pomocy społecznej aniżeli w skali województwa podlaskiego oraz powiatu zambrowskiego. Np. w 2014 roku było to 11,1 %, co w praktyce oznacza, że co dziesiąta osoba zamieszkała w Gminie Rutki korzysta ze świadczeń Ośrodka Pomocy Społecznej. Warto jednak zwrócić uwagę na pozytywny trend, od 2010 roku odsetek osób otrzymujących świadczenia systematycznie spada. Różnica na przestrzeni lat 2010-2014 wynosi 2,1%.

Tabela 9. Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem .

	W województwie podlaskim (%)	W powiecie zambrowskim (%)	W gminie Rutki (%)
2014	9,6	7,4	11,1
2013	10,3	8,3	12,9
2012	9,8	8,2	12,6
2011	9,9	7,9	12,1
2010	10,2	8,0	13,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie:

http://bialystok.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_podlaskie/portrety_gmin/powiat_zambrowski/gmina_rutki.pdf, data dostępu 19.02.2016 r.

Mieszkańcy Gminy Rutki, poproszeni w trakcie konsultacji społecznych o ocenę sposobu rozwiązywania problemów społecznych i profilaktyki w tym zakresie w większości oceniali je dostatecznie (55,41% ankietowanych). Zaledwie 5% badanych udzieliło odpowiedzi bardzo dobrze i prawie 15% źle. Odpowiedzi respondentów przedstawia poniższe zestawienie.

Tabela 10. Odpowiedzi respondentów na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia sposób rozwiązywania problemów społecznych i profilaktyki w tym zakresie?

Pytanie 25 Jak Pani/Pan ocenia sposób rozwiązywania problemów społecznych i profilaktyki w tym zakresie?		
Skala ocen.	Częstość	Procent
1 Bardzo dobrze	8	5,10
2 Dobrze	40	25,48
3 Dostatecznie	87	55,41
4 Źle	22	14,01
SUMA	157	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców Gminy Rutki.

Noty dostateczne dominowały także w odpowiedziach respondentów odnoszących się na pytanie: *Jak Pani/Pan ocenia wsparcie osób bezrobotnych w gminie (kursy, zajęcia dla bezrobotnych)?* Odpowiedział tak co drugi badany. Zaledwie 1 osoba na 157 oceniła wsparcie bezrobotnych jako bardzo dobre, zaś co trzecia osoba jako złe. Jednak wobec dużego bezrobocia takie odpowiedzi nie powinny dziwić. Osoby długo pozostające bez pracy mają bowiem tendencję winić władzę za taki stan rzeczy. Poniżesz rozkład odpowiedzi respondentów,

Tabela 11. Odpowiedzi respondentów na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia wsparcie osób bezrobotnych w gminie (kursy, zajęcia dla bezrobotnych)?

Pytanie 23 Jak Pani/Pan ocenia wsparcie osób bezrobotnych w gminie (kursy, zajęcia dla bezrobotnych)?		
Skala ocen.	Częstość	Procent
1 Bardzo dobrze	1	0,64
2 Dobrze	27	17,20
3 Dostatecznie	77	49,04
4 Źle	52	33,12
SUMA	157	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców Gminy Rutki.

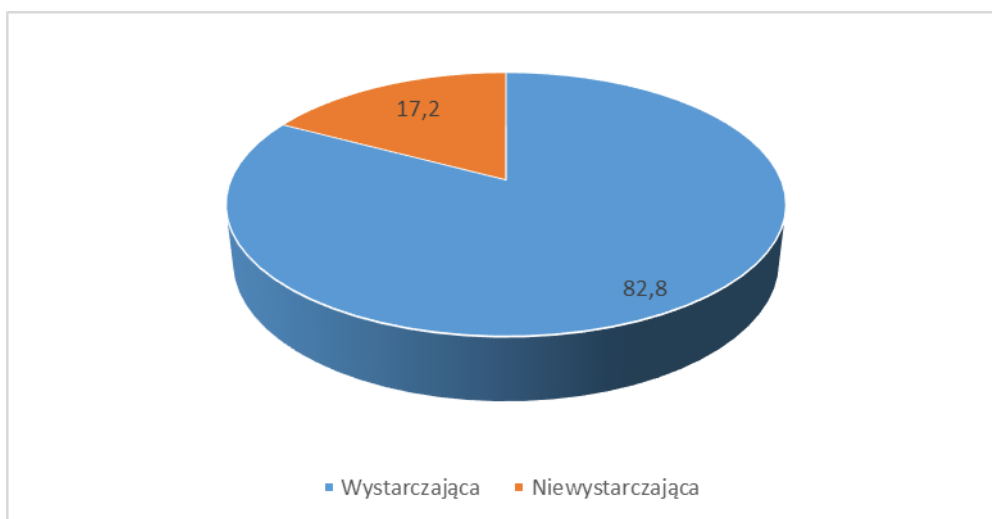
Oświata

W gminie Rutki w roku szkolnym 2014/2015 edukacja odbywała się w czterech placówkach szkolnych, w których zlokalizowano także oddziały przedszkolne:

1. Szkoła Podstawowa im. 2 Pułku Ułanów Grochowskich w Rutkach, ul. 11 Listopada, wyposażona w 16 sal lekcyjnych oraz pracownię komputerową i pełno wymiarową salę gimnastyczną. Kadra pedagogiczna szkoły to 28 nauczycieli, w tym 11 w niepełnym wymiarze czasu pracy. Przy szkole podstawowej funkcjonuje Punkt Przedszkolny dla dzieci w wieku 3-4 latków,
2. Szkoła Podstawowa im. kpt. Władysława Raginisa w Grądach Woniecko, wyposażona w 9 sal lekcyjnych oraz pracownię komputerową i salę gimnastyczną. W skład kadry pedagogicznej wchodzi 11 nauczycieli, w tym 7 w niepełnym wymiarze czasu pracy.
3. Szkoła Podstawowa w Kołomyi wyposażona w 5 sal lekcyjnych i salę gimnastyczną o wymiarach 6 x 11m. W skład kadry pedagogicznej tej szkoły wchodzi 13 nauczycieli, w tym 9 w niepełnym wymiarze czasu pracy.
4. Gimnazjum w Rutkach, które zatrudnia 26 nauczycieli, w tym 6 w niepełnym wymiarze czasu pracy. Gimnazjum dysponuje 12 salami lekcyjnymi i pracownią komputerową. Uczniowie gimnazjum korzystają z jednej sali gimnastycznej wspólnie z uczniami szkoły podstawowej.

Mieszkańcy Gminy Rutki, którzy wzięli udział w konsultacjach społecznych w zdecydowanej mierze zgodzili się, że liczba istniejących placówek w pełni zaspakaja potrzeby dzieci i młodzieży.

Wykres 2. Rozkład odpowiedzi respondentów na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia liczbę obiektów oświatowych w gminie (przedszkola, żłobki)?

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców Gminy Rutki.

Ogółem do gminnych szkół w roku szkolnym 2014/2015 uczęszczało **710** dzieci.

Tabela 12. Liczba dzieci w szkołach gminnych.

Rok szkolny	2010/2011		2012/2013		2014/2015	
Placówki	Liczba dzieci	W tym dowożonych	Liczba dzieci	W tym dowożonych	Liczba dzieci	W tym dowożonych
Punkt przedszkolny	67		93		77	
Oddziały przedszkolne:						
- w Rutkach	40		37		40	
- w Grądach Woniecko	11		14		14	
- w Kołomyi	7		20		13	
Razem	58		71		67	
Szkoły Podstawowe						

- w Rutkach	279	228	261	273	268	266
- w Grądach	47	-	56	-	63	-
- w Kołomyi	44	41	43	44	50	43
Razem	370	269	360	317	381	309
Gimnazjum w Rutkach	226	164	213	163	185	141
Razem SP, i przedszkola i Gimnazjum	721	433	737	480	710	450

Źródło: Dane własne szkół z terenu gminy Rutki.

Tabela wskazuje na 14% spadek ilości dzieci w gimnazjum, natomiast w szkołach podstawowych liczba uczniów utrzymuje się na podobnym poziomie, na pewno duży wpływ ma tutaj obowiązek szkolny 5-cio latków. W Szkołach Podstawowych w Grądach Woniecko i w Kołomyi przy niewielkiej liczbie uczniów zauważa się wzrost uczniów do 15%, ale jednocześnie wzrost liczby maluchów do 5 roku życia korzystających z Punktu Przedszkolnego z 67 do 77 osób.

Z powyższej tabeli wynika, że do szkół podstawowych i gimnazjum większość dzieci jest dojeżdżająca. Dzieci dochodzące to te, które zamieszkują miejscowość Grądy Woniecko, Kołomyję i miejscowość Rutki, w których znajdują się siedziby szkoły. Dzieci dowożone są autobusami szkolnymi, których usługę świadczy firma przewozowa, a koszty z tym związane pokrywa Urząd Gminy w Rutkach.

Obok podstawowych zadań edukacyjnych szkoły wypełniają też funkcje opiekuńcze, rozwój kultury w bibliotekach szkolnych oraz zapewniają aktywność fizyczną i rekreację na placach zabaw i boiskach szkolnych.

Inna infrastruktura dostępna dla dzieci i młodzieży:

- 1) Plac zabaw przy SP w Rutkach, SP w Grądach Woniecko, SP w Kołomyi,
- 2) Kompleks Obiektów Sportowych, z którego korzystają dzieci i młodzież z terenu gminy Rutki, w skład którego wchodzi:
  - a) boisko wielofunkcyjne przy Gimnazjum w Rutkach-Kossakach,
  - b) boisko piłkarskie (z bieżnią okólną wykonaną z tartanu) przy SP w Rutkach-Kossakach i Gimnazjum w Rutkach-Kossakach,
  - c) Sala gimnastyczna przy SP i przy Gimnazjum w Rutkach-Kossakach,
- 3) Boiska szkolne przy SP w Grądach Woniecko i Sp w Kołomyi,
- 4) Biblioteka Publiczna w Rutkach-Kossakach,
- 5) Biblioteki szkolne,
- 6) Dom Kultury w Rutkach-Kossakach,
- 7) Izba Historyczna w Domu Kultury w Rutkach-Kossakach,
- 8) Ośrodek Kształcenia na Odległość,
- 9) Schola dla dzieci i młodzieży,
- 10) Uczniowski Klub Sportowy „CROSS” w Grądach Woniecko,
- 11) Młodzieżowe Drużyny Pożarnicze,
- 12) Stołówki szkolne w SP w Rutkach i w SP w Grądach Woniecko,
- 13) Miejsce do wydawania posiłków – SP w Kołomyi,

W wielu placówkach dzieci, oprócz realizowanej podstawy programowej, uczestniczyły

w zajęciach dodatkowych w ramach kół zainteresowań: przedmiotowych, artystycznych i sportowych. W SP w Grądach Woniecko aktywnie działa Uczniowski Klub Sportowy.

Ponadto placówki włączają się w programy edukacji zdrowotnej, prowadzone są również profilaktyczne działania informacyjne i edukacyjne w zakresie rozwiązywania problemów uzależnień od alkoholu i innych środków psychoaktywnych.

W ramach realizacji programów zdrowotnych Placówki Oświatowe współpracowały z lekarzami i pielęgniarką, kształtowali nawyki przestrzegania higieny osobistej, kreowali pozytywne spędzania czasu wolnego i uwrażliwiali na piękno.

Ponadto organizowane są kolonie letnie (finansowane przez Kuratora Oświaty). Kolonie w zgrupowaniu sportowym z elementami profilaktyki alkoholowej w ramach programu „Nie piję nie palę wolę stadion i gimnastyczną salę”, wypoczynek zimowy w formie obozu narciarskiego z elementami profilaktyki uzależnień, w tym profilaktyki alkoholowej w Zakopanem dla dzieci i młodzieży z rodzin dotkniętych lub zagrożonych

problemem alkoholowym. Odbywają się również wycieczki do Ostródy, Trójmiasta, Helu, Łeby, Władysławowa i Malborka z elementami profilaktyki uzależnień, w tym profilaktyki alkoholowej dla dzieci i młodzieży z rodzin dotkniętych lub zagrożonych problemem alkoholowym. W ramach OTWARTEJ SZKOŁY prowadzone są zajęcia w czasie ferii zimowych półkolonie dla dzieci w formie zajęć wychowawczo-rekreacyjnych, w ramach których realizowano pogadanki przez Powiatową Komendę Policji w Zambrowie na temat „Stop patologiom”, „W internecie nie jesteś anonimowy” oraz zorganizowano wyjazd na lodowisko i do kina.

Rodzice i opiekunowie dzieci uczęszczających do przedszkola i szkół angażują się w wiele działań. W każdym oddziale jest powoływana Rada Rodziców.

We wszystkich szkołach po dokonaniu diagnozy i rozeznaniu potrzeb uczniów organizowane są zajęcia mające na celu zwiększenie szans edukacyjnych uczniów zdolnych i mających problemy w nauce (zajęcia wyrównawcze).

Prowadzone są zajęcia dodatkowe, głównie przedmiotowe (np. z przedmiotów ścisłych, z języków obcych i z przedmiotów humanistycznych) oraz koła zainteresowań (np. koła sportowe, językowe, komputerowe itp.).

Każda ze szkół posiada dostęp do internetu (choć niektóre pracownie wymagają remontu i doposażenia) i umożliwia korzystanie z posiadanego zaplecza w postaci: sal gimnastycznych, boisk oraz placów zabaw, brakuje natomiast świetlic szkolnych, które byłyby przeznaczane dla dzieci dojeżdżających. Dzięki współpracy z lokalną społecznością dzieci korzystają też z infrastruktury wiejskiej boisk i urządzeń rekreacyjnych.

W ramach realizacji Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych prowadzona jest profilaktyka uzależnień oraz promocja zdrowego stylu życia.

Nauczyciele kształtują wśród młodzieży postawy charytatywne i propagują ideę wolontariatu poprzez uczestnictwo w różnych akcjach charytatywnych, m.in. w „Wielkiej Orkiestrze Świątecznej Pomocy”, Działaj Lokalnie, Góra Grosza, Zbieramy Zakrętki.

Dzieci i młodzież uczęszczająca do szkół podstawowych na terenie naszej gminy zostały zaopatrzone w artykuły szkolne i podręczniki w formie:

- Rządowego Programu pomocy uczniom w 2014 r. „Wyprawka szkolna”- 81 osób (w tym: 2 dzieci niepełnosprawne).
- Wyposażenie Punktu Przedszkolnego przy Szkole Podstawowej w Rutkach Kossakach w

zestaw profilaktyczny „40” – książki edukacyjne dla przedszkolaków.

W 2014 r. pomocą w formie stypendiów szkolnych o charakterze socjalnym objęto:

- a) od I do VI – 217 uczniów,
- b) od IX do XII – 220 uczniów.

Trzeba powiedzieć, że mieszkańcy Gminy Rutki na ogół oceniają poziom edukacji w swojej gminie jako dobry (38,85 % ankietowanych) i dostateczny (41,40% ankietowanych). Co dziesiąty respondent ocenił poziom kształcenia jako bardzo dobry. Odpowiedzi ankietowanych przedstawia poniższa tabela.

Tabela 13. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia poziom edukacji w gminie (jakość kształcenia, zajęcia dodatkowe dla uczniów)?

Pytanie 29 Jak Pani/Pan ocenia poziom edukacji w gminie (jakość kształcenia, zajęcia dodatkowe dla uczniów)?		
Skala ocen.	Częstość	Procent
1. Bardzo dobrze	19	12,10
2. Dobrze	61	38,85
3. Dostatecznie	65	41,40
4. Źle	17	7,64
SUMA	157	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców Gminy Rutki.

Bezpieczeństwo

Każdy mieszkaniec gminy musi mieć zapewnione bezpieczeństwo mienia i życia. Z uwagi na podział administracyjny Polski nad bezpieczeństwem mieszkańców czuwa Policja, Straż Pożarna oraz Pogotowie Ratunkowe.

Bezpieczeństwo jest naczelną potrzebą człowieka i grup społecznych, a jego brak wywołuje niepokój i poczucie zagrożenia. Na terenie każdej gminy są miejsca, które wymagają wzmożonej obecności służb policyjnych. Najpoważniejsze zagrożenia dla bezpieczeństwa publicznego na terenie gminy Rutki związane są z funkcjonowaniem Zakładu Karnego w miejscowości Grądy Woniecko. Należy zaznaczyć, że przebywają w nim osoby, które popełniły przestępstwa o mniejszym ciężarze gatunkowym.

Kolejnym czynnikiem negatywnie wpływającym na stan bezpieczeństwa jest remont drogi S-8, gdzie mimo nieustannych wysiłków ze strony Policji, bardzo często dochodzi do tragicznych w skutkach wypadków drogowych.

Na terenie Gminy Rutki funkcjonuje Posterunek Policji, w którym zatrudniony jest obecnie kierownik i 3 policjantów. Nad bezpieczeństwem czuwają również Ochotnicze Straże Pożarne w Rutkach, Kalinówce Basie i Kołomyjce. Straże dysponują 2 samochodami typu „Jelcz” z autopompami oraz 2 samochodami typu „Star” z autopompami, 3 pilarkami, motopompą pływającą, zestawem hydraulicznym w skład z nożycami do cięcia karoserii.

Jednym z głównych zadań Posterunku Policji, jak i całej Policji, jest poprawa stanu bezpieczeństwa ogółu społeczeństwa, zamieszkującego naszą gminę jak i przebywającego tu tylko chwilowo. W związku z tym podejmowane są różnorodne działania. Od reakcji na dane zdarzenie do działań mających na celu zapobieganie negatywnym zjawiskom. Przeprowadzane są spotkania, np.: z młodzieżą szkolną (Gimnazjum w Rutkach, Szkoły Podstawowe w Rutkach, Grądach Woniecko i Kołomyi), przedstawicielami samorządu lokalnego (m.in. sołtysi) oraz z mieszkańcami gminy, w trakcie, których policja stara się omówić zagrożenia jakie mogą dotknąć w/w grupy. W trakcie rozmowy dążą do wypracowania wspólnych rozwiązań, które zapobiegą tym zagrożeniom, następnie realizują je razem z odpowiedzialnymi osobami. Przykładowo w zeszłym roku dzielnicowy PP w Rutkach zorganizował konkurs dla dzieci szkół podstawowych mający na celu m.in. poprawę bezpieczeństwa dzieci: na drodze, w kontaktach z nieznanym, w trakcie pracy w gospodarstwie, wypoczynku wakacyjnego, itp. W realizację konkursu włączyli się miejscowi przedsiębiorcy, Wójt, członkowie Ochotniczej Straży Pożarnej i nauczyciele.

Dodatkowo policjanci biorą udział w grupach roboczych Zespołu Interdyscyplinarnego w Rutkach, zajmującej się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinach oraz w zespole ds. opracowania i monitoringu strategii rozwiązywania problemów społecznych. Dzięki temu ma wpływ na to, w jakim kierunku ma rozwijać się gmina.

Współpraca z OPS polega na wymianie informacji dotyczących głównie zagrożonych rodzin (np. przemocą, uzależnieniami a także ubóstwem, zamarznięciami). Dzielnicowi wspólnie z pracownikami OPS odwiedzają rodziny, dzięki czemu możliwe jest udzielenie fachowej pomocy na wielu płaszczyznach (np. porady prawne, rozmowy profilaktyczne, pomoc psychologiczna). Współpraca ta polega także na zapewnieniu bezpieczeństwa pracownikowi OPS. Współpraca z OPS polega na podejmowaniu wspólnych działań prewencyjnych, mających na celu poprawę stanu bezpieczeństwa zarówno

przeciwpożarowego jak i np. na drogach publicznych, tj. wspólne kontrole zagrożonych obiektów, przeprowadzanie spotkań uświadamiających np. na temat wypalania traw, pogadanki na temat zachowania się w trakcie różnego rodzaju zdarzeń (pożar, wypadek komunikacyjny, tonięcie).

Współpraca z Wójtem, sołtysami, społeczeństwem dotyczy przede wszystkim uzyskiwania informacji na temat zagrożeń, jakie występują w danym czasie oraz miejscu. Następnie wspólnie z w/w podmiotami starają się wypracować realne rozwiązania, które wcielane są w życie. Najczęściej spotykanym problemem są bezpieczeństwa psy – szczególnie w Rutkach i Grądach Woniecko.

Współpraca z przedsiębiorcami polega głównie na pozyskiwaniu niezbędnych funduszy oraz na wymianie informacji dot. ewentualnych zagrożeń.

Na terenie gminy w zakresie rozwiązywania problemów społecznych Policja współpracuje głównie z Ośrodkiem Pomocy Społecznej, na terenie powiatu z Powiatowym Centrum Pomocy w Rodzinie. Posterunek Policji współpracuje także ze wszystkimi Szkołami z terenu gminy. Współpraca ze szkołami ma głównie na celu zapobieganie poprzez uświadamianie młodzieży, aby sama nie padła ofiarą alkoholizmu lub narkomani.

Tabela 14. Wykaz przestępstw na terenie Gminy Rutki.

Rodzaje przestępstw	Rok 2010	Rok 2012	Rok 2014
Wszystkie przestępstwa	81	94	76
Kradzież z włamaniem	7	9	7
Kradzież	14	14	12
Uszkodzenie mienia	5	9	1
Rozboje	-	-	1
Nietrzeźwi kierujący	16	14	13
Bójki i pobicia	2	2	3
Wypadki drogowe	2	7	2

Źródło: Posterunek Policji w Rutkach

Tabela 15. Wykaz wykroczeń na terenie Gminy Rutki.

Rodzaje wykroczeń	Rok 2010	Rok 2012	Rok 2014
Wszystkie wykroczenia	46	62	29
Kradzieże	2	15	8
Uszkodzenie mienia	5	12	3

Źródło: Posterunek Policji w Rutkach

Z przedstawionej tabeli wynika, że przestępczość na terenie Gminy Rutki w latach 2010 – 2014 kształtowała się na podobnym poziomie, natomiast wykroczenia malały. Przestępstwa drogowe (najczęściej nietrzeźwi kierujący) oraz kradzieże stanowiły najliczniejszą grupę przestępstw.

Tabela 16.. Informacje o zdarzeniach przemocy w gminie w latach 2011-2014.

Zakres danych	2011	2012	2013	2014
Liczba stwierdzonych faktów przemocy	9	15	8	19
Liczba przedstawionych zarzutów z art. 207 kk	28	19	20	27
Liczba zastosowanych procedur „Niebieska Karta„ – sporządzono formularzy	9	15	8	19
Liczba osób doświadczonych przemocą w rodzinie	11	15	8	22
Kobiety	9	14	7	21
Mężczyźni	0	0	1	1
Nieletni do 13 lat	1	0	0	0
Nieletni od 13 do 18 lat	1	0	0	0
Liczba sprawców przemocy w rodzinie – w tym :	9	15	8	19
Kobiety	1	0	0	0
Mężczyźni	8	15	8	19
Nieletni	0	0	0	0
Liczba sprawców przemocy w rodzinie pod wpływem alkoholu – w tym :	6	8	5	13
Kobiety	0	0	0	0
Mężczyźni	6	8	5	13
Nieletni	0	0	0	0

Dane: Komenda Miejska Policji w Zambrowie

Można zauważyć, że nastąpił wzrost liczby zarówno faktów przemocy, jak i zastosowanych procedur. Jednak wydaje się, że na jawność liczb wpływa edukacja społeczna, dostępność pomocy i specjalistów, w tym Zespołu Interdyscyplinarnego Gminy Rutki.

Tabela 17. Formy pomocy udzielonej ofiarom przemocy domowej przez OPS.

<u>Rodzaj pomocy</u>	<u>2011</u>	<u>2012</u>	<u>2013</u>	<u>2014</u>	<u>2015</u>
Interwencje kryzysowe – ogółem	6	21	9	22	13
Współmałżonkom lub partnerom w związkach nieformalnych	6	21	9	22	10
Liczba założonych „Niebieskich Kart”	3	13	9	20	8

Dane : OPS Rutki

Uchwałą Nr 30/VII/11 Rady Gminy Rutki z dnia 11 kwietnia 2011 roku został uchwalony Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Gminie Rutki na lata 2011 – 2020.

Założeniem Programu jest udzielanie pomocy osobom dotkniętym przemocą, oddziaływanie na sprawców przemocy, a także podnoszenie świadomości społecznej na temat przyczyn i skutków przemocy w rodzinie w oparciu o cele szczegółowe:

1. Zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinie na terenie gminy Rutki.
2. Zwiększenie skuteczności działań interwencyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.
3. Zwiększenie pomocy i ochrony ofiar przemocy w rodzinie.

W ramach realizacji Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy i Ochrony Ofiar na terenie gminy został powołany przez Wójta Gminy Zespół Interdyscyplinarny, którego koordynatorem jest Ośrodek Pomocy Społecznej.

Działania Zespołu zmierzają do udzielania pomocy osobom doświadczającym przemocy i ich najbliższemu otoczeniu, poprzez kreowanie lokalnej polityki wobec problemu i wypracowania procedur oraz standardów.

Zespół Interdyscyplinarny spotyka się w miarę potrzeb, jednak nie rzadziej, niż raz na trzy miesiące, posiedzenie Zespołu zwołuje Przewodniczący. Spotkania Zespołu są bazą tworzenia systemowych działań oraz wypracowania wspólnych decyzji dotyczących

indywidualnych strategii pomocy. Na wniosek skierowany do Zespołu, Przewodniczący może zwołać grupę roboczą lub pozostawić sprawę do rozpoznania przez Zespół.

„Niebieskie Karty” to procedura interwencji wobec przemocy w rodzinie, która składa się z odpowiedniej dokumentacji i sposobu postępowania w przypadku stwierdzenia bądź podejrzenia występowania przemocy. Głównym celem „Niebieskich Kart” jest rozpoznawanie przemocy i usprawnienie pomocy oferowanej przez przedstawicieli różnych służb w środowisku lokalnym, ale też tworzenie warunków do systemowego, interdyscyplinarnego modelu pracy z rodziną.

Mieszkańcy Gminy Rutki, zapytani o skalę występowania w ich gminie przestępczości i przemocy w rodzinie ocenili ten problem jako średni. Poniższa tabela obrazuje odpowiedzi respondentów.

Tabela 18. Skala występowania przestępczości i przemocy w rodzinie w Gminie Rutki w ocenie mieszkańców.

Pytanie 21 Jaka Pani/Pan zdaniem jest skala występowania w gminie przestępczości i przemocy w rodzinie?		
Skala ocen.	Częstość	Procent
1 Niska	53	33,76
2 Średnia	94	59,87
3 Wysoka	10	6,37
4 Bardzo wysoka	0	0
SUMA	157	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców Gminy Rutki.

Nad bezpieczeństwem mieszkańców gminy Rutki czuwa również ochotnicza straż pożarna, która przeciwdziała zagrożeniom wynikającym z nieszczęśliwych zdarzeń losowych. Jeszcze do niedawna straż pożarna realizowała przede wszystkim zadania związane z pożarami, w szczególności takie jak ewakuacja, gaszenie i likwidacja skutków. Obecnie podejmuje akcje ratownicze o charakterze chemiczno-ekologicznym i technicznym. Rozszerzony zakres działań wymaga przede wszystkim budowy nowego modelu straży ochotnika - profesjonalnego ratownika.

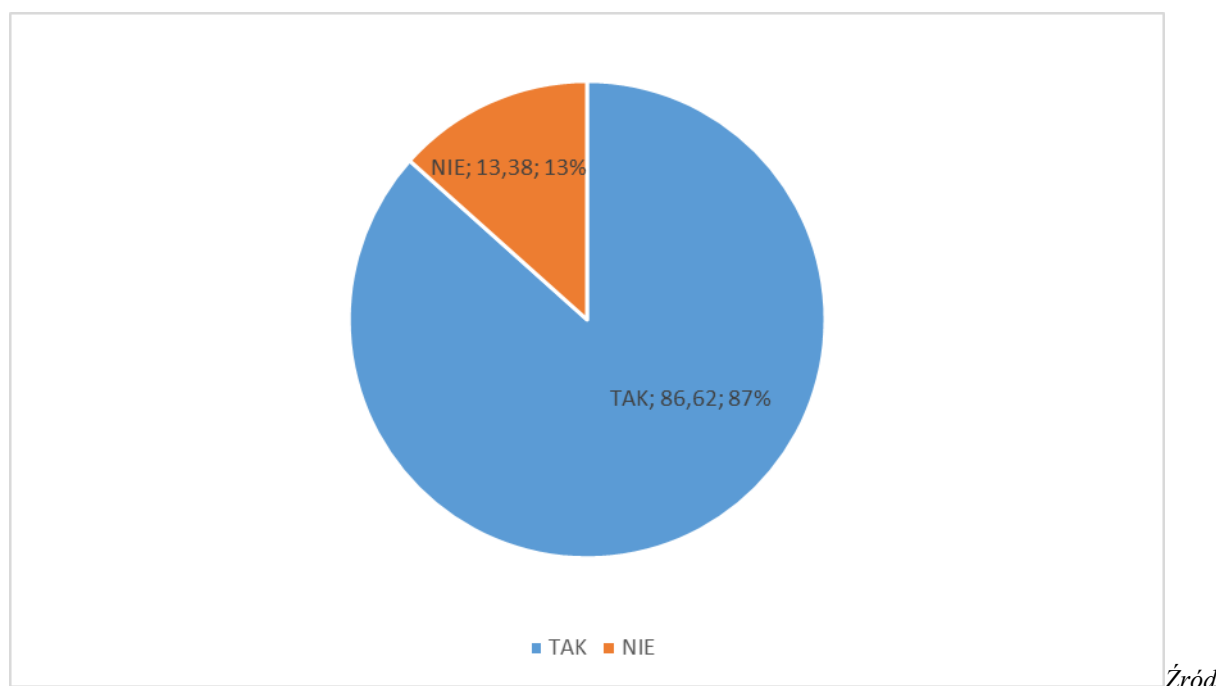
Najczęściej jednak strażacy biorą udział w akcjach pożarowych i akcjach ratunkowych w trakcie wypadków komunikacyjnych. W celu utrzymania i poprawy warunków bezpieczeństwa w gminie niezbędne jest wykonanie następujących czynności:

- Poprawy skuteczności ścigania sprawców przestępstw. Bacznej uwagi wymagają kradzieże z włamaniem oraz kradzież i uszkodzenie cudzej rzeczy (które są szczególnie uciążliwe dla mieszkańców gminy).
- Poprawy wymaga stan bezpieczeństwa na drogach.
- Należy utrzymać sprawność funkcjonowania ochotniczej straży pożarnej - doskonalenie funkcjonowania Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego i usprawnienie organizacji działań ratowniczych poprzez organizację ćwiczeń, monitoring gotowości sił i środków.
- Kontynuacja doposażenia bazy logistycznej i zasobów sprzętowych niezbędnych do realizacji zadań, w tym system selektywnego alarmowania.
- Utrzymanie spadkowego trendu zdarzeń pożarniczych poprzez działania na rzecz poprawy świadomości społecznej w zakresie ochrony przeciwpożarowej.
- Dążenie do osiągnięcia stanu, aby we wszystkich jednostkach OSP był spełniony warunek wymaganej liczby ratowników spełniających kryteria udziału w bezpośrednich działaniach ratowniczych (12 wyszkolonych strażaków).
- Należy utrzymać i rozszerzyć formy wsparcia rodzinie, w tym ośrodki/punkty specjalistyczne, a także dobre funkcjonowanie Zespołu interdyscyplinarnego.

Realizacja powyższych zamierzeń powinna przynieść wymierne skutki w postaci dalszego podniesienia stanu bezpieczeństwa stanu i porządku publicznego na terenie Gminy Rutki.

Warto dodać, że mieszkańcy Gminy Rutki bardzo pozytywnie oceniają bezpieczeństwo w swojej gminie. W trakcie konsultacji społecznych, na pytanie 18: Czy Pani/Pana zdaniem można czuć się w gminie bezpiecznie? aż 86,62% respondentów odpowiedziało twierdząco, co pokazuje poniższy wykres.

Wykres 3. Odpowiedzi respondentów z gminy Rutki na pytanie: Czy Pani/Pana zdaniem można czuć się w gminie bezpiecznie.

Źródło:

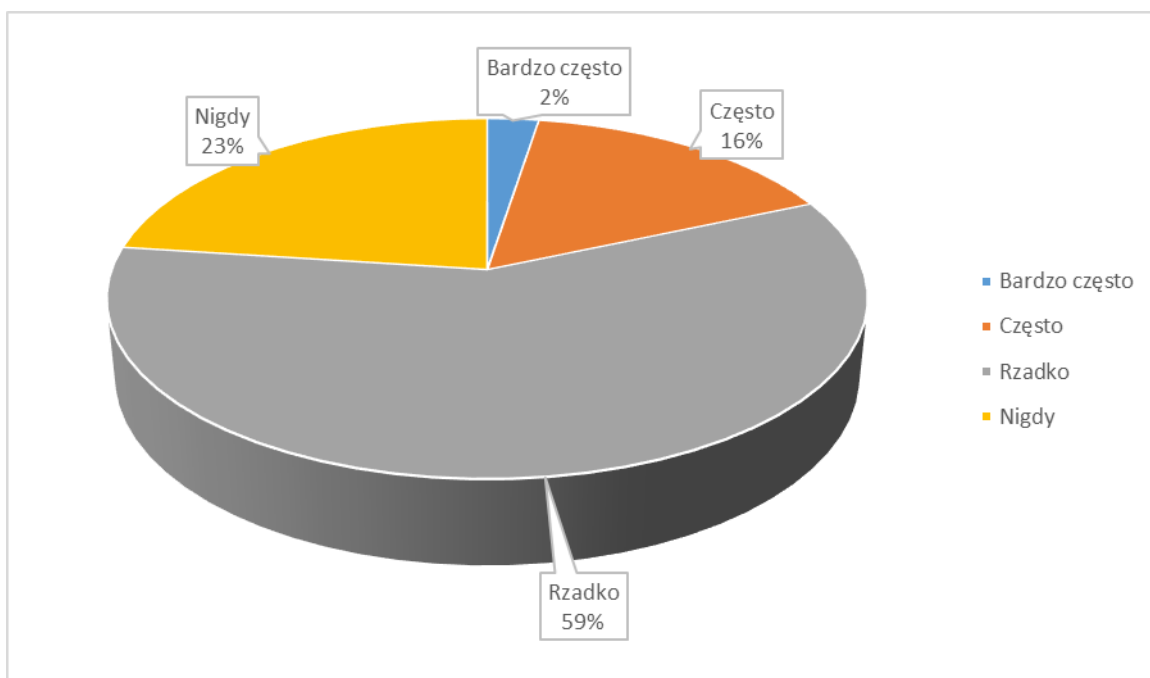
Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców Gminy Rutki.

2.4 OBSZAR KULTURY I REKREACJI

Kultura

Przystępując do omówienia aspektu szeroko pojętej kultury w Gminie Rutki trzeba odnieść się do wypowiedzi respondentów o swoim uczestnictwie w różnego rodzaju imprezach sportowych i kulturalnych, organizowanych na terenie gminy. Prawie 60% badanych przyznało, że rzadko bierze udział w tego typu wydarzeniach, zaś 22,93% nigdy. Z odpowiedzi ankietowanych wynika zatem, że niespełna co piąty mieszkaniec deklaruje, że często lub bardzo często bierze udział w takich wydarzeniach w swojej gminie, co pokazuje poniższy wykres.

Wykres 4. Struktura odpowiedzi na pytanie: Czy Pani/Pan uczestniczy w wydarzeniach kulturalnych i sportowych na terenie gminy?

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców Gminy Rutki.

Pomimo iż respondenci w zdecydowanej mierze przyznają się do całkowitej absencji lub deklarują rzadkie uczestnictwo w imprezach kulturalnych organizowanych w swojej gminie, poproszeni o podanie, jakich ich zdaniem wydarzeń kulturalno-sportowych brakuje, chętnie wymieniają różnego rodzaju imprezy. Wśród nich przeważają propozycje wydarzeń sportowych, takich jak:

- mecze rodzinne w piłkę nożną i koszykówkę;
- zawody sportowe;
- utworzenie siłowni na powietrzu;

Ponadto respondenci wymieniali: prowadzenie akcji społecznych i humanitarnych, pikniki rodzinne i festyny (np. majówki), rozbudowywanie ścieżek rowerowych, organizowanie koncertów znanych zespołów muzycznych, więcej konkursów dla dzieci i młodzieży.

Istotnym aspektem strefy społecznej jest szeroko pojęte środowisko kulturowe. Na infrastrukturę w gminie Rutki składają się:

- 1) Dom Kultury w Rutkach-Kossakach,
- 2) Biblioteka Publiczna w Rutkach-Kossakach, w której książki wypożycza młodzież

oraz dorośli z całej gminy,

- 3) 4 świetlice wiejskie w Rutkach, Zambrzycach Królach, Mężeninie i Ożarkach Olszance,
- 4) Place zabaw w miejscowościach Rutki, Grądy Woniecko, Kołomyja,
- 5) Centrum Kształcenia na Odległość wyposażone w 10 komputerów,
- 6) Boiska wielofunkcyjne sportowe w miejscowości Rutki,
- 7) Boiska szkolne w Grądach Woniecko, w Kołomyi, w Ożarkach Olszanka.

Dom Kultury w Rutkach–Kossakach zlokalizowany jest przy ulicy 11 Listopada 5. W domu Kultury znajduje się sala główna (wyposażona w stół do gry w piłkarzyki, stół do tenisa stołowego, bilard oraz telewizor), sala konferencyjna (wyposażona w tablicę elektroniczną), sala do ćwiczeń (aerobik), sala zabaw dla dzieci, siłownia, izba historyczna Gminy Rutki oraz izba pamięci poświęcona Gminnemu Klubowi Sportowemu GKS 1984. Dzięki takiej infrastrukturze liderzy kultury i pracownicy samorządowi mogą uaktywniać nie tylko środowisko dzieci i młodzieży, ale również środowisko ludzi dorosłych i starszych. Każdy mieszkaniec gminy, w różnym wieku może znaleźć wśród proponowanych form coś dla siebie.

Gminna Biblioteka Publiczna zajmuje 1 lokal znajdujący się w budynku Domu Kultury w Rutkach-Kossakach. Lokal biblioteki o powierzchni 130 m² jest przystosowany również dla osób niepełnosprawnych. Przy bibliotece działają dwie grupy nieformalne, które aktywnie uczestniczą w życiu tej instytucji. Z ich inicjatywy były pisane projekty grantowe z Działaj Lokalnie Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności. W 2010 r. realizowano projekt pt. „Książka konkurencją dla mediów”- zajęcia dla dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. W 2012 r. projekt pod tytułem: ” Wiersze z szuflady” – projekt skierowany dla wszystkich piszących do szuflady, Lokalnej Grupy Działania „Brama na bagna”. Realizowano również projekt pt. „ Nasza mowa ojczysta” – zajęcia logopedyczne dla dzieci i młodzieży naszej gminy. W 2014 r. realizowano projekt dla dzieci i dorosłych pod tytułem: „Świat obrazu i dźwięku” i „Elektronika dla wszystkich: warsztaty elektroniczne dla mieszkańców naszej gminy”. Odbywały się również lekcje biblioteczne dla dzieci i młodzieży, głośne czytanie dla najmłodszych, zajęcia plastyczne dla dzieci i młodzieży. Nauka gry na instrumentach klawiszowych i strunowych - zajęcia prowadzone w czasie trwania roku szkolnego. Dla wszystkich zainteresowanych każdego roku Narodowe czytanie projekt pod patronatem Prezydenta RP. Wystawki tematyczne. Biblioteka dysponuje 3 komputerami, z dostępem do internetu, z których korzystają czytelnicy i wszyscy inni

użytkownicy. Biblioteka współpracuje ze szkołami, Domem Kultury, Centrum Kształcenia na Odległość na Wsiach.

Centrum Kształcenia na Odległość na Wsiach w Rutkach-Kossakach wyposażone jest w 10 komputerów z dostępem do internetu. Prowadziło również następujące szkolenia:

- e-learningowe z podstaw obsługi komputera, nauki języków dla osób 45+,
- warsztaty poświęcone tworzeniu stron internetowych w HTML.
- szkolenie tradycyjne z podstaw obsługi komputera i Internetu dla rolników.

Z analizy potrzeb i problemów obszaru kultury w gminie Rutki wynika konieczność informatyzacji biblioteki, rozwój aktywnego czytelnictwa, dalszy udział w projektach na rzecz społeczności lokalnej. Współczesna biblioteka to miejsce, które musi sprostać oczekiwaniom coraz bardziej wymagających czytelników i oczekujących od bibliotek wyjścia spoza ram typowych usług bibliotecznych. Biblioteka jest miejscem odpoczynku, relaksu, poszukiwania, a także spotkań z innymi ludźmi. Dlatego też biblioteki poza codzienną pracą powinny również w miarę możliwości organizować różne formy spędzania wolnego czasu zarówno dla dzieci jak i dla dorosłych. Niezbędna jest kontynuacja działań w ramach łączenia biblioteki z innymi instytucjami kultury tj. Domem Kultury, Ośrodkiem Kształcenia na Odległość na wsi.

Niezbędna jest kontynuacja zajęć w celu aktywnego spędzania czasu wolnego przez dzieci, młodzież i dorosłych, w szczególności zajęć i imprez sportowych i kulturalnych. Mieszkańcy cenią sobie nieodpłatny dostęp do tych usług. Należy utrzymać więc tendencję wzrostową usług kultury oraz wziąć pod uwagę inicjatywy mieszkańców. Osoby starsze chętnie uczestniczą w utworzonym Klubie Seniora. Konieczne jest krzewienie tradycji i kultury poprzez kontynuację festynu rodzinno-integracyjnego Dzień Rodziny w ramach obchodów Dni Rutek. Ważne jest stworzenie klubu seniora dla osób starszych. Konieczne też jest doposażenie Domu Kultury w nowy sprzęt i wyposażenie sal. Główną potrzebą obszaru kultury w gminie jest zwiększenie poziomu dofinansowania lokalnych świetlic i realizowanej w niej działalności kulturalnej oraz unowocześnienie i pełne wykorzystanie bazy lokalowej.

Należy też stwierdzić, że niewystarczająca jest ilość miejsc do spotkań, imprez plenerowych i spędzania czasu wolnego dla młodzieży i rodzin, szczególnie w sołectwach, poza miejscowością gminną.

Ocena mieszkańców Gminy Rutki w kwestii oferty spędzania wolnego czasu jest podzielona. Prawie połowa ocenia ją dostatecznie, natomiast głosy reszty podzielone są

między oceną pozytywną i negatywną (26,11%). W poniższej tabeli zebrano głosy respondentów.

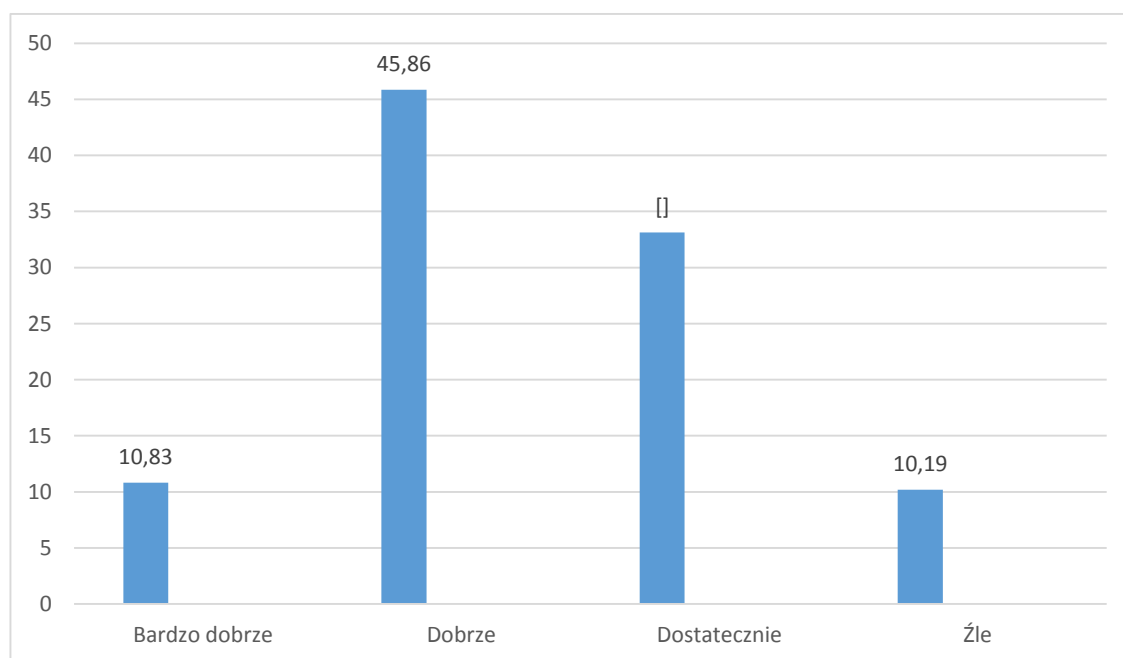
Tabela 19. Struktura odpowiedzi na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia ofertę spędzenia wolnego czasu na terenie gminy: dla dzieci, młodzieży, dorosłych?

Pytanie 20 Jak Pani/Pan ocenia ofertę spędzenia wolnego czasu na terenie gminy: dla dzieci, młodzieży, dorosłych?		
Skala ocen.	Częstość	Procent
1 Bardzo dobrze	10	6,37
2 Dobrze	32	20,38
3 Dostatecznie	74	47,13
4 Źle	41	26,11
SUMA	157	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców Gminy Rutki.

O ile mieszkańcy mają pewne zastrzeżenia co do ilości imprez kulturalno-sportowych czy miejsc, gdzie można aktywnie spędzić wolny czas, o tyle raczej pozytywnie oceniają poziom istniejącej w gminie infrastruktury sportowo-rekreacyjnej.

Wykres 5. Struktura odpowiedzi na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia poziom infrastruktury sportowo-rekreacyjnej (boiska, place zabaw, parki, ławeczki) i obiekty kulturalne w gminie?

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców Gminy Rutki.

Obiekty dziedzictwa kulturowego

Cechy przestrzeni kulturowej wyznaczają również kultywowane tradycje kulturalne, pomniki dziedzictwa kulturowego oraz obiekty o szczególnych wartościach dla społeczności lokalnych. Na terenie gminy Rutki wśród zabytków wyróżnić możemy:

- Zabytkowy Zespół Kościoła Parafialnego p.w. Św. Anny w Rutkach (Kościół Murowany, Brama – Dzwonnica Murowana z końca XVIII w.)
- Cmentarz rzymskokatolicki nr. Rej. A-310/1987.

Gronostaje Puszcza:

1. Dom nr 13, drewniany, pocz. XX w.,
- 2.. Dom nr 15, drewniany , pocz. XX w.,
3. Dom nr 20, drewniany , 1. 20 XX w.

Jawory Klepacze:

1. Zagroda nr 11, stodoła drewniana , 1926 r.
2. Dom nr 33 drewniany , pocz. XX w.,

Kalinówka Wielobory

1. Młyn elektryczny w zagrodzie młynarza,
2. Budynek gospodarczy w zagrodzie młynarza.

Kałęczyn Walochy:

1. Szkoła drewniana , ok. 1920 r.
2. Dom nr 19 , drewniany , L. 20 XX w.,

Kołomyja:

1. Dom nr 18, drewniany , 1913 r.,

Zambrzyce Króle:

1. Dom nr 6, drewniany , początek XX w.,
2. Młyn motorowo elektryczny 1948 rok.

Mężenin:

1. Dróżniczówka , murowana , lata 30. XX w.
2. Dom nr 15, drewniany , pocz. XX w.,
3. Mogiła z II wojny światowej
4. Mogiła powstańców z 1863 roku.

Rutki:

1. Historyczny układ urbanistyczny , XVIII- XIX w.
2. Zespół kościoła parafialnego p. w. Jakuba i Anny :
  - a) kościół, murowany, koniec XVI w. Nr rejestru A-228/1986
  - b) brama – dzwonnica, murowana, Nr rejestru A-228/1986
  - c) ogrodzenie, murowane , pocz. XX w. Nr rejestru A-228/1986
3. Cmentarz rzymskokatolicki nr rej. A- 310/1987
4. Dawna synagoga, ob. sklepy , ul. Szkolna, murowana , XIX/XX w.

Ul. Długa :

1. Dom nr 10 , drewniany, lata 20. XX w.

Ul. 11-go Listopada :

1. Dom nr 2, murowany, XIX/XX w.,

Ul. Łomżyńska :

1. Dom nr 10, murowany, lata 20 XX w.,
2. Dom nr 15, murowany, 1926 r.
3. Dom nr 16, drewniany, lata 20. XX w.
4. Dom nr 30, drewniany, lata 20. XX w.

Ul. Rynek :

1. Dom nr 4, murowany, początek XX w.
2. Dom nr 6a, murowany, XIX/XX w.
3. Dom nr 8a, drewniany, XIX/XX w.

4. Dom nr 10, murowany, XIX /XX w.
5. Dom nr 12a -, drewniany, XIX /XX w.
6. Dom nr 14 – murowany, XIX/XXw.

Ul. Szkolna :

1. Dom nr 1, murowany, 1920 r.
2. Dom nr 13, murowany, początek XX w.
3. Dom nr 30, drewniany, XIX /XX w.
4. Młyn elektryczny, 1956 rok.

ul. Tartak Stary:

1. Dom nr 23, drewniany, lata 20. XX w.,

Śliwowo Łopienite:

1. Zagroda nr 21, - własność prywatna
  - a) dom, drewniany, 1910 r.
  - b) spichlerz, drewniany, 1910 r.

Wybrany

1. Dom nr 2, drewniany, lata 20. XX w
2. Dom nr 13, drewniany, koniec XIX w.,

Zambrzyce Stare:

1. Dom nr 4, drewniany, 1898 r.,
2. Dom nr 8, drewniany, lata 20. XX w.,
3. Dom nr 9, drewniany, lata 20. XX w
4. Dom nr 11, drewniany, lata 20. XX w.,

W gminie zlokalizowane są 24 stanowiska archeologiczne. W poniżej zamieszczonej tabeli przedstawiono stanowiska archeologiczne podlegające ochronie, położone w obrębie Gminy Rutki.

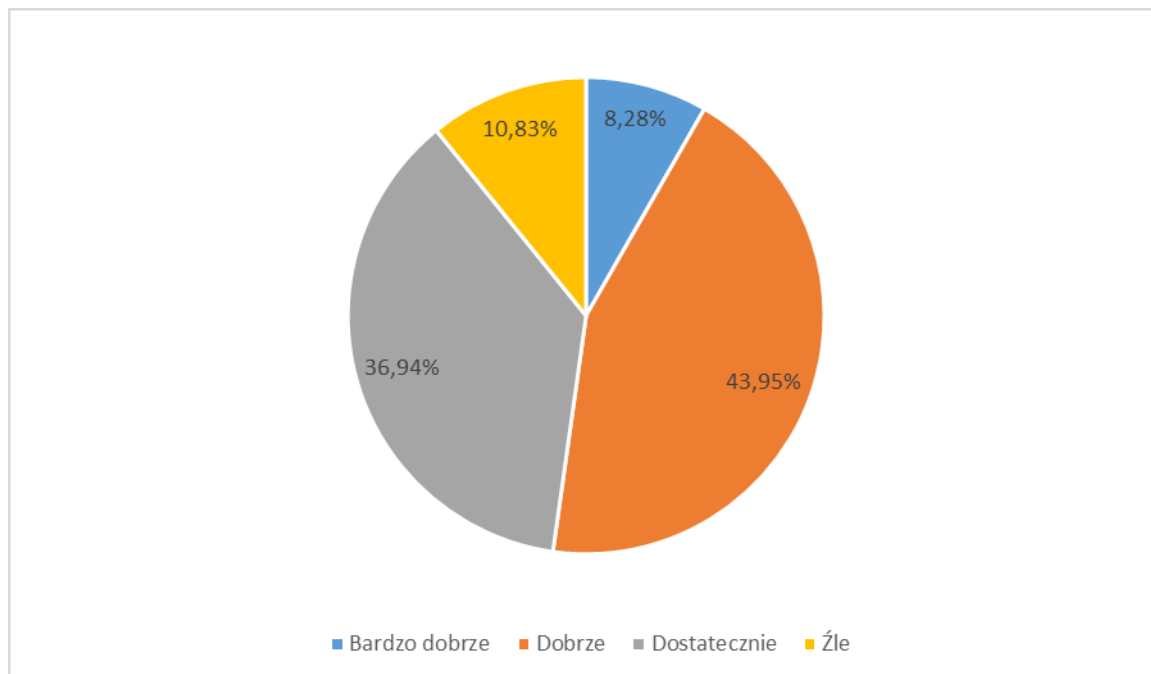
Tabela 20. Stanowiska archeologiczne podlegające ochronie położone w obrębie Gminy Rutki.

L.p.	Miejscowość	Nr stanowiska	Funkcja	Chronologia
1.	Grądy Woniecko	8	osada kultury niemeńskiej	neolit i wczesna epoka brązu
2.	Ożary Wielkie	5	osada	średniowiecze
3.	Ożary Wielkie	6	osada kultury trzcinieckiej	epoka brązu
4.	Jawory Klepacze	8	osada	średniowiecze
5.	Zambrzyce Króle	10	osada	średniowiecze
6.	Zambrzyce Stare	11	osada	średniowiecze
7.	Zalesie Nowe	12	osada	średniowiecze
8.	Kossaki Nadbielne	1	ślady osadnicze	mezolit, neolit, średniowiecze
9.	Kalinówka Basie	6	ślady osadnicze	średniowiecze-okres nowożytny
10.	Kalinówka Basie	7	ślady osadnicze	epoka brązu, okres nowożytny
11.	Kalinówka Basie	8	stanowisko wielokulturowe	mezolit-neolit, okres nowożytny
12.	Kalinówka Wielobory	12	ślady osadnicze	mezolit, późna średniowiecze
13.	Kossaki Nadbielne	14	ślady osadnicze	epoka kamienna, średniowiecze, okres nowożytny
14.	Kossaki Falki	15	ślady osadnicze	epoka kamienna, średniowiecze, okres

L.p.	Miejscowość	Nr stanowiska	Funkcja	Chronologia
				nowożytny
15.	Kałęczyn Walochoy	16	ślady osadnicze	mezolit, epoka żelaza, średniowiecze, okres nowożytny
16.	Kossaki Nadbielne	20	ślady osadnicze	epoka kamienna-epoka żelaza, okres nowożytny
17.	Kossaki Nadbielne	28	ślady osadnicze	epoka kamienna, epoka brązu-żelaza
18.	Kossaki Nadbielne	34	osady	średniowiecze – okres nowożytny
19.	Kossaki Nadbielne	37	stanowisko wielokulturowe, ślady osadnicze	mezolit, okres nowożytny
20.	Kossaki Nadbielne	38	ślady osadnicze	mezolit-wczesna epoka brązu
21.	Kossaki Falki	40	osada	wczesne średniowiecze-okres nowożytny
22.	Kalinówka Basie	55	stanowisko wielokulturowe	epoka kamienna, średniowiecze
23.	Kalinówka Basie	61	ślady osadnicze	epoka kamienna (mezolit)-epoka żelaza
24.	Kalinówka Basie	62	osada	średniowiecze-okres nowożytny

Turystyka i rekreacja

Wykres 6. Rozkład odpowiedzi respondentów na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia estetykę swojej miejscowości?

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców Gminy Rutki.

Jak pokazuje powyższy wykres, mieszkańcy Gminy Rutki na ogół pozytywnie oceniają estetykę swojej miejscowości. Nieco mniej entuzjazmu wykazują oceniając stan i jakość terenów rekreacyjnych, takich jak parki czy ścieżki spacerowe. 41,4% respondentów, którzy wzięli udział w konsultacjach społecznych oceniło je dostatecznie i 33,76% jako złe. Co czwarty ankietowany udzielił odpowiedzi bardzo dobrze i dobrze. Mieszkańcy Gminy Rutki nie narzekają też na sposób zagospodarowania przestrzeni publicznej w ich gminie. Ponad połowa badanych oceniła je jako bardzo dobre i dobre. 15,92% badanych wyraziło swoją dezaprobatę zaznaczając odpowiedź źle. Rozkład odpowiedzi na oba pytania pokazują poniższe tabele.

Tabela 21. Rozkład odpowiedzi respondentów na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia jakość i stan terenów rekreacyjnych (parki, miejsca spacerowe)?

Pytanie 12 Jak Pani/Pan ocenia jakość i stan terenów rekreacyjnych (parki, miejsca spacerowe)?		
Skala ocen.	Częstość	Procent

1 Bardzo dobrze	4	2,55
2 Dobrze	35	22,29
3 Dostatecznie	65	41,40
4 Źle	53	33,76
SUMA	157	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców Gminy Rutki.

Tabela 22. Rozkład odpowiedzi respondentów na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia zagospodarowania przestrzeni publicznej w gminie (parkingi, chodniki, ławki, kosze na śmieci)?

Pytanie 13 Jak Pani/Pan ocenia zagospodarowania przestrzeni publicznej w gminie (parkingi, chodniki, ławki, kosze na śmieci)?		
Skala ocen.	Częstość	Procent
1 Bardzo dobrze	10	6,37
2 Dobrze	77	49,04
3 Dostatecznie	45	28,66
4 Źle	25	15,92
SUMA	157	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców Gminy Rutki.

Gmina Rutki dysponuje znacznymi walorami turystycznymi. Północna część terenu gminy zaliczona została Uchwałą nr X/46/82 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łomży z dnia 27 kwietnia 1982 roku do obszarów chronionego krajobrazu. Jest to fragment doliny Narwi częściowo zmeliorowany. Część terenów znajdująca się w granicach chronionego krajobrazu zachowuje charakter środowiska pierwotnego o silnym zabagnieniu z licznymi oczkami wodnymi. Teren ten ze względu na swoje walory przyrodnicze i kulturowe, wielkość oraz położenie jest miejscem szczególnym na mapie Europy.

Gmina leży w sąsiedztwie cennego obiektu przyrodniczego, jakim jest unikatowy na skalę europejską Biebrzański Park Narodowy stanowi jedyny w tej części kontynentu naturalny obszar bagienny. Tak duży i unikatowy naturalny kompleks torfowisk położony nad malowniczo meandrującą rzeką posiada nadzwyczajne walory krajobrazowe, inspirujące nie tylko artystów, fotografików, malarzy, ale również spragnionych wrażeń turystów. Stanowi on ostoję wielu rzadkich gatunków fauny i flory. Od wieków zamieszkują tu wydry, borsuki, lisy, jenoty, wilki, łasice, gronostaje. Bagna Biebrzańskie to przede wszystkim

jednak królestwo ptaków - żyje ich tu przeszło 200 gatunków. Otulina Parku obejmuje część terytorium gminy Rutki.

Dużą szansą dla gminy dysponującej w/w walorami turystycznymi, rozwiniętym rolnictwem i nieskażonym środowiskiem jest agroturystyka, jako forma wypoczynku zdobywająca sobie coraz liczniejsze rzesze zwolenników wśród mieszkańców dużych miast. Wymagałaby jednak stworzenia odpowiedniej bazy i szerokiej akcji promocyjnej.

Mieszkańcy Gminy Rutki zdają się nie doceniać atrakcyjności swojej okolicy. Poproszeni o ocenę atrakcyjności turystycznej gminy w zdecydowanej mierze ocenili ją jako dostateczna – tak powiedział co drugi respondent oraz zła – co czwarta osoba biorąca udział w badaniu. Niespełna 2 % ankietowanych oceniło atrakcyjność swojej gminy jako bardzo dobra. Wszystkie odpowiedzi ankietowanych zebrano w poniższej tabeli.

Tabela 23. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia atrakcyjność turystyczną gminy (zabytki, środowisko naturalne, rezerваты, ścieżki turystyczne)?

Pytanie 16 Jak Pani/Pan ocenia atrakcyjność turystyczną gminy (zabytki, środowisko naturalne, rezerваты, ścieżki turystyczne)?		
Skala ocen.	Częstość	Procent
1 Bardzo dobrze	3	1,91
2 Dobrze	36	22,93
3 Dostatecznie	77	49,04
4 Zle	41	26,11
SUMA	157	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców Gminy Rutki.

Taki rozkład odpowiedzi negatywnych może w pewnej mierze wynikać z faktu niewłaściwej – w ocenie mieszkańców - promocji gminy jako miejsca wypoczynkowego. Jak wynika z poniższej tabeli, mieszkańcy nie są zadowoleni z promocji gminy, która miałaby przyciągnąć ewentualnych turystów. 43,32% osób, które wzięły udział w konsultacjach społecznych twierdzi, że promocja gminy utrzymuje się na poziomie dostatecznym, co więcej aż 41,40% jest zdania, że promocja jest wręcz zła.

Tabela 24. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia promocję gminy, mającą na celu pozyskanie turystów?

Pytanie 14 Jak Pani/Pan ocenia promocję gminy, mającą na celu pozyskanie turystów?		
Skala ocen.	Częstość	Procent
1 Bardzo dobrze	2	1,27
2 Dobrze	22	14,01
3 Dostatecznie	68	43,31
4 Źle	65	41,40
SUMA	157	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców Gminy Rutki.

Nie bez znaczenia pozostaje także fakt, że na terenie Gminy Rutki jest niewielkie zaplecze noclegowe. Zdecydowana większość osób, które wzięły udział w konsultacjach stwierdziła, że poziom bazy turystyczno-noclegowej jest dostateczny – 42,04%, ale niewiele mniej, bo 40,13% uznało, że jest zły. Odpowiedzi mieszkańców zestawiono w poniższej tabeli.

Tabela 25. Rozkład odpowiedzi respondentów na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia poziom bazy turystyczno-wypoczynkowej (baza noclegowa, gastronomia)?

Pytanie 17 Jak Pani/Pan ocenia poziom bazy turystyczno-wypoczynkowej (baza noclegowa, gastronomia)?		
Skala ocen.	Częstość	Procent
1 Bardzo dobrze	1	0,64
2 Dobrze	27	17,20
3 Dostatecznie	66	42,04
4 Źle	63	40,13
SUMA	157	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców Gminy Rutki.

2.5. OBSZAR ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO I INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ.

Rzeźba terenu

Według podziału fizyczno – geograficznego Gmina Rutki położona jest w zasięgu dwóch mezoregionów: Kotliny Biebrzańskiej i Wysoczyzny Wysokomazowieckiej.

Kotlina Biebrzańska zajmuje północną część gminy. Jest to rozległe, zabagnione obniżenie, które w okresie zlodowacenia wiślańskiego funkcjonowało jako pradolina, odprowadzająca wody lodowcowe płynące w kierunku południowym do Narwi. Po ustaniu intensywnego przepływu wody, w okresie późno lodowcowym, rozwinął się proces zatorfienia, który doprowadził do ukształtowania się torfowisk niskich o kilkumetrowych pokładach torfu. Basen Wizny (Bagno Wizna) stanowiący dawniej zatorfiony teren z przepływającą od północy rzeką Narew został zmeliorowany, a rzeka Narew uregulowana od ujścia Biebrzy w górę, aż do wsi Rzędziany. W granicach gminy w zagłębieniu tym znajduje się jeden ostaniec wysoczyzny za miejscowością Grądy Woniecko. Teren Basenu Wizna położony jest na wysokości od 107 m n.p.m. w części wschodniej do 102 m n.p.m. w części zachodniej. Ostańcowa wyspa wznosi się na wysokość 115 m n.p.m.

Wysoczyzna Wysokomazowiecka ograniczona jest od północy Kotliną Biebrzańską, od wschodu Doliną Górnej Narwi i kompleksem lasów Czerwonego Boru od zachodu. Od Basenu Wizny oddzielona jest niezbyt wyraźną krawędzią. W granicach gminy obszar Wysoczyzny jest bardzo urozmaicony morfologicznie z licznymi wyniesieniami morenowymi zbudowanymi ze żwirów. Najwyższe wzniesienie znajduje się na zachód od Rutek i osiąga 172 m n.p.m. W rejonie tym różnica wysokości względnych w stosunku do terenu otaczającego przekracza miejscami 30 m. Południowa część gminy jest bardziej wyniesiona w stosunku do części północnej, stanowiącą strefę brzeżną Wysoczyzny. W części Południowej wysokości bezwzględne przekraczają wartość 150 m n.p.m., podczas gdy na północ od Rutek i Mężenina wynoszą one 120 – 130 m n.p.m.

Procentowy udział powierzchni według typów rzeźby kształtuje się następująco:

- płaskorówninna – 40%
- niskofalista i niskopagórkowata – 36%
- falista i pagórkowata – 20%

- wysokofalista – 4%

Warunki glebowe

W obrębie gminy Rutki gleby zaczęły tworzyć się z chwilą ustąpienia lodowca. Materiałem glebotwórczym były różnego rodzaju gliny zwałowe, ily, pyły, piaski i żwiry.

Najlepsze jakościowo grunty występują w części południowo-wschodniej i południowo-zachodniej gminy. Przewagę stanowią grunty orne klasy III i IV. Są to duże kompleksy uprawowe żytnie bardzo dobre z dużym udziałem kompleksu pszennego dobrego. Najśłabsze jakościowo grunty znajdują się w części środkowo-południowej gminy z przewagą gruntów ornych V klasy. Poniższa tabela przedstawia udział poszczególnych klas bonitacyjnych użytków rolnych w skali całej gminy:

Tabela 26. Udział poszczególnych klas bonitacyjnych użytków rolnych.

Klasa bonitacyjna	Grunty orne		Użytki zielone	
	ha	%	ha	%
III			95	1,30%
IIIA	1	0,01%		
IIIB	333	4,32%		
IV			5 681	77,47%
IVA	1 608	20,87%		
IVB	2 135	27,72%		
V	2 352	30,53%	1 105	15,07%
VI	1 155	14,99%	389	5,30%
VIP			63	0,86%
VIR	119	1,54%		
Razem	7 703	100,00%	7 333	100,00%

Użytkowanie ziemi

Warunki naturalne gminy Rutki predysponują ją do pełnienia funkcji rolniczej. Struktura użytkowania gruntów według danych ewidencji gruntów przedstawia się następująco:

Tabela 27. Struktura użytkowania gruntów w gminie Rutki.

Wyszczególnienie	Powierzchnia w ha	Powierzchnia w %
Grunty orne	7 639	49,39
Sady	28	0,18
Łąki trwałe	6 078	39,29
Pastwiska trwałe	1 260	8,15
Grunty orne zabudowane i pod rowami	463	2,99
Razem użytki rolne	15 468	77,26
Lasy i grunty leśne	3 242	16,19
Zadrzewienia	326	1,63
Tereny mieszkalne	28	0,14
Inne tereny zabudowane	2	0,01
Tereny rekreacyjne i wypoczynkowe	6	0,03
Zurbanizowane tereny niezabudowane	59	0,29
Użytki kopalne	24	0,12
Drogi	537	2,68
Grunty pod wodami stojącymi i płynącymi	30	0,15
Nieużytki	288	1,44
Inne	10	0,05
Ogółem	20 020	100

Gmina Rutki ma charakter rolniczy, większość mieszkańców pracuje we własnych gospodarstwach rolnych. Na terenie gminy funkcjonuje 837 gospodarstw rolnych, a użytki rolne zajmują 75%, grunty leśne 17% powierzchni ogólnej³. Przeważają gospodarstwa o powierzchni powyżej 15 ha. Rolnictwo jest podstawą lokalnej gospodarki. Przeważają grunty III i IV klasy bonitacyjnej.

Tabela 28. Klasy gruntów ornych w Gminie Rutki.

Grunty orne	I – II klasy	III – IV klasy	V – VI klasy	Nieklasyfikowane
gmina Rutki	0,0%	65%	34%	0,06%

Źródło: Program Rozwoju Powiatu Zambrowskiego do roku 2020

³ Dane GUS, 2010r.

Podstawą gospodarki rolnej podobnie jak w całym regionie jest produkcja mleka, hodowla bydła i trzody chlewnej. Rolnicy są głównymi dostawcami mleka Okręgowej Spółdzielni Mleczarskiej w Grajewie Mlekpól oraz Spółdzielni Mleczarskiej Mlekovita w Wysokiem Mazowieckiem.

Klimat

Polska leży w strefie klimatu umiarkowanego przejściowego. Województwo podlaskie znajduje się pod wpływem dominującej zachodniej cyrkulacji mas powietrza mimo swego położenia we wschodniej części Polski. Częstość napływu mas powietrza z kierunku zachodniego w Polsce wynosi prawie 36% podczas gdy ze wschodniego 29%.

Teren gminy Rutki należy do wschodniej (podlaskiej) dzielnicy klimatycznej. Klimat jest tu surowszy i bardziej zmienny niż w Polsce centralnej. Jest to bowiem strefa ścierania się wpływów klimatu nadmorskiego z klimatem kontynentalnym. Ponadto wynika on z nakładania się cech klimatycznych związanych z rozległymi obszarami torfowisk, formą dolinną i ogólnych cech klimatu północno-wschodniej Polski. Zbliżony jest do klimatu kontynentalnego z elementami subborealnego. Cechuje go długa zima, krótkie przedwiośnie i najkrótszy okres wegetacyjny. Średnia roczna temperatura jest jedną z najniższych na niżu. Pod względem termicznym omawiany teren należy do najchłodniejszych w Polsce, a mianowicie:

- średnia temperatura roczna wynosi $6,9^{\circ}\text{C}$
- najcieplejszy miesiąc – lipiec ze śr. temperaturą dobową $17,3 - 17,8^{\circ}\text{C}$
- najzimniejszy miesiąc – luty ze śr. temperaturą dobową $(-) 4,5 - (-) 5,5^{\circ}\text{C}$
- długość okresu wegetacyjnego wynosi 200 – 210 dni
- długość okresu z temperaturą powyżej 15°C – 77 – 85 dni
- długość okresu z temperaturą poniżej 0°C – 107 – 117 dni
- liczba dni mroźnych z max. temperaturą poniżej 00°C – 57 – 66
- długość okresu z pokrywą śnieżną – 110 – 120 dni
- liczba dni mgielnych – 30 – 70, ale nad torfowiskami dwukrotnie więcej niż na wysoczyznach
- typowe spadki temperatury na terenach zabagnionych – przymrozki pod koniec maja, a nawet w czerwcu

- przeważający kierunek wiatrów zimą z południowego zachodu, a latem z zachodu i południowego zachodu
- największe zachmurzenie przypada na listopad i grudzień
- najwięcej dni słonecznych w czerwcu i lipcu.

Zasoby wodne

Wody powierzchniowe

Sieć rzeczna jest uboga. Na niewielkim odcinku granicę gminy wyznacza rzeka Narew, w zachodniej części gminy przepływa dopływ Narwi – Kołomyjka płynąca wąską i płytką doliną. We wschodniej i środkowej części gminy występują dość liczne strumienie spływające w kierunku Bagna Wizna. Ich doliny zostały zmeliorowane.

Nieliczne jeziora występują w południowej części gminy w okolicach wsi Dębny i Dryje. Są to małe jeziora typu „oczka”, okrągłe lub owalne. Powstały one w okresie ostatniego zlodowacenia. Pod względem genetycznym są to jeziora morenowe, moreny dennej i czołowej.

Łącznie wody w gminie Rutki zajmują powierzchnię 202,5 ha, w tym:

- wody płynące – 3,4 ha
- wody stojące – 5,2 ha
- rowy – 193,9 ha.

Obszar gminy Rutki charakteryzuje się zróżnicowanymi warunkami hydrogeologicznymi.

Warstwa wodonośna występuje na głębokości 6 – 130 m w rejonie ujęcia wody w Rutkach oraz 80 – 118 w rejonie ujęcia wody w miejscowości Szlasy Lipno oraz 7,25 – 54 m w Grądach Woniecko.

Według oceny Instytutu Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach gmina posiada korzystne warunki do produkcji rolnej. Udział gleb w poszczególnych kategoriach warunków wodnych kształtuje się następująco:

- tereny o częstym i długotrwałym nadmiarze wody	- 1%
- tereny o okresowym nadmiarze wody	- 11%
- tereny o optymalnej ilości wody	- 54%

- tereny o okresowym niedoborze wody - 26%
- tereny o stałym niedoborze wody - 8%.

Warunki wodne środowiska na terenie gminy zostały w znacznym stopniu przekształcone w wyniku przeprowadzenia prac melioracyjnych.

Głównymi źródłami zanieczyszczeń wód powierzchniowych są:

- źródła punktowe (zrzuty ścieków z kanalizacji),
- źródła rozproszone (ścieki bytowo-gospodarcze z terenów nieskanalizowanych),
- źródła obszarowe (spływy powierzchniowe i podziemne, przede wszystkim z użytków rolnych).

Ważnymi źródłami punktowymi są zrzuty z oczyszczalni ścieków. Istniejące na terenie gminy oczyszczalnie w Rutkach i Grądach Woniecko są obiektami nowoczesnymi, projektowanymi na obecnie obowiązujące normy jakości ścieków i posiadającymi urządzenia odpowiadające wymaganiom ochrony środowiska. Mają one, więc ograniczony wpływ na jakość wód powierzchniowych, ze względu na małe ilości zrzucanych ścieków i ich nikły udział w ogólnym obciążeniu odbiorników ładunkiem zanieczyszczeń.

Zanieczyszczenia ze źródeł rozproszonych mogą stanowić istotne zagrożenie dla wód, zwłaszcza, gdy znaczna większość mieszkańców korzysta z wodociągów. Na podstawie doświadczeń ze zlewni o zbliżonym charakterze (System WJM, Suwalszczyzna, Pomorze), można szacować udział źródeł rozproszonych w ogólnym ładunku biogenów odprowadzanych do wód w poszczególnych zlewniach cząstkowych na terenie gminy na 20% - 50%.

Najtrudniejsze do oszacowania i ograniczenia są zanieczyszczenia obszarowe. Przedostają się one do wód ze zlewni w wyniku procesów infiltracji, spływu powierzchniowego, erozji wodnej i wietrznej. Wielkość dopływu zanieczyszczeń ze źródeł przestrzennych zależy przede wszystkim od ukształtowania terenu i sposobu zagospodarowania zlewni, intensywności nawożenia użytków rolnych oraz warunków meteorologicznych jak również od rodzaju utworów powierzchniowych budujących zlewnie. Największe zagrożenia zanieczyszczeniami tego rodzaju występują na obszarach żyznych, pagórkowatych wysoczyzn, rolniczo użytkowanych (grunty orne), charakteryzujących się wysokimi spływami powierzchniowymi. Należy jednak zwrócić uwagę, że również na terenach o przewadze gleb słabszych, udział zanieczyszczeń obszarowych w kształtowaniu jakości wód może być znaczny a nawet

dominujący, ze względu na niewielką gęstość zaludnienia. Z punktu widzenia ewentualnych działań ochronnych istotne jest to, że ze względu na układ zlewni, jakość wód powierzchniowych, kształtowana jest przede wszystkim przez zanieczyszczenia pochodzące z gminy Rutki.

Zanieczyszczenia ze źródeł rozproszonych wprowadzane są przede wszystkim przez mieszkańców terenów nieskanalizowanych i nie posiadających oczyszczalni ścieków.. W tych miejscowościach ścieki odprowadzane są do "szamb" często nieszczelnych. W ten sposób ścieki trafiają do ziemi, stanowiąc zagrożenie dla wód podziemnych, zwłaszcza gdzie nie są izolowane od powierzchni gruntami nieprzepuszczalnymi.

Zanieczyszczenia przestrzenne stanowią przede wszystkim związki biogenne (azot i fosfor), pochodzące z nawozów sztucznych i naturalnych.

Wody podziemne

Wody podziemne służą głównie zaspokojeniu potrzeb komunalnych i przemysłu. W ostatnich latach notuje się spadek zużycia wody podziemnej. Spowodowane jest to zmniejszonym zapotrzebowaniem na cele przemysłowe (spadek produkcji) oraz oszczędną gospodarkę wodą. Obszar gminy Rutki charakteryzuje się zróżnicowanymi warunkami hydrogeologicznymi.

Warstwa wodonośna występuje na głębokości 6 – 130 m w rejonie ujęcia wody w Rutkach oraz 80 – 118 w rejonie ujęcia wody w miejscowości Szlasy Lipno oraz 7,25 – 54 m w Grądach Woniecko.

Wśród potencjalnych źródeł zagrożeń jakości wód podziemnych należy wymienić:

- niewłaściwą gospodarkę ściekową na terenie gminy,
- migracje do podłoża zanieczyszczeń związanych z rolniczym użytkowaniem gruntów oraz komunikacją.
- dzikie wysypiska i składowiska.

Ze względu na występowanie na terenie gminy warstw przepuszczalnych, użytkowe poziomy wodonośne nie są izolowane i zagrożenia dla nich są duże. Można przypuszczać, że poziom zanieczyszczeń wód gruntowych jest znaczny.

Zasoby surowcowe

W północno – wschodniej części gminy dominują gliny zwałowe. Są to gliny najczęściej szarobrazowe, piaszczyste. Spotkać w nich można cienkie, nieregularne przerosty i soczewki piasków i żwirów gliniastych, rzadziej iłów. Spłaszczone kulminacje zbudowane z tych glin pokrywają piaski i żwiry lodowcowe z głazami. Większe wystąpienia tych osadów związane są ze strefami moren czołowych w okolicy Rutek, Mężenina i Śliwowa Łopienitego. Materiał moren czołowych jest bardzo zróżnicowany, ułożony bezładnie lub warstwowany, a struktura osadów zmienna i zaburzona. Jest on powszechnie wykorzystywany dla potrzeb miejscowego budownictwa i drogownictwa.

Kemy zbudowane głównie z mułków i piasków, są nieliczne, drobne, występują głównie w zachodniej części gminy między Kałęczynem i Kossakami. Drobne pagórki kemowe występują w południowej części gminy.

Piaski i żwiry wodnolodowcowe pokrywają większe obszary na północ, zachód i południe od pasa morenowego Rutek.

Z przełomu pleistocenu i holocenu związane są nieliczne wydmy oraz piaski wydmore. Występują one na północ od Rutek w miejscowości Ożarki – Olszanka oraz miejscami na piaszczystej powierzchni sandru. Nieliczne wydmy znajdują się również w dolinie Narwi, na zachód od miejscowości Grądy – Woniecko.

W holocenie w dolinach rzek powstały terasy zalewowe zbudowane z mułków, piasków i żwirów. W drobnych zagłębieniach bezodpływowych występują namuły. Wśród holocenijskich osadów dolinnych dominują torfy. Miąższość torfów na obszarze Bagien Wiźnieńskich wynosi średnio 3 m, maksymalnie zaś dochodzi do 7, 7 m. Pod torfami przeważnie występują gytie. Na terenie gminy Rutki prowadzono dość liczne prace geologiczno – poszukiwawcze. Prowadzono tu poszukiwania kruszywa naturalnego grubego i drobnego oraz surowców ilastych. Przebadano ponadto 4 torfowiska w rejonie Bagna Wizna i w rejonie Mężenina.

Lasy

Lasy w gminie Rutki zajmują 3 242 ha, co stanowi ok. 17 % ogólnej powierzchni i stawia tę gminę w rzędzie małosesistych. Zarząd nad lasami państwowymi sprawują Lasy

Państwowe. Do Ministerstwa Leśnictwa należy 939,15 ha lasów, które zarządzane są przez Nadleśnictwo Knyszyn z siedzibą w Mońkach. Lasy te są rozmieszczone w północno – zachodnim rejonie gminy, w bezpośrednim sąsiedztwie terenów nadnarwiańskich. Dominują tu drzewostany liściaste. Są to zespoły lasów grądowych porastające niewielkie wyspy mineralne leżące wśród bagien, olsów i torfowisk. Rośnie tam grab zwyczajny, wiąz górski, dąb szypułkowy, klon zwyczajny, jesion wyniosły, w poszyciu występuje leszczyna. Ze względu na utrudniony dostęp lasy te stanowią doskonale schronienie dla wielu gatunków zwierząt.

W zarządzie Nadleśnictwa Knyszyn znajdują się również niewielkie fragmenty lasów w południowej części gminy przejęte z rąk prywatnych właścicieli w ramach programu emerytalnego rolników.

Lasy spełniają bardzo różnorodne funkcje w sposób naturalny, którymi są:

- funkcje ekologiczne (ochronne) – zapewniające stabilizację stosunków wodnych, ochronę gleb przed erozją, kształtują klimat, stabilizują układ atmosfery, tworząc warunki do zachowania potencjału biologicznego gatunków i ekosystemów, zachowując różnorodność i złożoność krajobrazu,
- funkcje produkcyjne – polegające na pozyskiwaniu drewna z zachowaniem odnawialności, pozyskiwaniu nieдрzewnych użytków z lasu, prowadzenie gospodarki łowieckiej oraz rozwijaniu turystyki,
- funkcje społeczne – które służą kształtowaniu korzystnych warunków zdrowotnych i rekreacyjnych dla społeczeństwa.

Lasy mają istotne znaczenie gospodarcze i są kluczowym elementem bezpieczeństwa ekologicznego oraz mają szczególne znaczenie w ochronie środowiska naturalnego. Mieszkańcy gminy w znaczącej części żyją z gospodarki leśnej. Lasy wykorzystywane są głównie w celu pozyskania drewna. Na obszarze Giny Rutki ustanowiono 503,01 ha lasów wodochronnych (Decyzja Ministra Środowiska nr DLOPiK-L-lp-0233-11/07 z dnia 22 listopada 2007 r.).

Formy ochrony przyrody

Na terenie gminy Rutki znajdują się szczególnie cenne i unikatowe obszary przyrodnicze. Na terenie gminy Rutki zachował się bogaty świat roślinności bagiennej i borealnej. Północna część terenu gminy zaliczona została Uchwałą nr X/46/82 Wojewódzkiej Rady Narodowej w

Łomży z dnia 27 kwietnia 1982 roku do obszarów chronionego krajobrazu. Jest to fragment doliny Narwi częściowo zmeliorowany. Część terenów znajdująca się w granicach chronionego krajobrazu zachowuje charakter środowiska pierwotnego o silnym zabagnieniu z licznymi oczkami wodnymi. Teren ten ze względu na swoje walory przyrodnicze i kulturowe, wielkość oraz położenie jest miejscem szczególnym na mapie Europy. Z jednej strony dzika i niepowtarzalna przyroda, a z drugiej strony człowiek oraz jego nieustanny wpływ na kształtowanie przyrody poprzez swoją tradycyjną działalność np. koszenie łąk czy wypas przyczyniający się do urozmaicenia krajobrazu i różnorodności biologicznej. Zauważyć należy także negatywne działania w przeszłości na przyrodę poprzez osuszanie bagien.

W obszarze gminy znajdują się dwa rezerваты przyrody: „Bagno Wizna I” i „Bagno Wizna II”. Rezerваты te utworzone zostały w roku 1967 na obszarze zmeliorowanego kompleksu torfowiskowego. Powołanie rezerwatów miało na celu ochronę torfowisk niskich ze stanowiskami rzadkich gatunków flory takich jak miodokwiat krzyżowy, marzyca ruda, niebieskolistka trwała, wielosił błękitny, wierzba lapońska, gniadosz królewski, skalnica torfowiskowa, turzyca strunowa, brzoza niska, wełnianka szerokolistna, turzyca żółta, ostrożeń błotny, kozłek lekarski, rdest wężownik, wierzba rokitna, trzęślica modra, kostrzewa czerwona, kalina koralowa. Jednak po zmeliorowaniu torfowisk wokół rezerwatów i przekopaniu rowów odwadniających wzdłuż ich granic, roślinność torfowiskowa w przeważającej liczbie zanikła, a rezerваты zarosły brzozą i olszą. Mimo iż straciły one cel, dla którego zostały powołane, pozostawiono tę formę ochrony, umożliwiającą obserwacje naukowe, jako przykład sukcesji roślinności spowodowanej odwadnianiem torfowisk. Według dotychczasowych danych w dolinie Narwi występują zbiorowiska 73 zespołów roślinnych, w tym niemal wszystkie zbiorowiska siedlisk wodnych, bagiennych i torfowych spotykane w Polsce. Szczególnie cenna jest duża grupa zbiorowisk turzycowo-mszystych i mechowiskowych, w których licznie spotyka się gatunki zanikające w innych częściach kraju. Wyrazem borealnych wpływów klimatycznych jest obecność 7 zespołów roślinnych o borealnym charakterze, m.in.: zarośli brzozy niskiej, mechowiska złocieńcowego z wełnianeczką alpejską, boru sosnowego z turzycą strunową, olsu świerkowo-olszowego. Niezwykle interesującą pod względem bogactwa jest wyspa mineralna w okolicy miejscowości Grądy Woniecko, na której występuje naturalny ols bagienno-standowaty dzięki niedostępności ostoję wielu gatunków zwierząt.

W południowej części gminy występują nieliczne lasy sosnowe. Struktura przestrzenno-wiekowa tych lasów jest niekorzystna ze względu na młody i średni wiek drzewostanów.

Również świat zwierzęcy najliczniej reprezentowany jest w północnej części gminy leżącej w zasięgu Kotliny Biebrzańskiej i doliny Narwi. Obszar ten jest unikatową w skali Europy enklawą dla ptaków wodno-błotnych. Obserwowano tu dotychczas 271 gatunków ptaków, w tym 181 gatunków jako lęgowe. Spośród 56 gatunków uznanych w Polsce za ginące lub zagrożone wyginięciem 17 gnieździ się w Biebrzańskim Parku Narodowym, np.: dubelt, wodniczka, rybitwa czarna, rybitwa małoskrzydła, orlik grubodzioby. Dla niektórych z nich Bagna Biebrzańskie są jedną z ostatnich ostoi gwarantujących utrzymanie się ich populacji w Europie Środkowej. Dla wielu grup fauny dane są wciąż niekompletne i wymagają uzupełnienia. Na obszarze parku stwierdzono występowanie 48 gatunków ssaków w tym 10 gatunków nietoperzy i rzadką w Polsce popielicę, 12 gatunków płazów, 5 gatunków gadów i 37 gatunków ryb. Fauna bezkręgowców jest słabo poznana. Jak dotąd zarejestrowano tu występowanie: 788 gatunków motyli, 699 gatunków chrząszczy, 450 gatunków pajaków oraz 339 gatunków bezkręgowców z innych grup systematycznych.

Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi utworzony został rozporządzeniem Wojewody Łomżyńskiego z dnia 10 grudnia 1994 r. W jego skład weszły: zachowane prawie w naturalnym stanie dolina Narwi na odcinku Pątnica - Bronowo i jej strefa krawędziowa. Ochronie podlegają tutaj unikatowe walory krajobrazowe, przyrodnicze, poznawcze i estetyczne doliny i jej otoczenia. Łączna powierzchnia objęta ochroną wynosi 19 664 ha, z czego 7353,5 ha stanowi zasadniczą część Parku, a 12 310,5 ha tworzy jego strefę ochronną (otulinę). Park położony jest w zachodniej części województwa podlaskiego, w powiecie łomżyńskim (gmina Łomża, Piątnica i Wizna). Otulina obejmuje też częściowo gminę Rutki.

Biebrzański Park Narodowy utworzony został na podstawie Rozporządzenia Rady ministrów z dnia 9 września 1993r. Otulina Parku obejmuje część terytorium gminy Rutki. Gmina leży w sąsiedztwie cennego obiektu przyrodniczego, jakim jest unikatowy na skalę europejską Biebrzański Park Narodowy stanowi jedyny w tej części kontynentu naturalny obszar bagienny. Tak duży i unikatowy naturalny kompleks torfowisk położony nad malowniczo meandrującą rzeką posiada nadzwyczajne walory krajobrazowe, inspirujące nie tylko artystów, fotografików, malarzy, ale również spragnionych wrażeń turystów. Stanowi on ostoję wielu rzadkich gatunków fauny i flory. Od wieków zamieszkują tu wydry, borsuki, lisy, jenoty, wilki, łasice, gronostaje. Bagna Biebrzańskie to przede wszystkim jednak królestwo ptaków - żyje ich tu przeszło 200 gatunków.

Zaopatrzenie w energię ciepłą

W gminie Rutki zaopatrzenie w ciepło na potrzeby grzewcze i ciepłej wody jest realizowane w sposób indywidualny przez mieszkańców gminy (oprócz miejscowości Grądy Woniecko). Niewielkie zapotrzebowanie na ciepło w obiektach publicznych, rozproszenie zabudowy i małe jednostkowe zapotrzebowanie ciepła wynikające z charakteru zabudowy nie sprzyjają tworzeniu scentralizowanej gospodarki ciepłej. Nieliczne działania modernizacyjne dotyczą źródeł ciepła m.in. wymiany kotłów węglowych na olejowe lub na drewno, rzadziej na gaz płynny. Brak na terenie gminy sieci gazowej uniemożliwia wykorzystanie tego medium w produkcji ciepła.

Gospodarka odpadami

Od wielu lat obserwuje się wzrost ilości powstających w gospodarstwach wiejskich odpadów bytowych i z produkcji rolnej. Funkcjonujący w Gminie Rutki system zbierania odpadów opiera się głównie na usłudze bezpośredniego zbierania odpadów przy użyciu znormalizowanego sprzętu oraz ich wywozie przez uprawnione podmioty.

W szkołach prowadzona jest selektywna zbiórka odpadów. Planuje się w przyszłości wdrażanie zbiórki selektywnej we wszystkich miejscowościach. W tym celu niezbędne będzie akcja programem informacyjnym i promocyjnym zwłaszcza wśród mieszkańców wsi.

Istniejący system zbierania odpadów obejmuje cały teren Gminy Rutki. System jest obowiązkowy dla zabudowy mieszkaniowej (wielorodzinnej i jednorodzinnej) a także dla instytucji handlowych i publicznych oraz przedsiębiorstw produkcyjnych. Do gromadzenia odpadów wykorzystuje się pojemniki o pojemności 110L, 1100 L i kontenery Kp-7 o pojemności 7 m³.

Zbiórka odpadów komunalnych odbywa się przeważnie 1 raz lub 2 razy w miesiącu w zależności od potrzeb danego regionu. Odpady z obiektów użyteczności publicznej oraz z sektora przemysłowego odbierane są z częstotliwością zgodną w zawartych umowach lub na żądanie.

Odpady wywożone są na wysypisko w Czerwonym Borze.

Sieć telefoniczna

Sieć telefoniczna jest własnością TP Orange S.A.. Jest ona rozbudowywana w miarę potrzeb. Z roku na rok rośnie ilość abonentów oraz jakość świadczonych usług. W ostatnich latach nastąpił dynamiczny rozwój systemu telekomunikacyjnego w województwie podlaskim, a tym samym na obszarze Gminy Rutki. Stan techniczny, wyposażenie ilościowe i jakościowe nie odbiega od średnich wskaźników krajowych. Przestarzałe centrale zostały zastąpione nowymi centralami cyfrowymi. Obszar objęty opracowaniem został pokryty siecią światłowodową. Zapewnione zostało połączenie w ruchu automatycznym wewnątrz wojewódzkie, krajowe i międzynarodowe.

Poza tradycyjną siecią telekomunikacyjną dynamicznie rozwinęła się również łączność za pomocą telefonii komórkowej, obsługiwana przez wszystkich dostępnych w Polsce operatorów. Niedostateczny zasięg występuje przy dużych nierównościach terenu i na obszarach leśnych. Lawinowo rośnie liczba abonentów sieci telefonii komórkowej i zwiększa się oferta usług np.: dostęp do Internetu, czy poczty elektronicznej.

W trakcie konsultacji społecznych ankietowani zostali poproszeni o ocenę dostępu do infrastruktury telekomunikacyjnej w swojej gminie. Generalnie badani wystawili w tej kwestii ocenę pozytywną – padło niespełna 15% odpowiedzi negatywnych. Jednakże trzeba nadmienić, że w uwagach i propozycjach do tego pytania wiele osób skarżyło się na słaby zasięg telefonii komórkowej oraz Internetu. Odpowiedzi ankietowanych zebrano poniżej.

Tabela 29. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia dostęp do infrastruktury komunikacyjnej: Internet, telefon?

Pytanie 3 Jak Pani/Pan ocenia dostęp do infrastruktury komunikacyjnej: Internet, telefon?		
Skala ocen.	Częstość	Procent
1 Bardzo dobrze	19	12,10
2 Dobrze	76	48,41
3 Dostatecznie	41	26,11
4 Źle	21	13,38
SUMA	157	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców Gminy Rutki.

Uwarunkowania ochrony środowiska

Atmosfera

Głównym źródłem zanieczyszczenia atmosfery w województwie podlaskim są ciepłownie miejskie, lokalne, przemysłowe oraz rozproszone źródła emisji z sektora komunalno - bytowego, a także zanieczyszczenia komunikacyjne.

Do substancji mających największy udział emisji zanieczyszczeń, na terenie województwa podlaskiego należą: dwutlenek siarki, tlenki azotu, tlenki węgla oraz pyły, pochodzące głównie z procesów spalania energetycznego. Pozostałe rodzaje zanieczyszczeń emitowane z zakładów przemysłowych zlokalizowanych na terenie województwa stanowią ok. 1% całej emisji. Zalicza się do nich: węglowodory aromatyczne i alifatyczne, benzeny, alkohole, octan etylu, ksylen i inne zanieczyszczenia.

Na terenie gminy nie występują zakłady produkcyjne i usługowe o istotnym znaczeniu dla zagadnień zanieczyszczenia powietrza. Głównymi źródłami emisji zanieczyszczeń do powietrza są instalacje energetyczne oraz ciągi komunikacyjne (zanieczyszczenia powstające przy spalaniu paliwa samochodowego). Dwutlenek siarki emitowany jest przede wszystkim przez kotłownie lokalne, przy spalaniu zanieczyszczonego węgla. Tlenki azotu pochodzą ze spalania węgla, koksu, gazu i benzyn (transport samochodowy). Pyły - emitowane są do atmosfery wraz ze spalinami pochodzącymi ze spalania paliw stałych. Średnie stężenie zanieczyszczeń emitowanych do powietrza w okresie zimowym jest kilka razy wyższe niż w okresie letnim.

Zanieczyszczeniem atmosferycznym jest również hałas. Hałas można podzielić na:

- przemysłowy
- komunalny (w miejscach publicznych, w pomieszczeniach mieszkalnych)
- komunikacyjny.

Na terenie gminy nie występują zakłady przemysłowe oraz obiekty uciążliwe pod względem emisji hałasu do środowiska. Ze względu na to, że gmina ma charakter rolniczy najpoważniejszymi źródłami emisji hałasu są ciągi komunikacyjne.

Wody

Głównym zagrożeniem wód powierzchniowych jest spływ zanieczyszczeń z pól oraz wprowadzanie do środowiska wodnego ścieków gospodarskich. Stanowi to nadal

istotny problem, mimo że w minionych latach miał miejsce wyraźny postęp w ograniczaniu ładunków zanieczyszczeń odprowadzanych do wód powierzchniowych. Istotne zmniejszenie zużycia nawozów sztucznych i racjonalizacja wykorzystania środków ochrony roślin zmniejszyło zagrożenie wód zanieczyszczeniem, jednak spodziewana i konieczna, w związku z planowanym przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej, intensyfikacja produkcji rolnej może spowodować odwrócenie korzystnych tendencji.

Środowisko przyrodnicze

Na występujące na terenie gminy ekosystemy wpływ ma wiele czynników decydujących o ich trwałości i kondycji, wśród nich m.in.:

- sukcesje naturalnej lub antropogenicznej proveniencji, np. wskutek zaprzestania bądź zmiany tradycyjnego sposobu użytkowania zmienia się jakość i fizjonomia
- ekosystemów (np. wkraczanie do fitocenozy szuwarowych i łąkowych gatunków drzewiastych),
- przekształcenia na inne cele, np. urbanizacyjne, komunikacyjne, gospodarcze,
- zbiór roślin leczniczych i ozdobnych, m.in. bobrek, kruszyna, wiązówka, kozłek, konwalia, sasanka, widłaki i inne,
- łowiectwo, kolekcjonerstwo, kłusownictwo,
- pożary powstałe wskutek wypalania łąk, szuwarów i pól,
- fragmentacja prowadząca do rozpadu arealu zajmowanego przez gatunki i utrudniająca kontakty między populacjami (dotyczy to zwłaszcza lasów),
- zawleczenie obcych gatunków roślin,
- chemizacja gleb,
- zanieczyszczenia wód i ich eutrofizacja,
- obniżenie poziomu wód gruntowych.

Ważną rolę w zachowaniu różnorodności biologicznej odgrywają lasy. Największe zagrożenia ekosystemów leśnych wynikają z:

- małego zróżnicowania gatunkowego drzewostanów, występowania monokultur leśnych,
- uproszczenia struktury przestrzennej,

- dużego udziału drzewostanu w niskich klasach wieku,
- nadmiernej eksploatacji gospodarczej.

Przemiany struktury własnościowej prowadzą do upadku małych, prowadzących ekstensywną gospodarkę gospodarstw, co w konsekwencji jest przyczyną homogenizacji krajobrazu i zaniku jego cech swoistych, np. likwidacja miedz, zadrzewień i zakrzewień śródpolnych, zabagnień, torfowisk i nieużytków. Istotne znaczenie dla stanu zachowania biocenoz ma przeznaczanie cennych pod względem przyrodniczym nad terenów pod zabudowę rekreacyjną i lotniskową.

Zagrożenia środowiska przyrodniczego związane są głównie z:

1. dużą ilością zanieczyszczeń (emisje, odpady, ścieki) przemysłowych i komunalnych,
2. istnieniem licznych „dzikich” wysypisk śmieci w zachodniej części gminy,
3. obniżeniem poziomu wód gruntowych będącym efektem regulacji rzek i melioracji,
4. gospodarką rolną - stosowanie nawozów i chemicznych środków ochrony roślin oraz zanieczyszczenia z fermy hodowlanej),
5. gospodarką leśną - stosowanie zrębów zupełnych, szlaki zrywkowe itp.

Dużym zagrożeniem przyrodniczym na terenie gminy jest rosnący tutaj tzw. barszcz Sosnowskiego. Jest rośliną inwazyjną, szeroko rozpowszechnioną na terenie województwa podlaskiego. Szkodliwość roślin barszczu Sosnowskiego wynika z ich właściwości parzących i alergizujących stanowiących zagrożenia dla zdrowia ludzi i zwierząt. Zasadniczymi trudnościami w zwalczaniu tej rośliny jest jej wysoki współczynnik rozmnażania, odporności na wiele herbicydów oraz potrzeba wielokrotnego i dokładnego stosowania zabiegów niszczących na obszarze jej występowania. Źródłem pochodzenia jest w dużej mierze były PGR w Grądach Woniecko. Niezbędne jest podjęcie szeroko zakrojonych działań mających na celu zniszczenia zagrażającej nawet życiu rośliny.

Warto nadmienić, że mieszkańcy są na ogół zadowoleni ze stanu środowiska w swojej gminie. Prawie 60% ankietowanych w trakcie konsultacji społecznych oceniła go jako dobry i bardzo dobry. Co trzecia osoba uznała, że jest dostateczny, zaś 8,92%, że zły. Poniżej procentowy i ilościowy rozkład odpowiedzi respondentów.

Tabela 30. Rozkład odpowiedzi respondentów na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia stan środowiska naturalnego na terenie gminy?

Pytanie 15 Jak Pani/Pan ocenia stan środowiska naturalnego na terenie gminy?		
Skala ocen.	Częstość	Procent
1 Bardzo dobrze	9	5,73
2 Dobrze	82	52,23
3 Dostatecznie	52	33,12
4 Źle	14	8,92
SUMA	157	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców Gminy Rutki.

Infrastruktura ochrony środowiska

Na infrastrukturę techniczną gminy Rutki składają się:

- układ komunikacyjny,
- układ zaopatrzenia mieszkańców w wodę i odbiór ścieków,
- system gospodarki odpadami,
- sieci energetyczne, ciepłne, telefoniczne.

Cześć infrastruktury jest własnością gminy i ona odpowiada za jej funkcjonowanie, część zaś jest własnością innych jednostek samorządu terytorialnego bądź innych właścicieli i to oni odpowiadają za jej funkcjonowanie, utrzymanie, a także rozwój.

Tabela 31. Infrastruktura ochrony środowiska w Gminie Rutki.

Gmina	Oczyszczalnia ścieków	Ujęcia wody, w tym stacje uzdatniania wody	Stacje uzdatniania wody	Składowisko odpadów	Spalarnia odpadów
Rutki	2	6	3	0	0

Tabela 32. Ujęcia wód i wielkości zasobów wg stanu na dzień 31.12.200 r.

Gmina	Rodzaje ujęć	Liczba	Zasoby eksploatacyjne [m³/godz.]
Rutki	głębinowe	6	1 736,5

Gmina Rutki zwodociągowana jest w 99 %. Długość sieci wodociągowej w gminie wynosi 122,48 km. Liczba przyłączy wodociągowych wynosi 1 099 sztuk. Miejscowości gminy Rutki zaopatrywane są w wodę z sześciu ujęć wodnych, w tym czterech wodociągów grupowych.

Są to:

1. Ujęcie w Rutkach wybudowane w latach 2003-2004. Wyposażone jest w stację uzdatniania z hydrofiltrem, odzależniaczami, aeratorem i zbiornikiem powietrza. Z ujęcia tego zaopatrywana jest miejscowość Rutki.

2. Ujęcie w Szlasach Lipno wybudowane w roku 1998. Ujęcie wyposażone jest w stację uzdatniania z hydrofiltrem, odzależniaczami (3 szt.), aeratorem i zbiornikiem powietrza. Z ujęcia zaopatrywane są miejscowości: Szlasy Lipno, Kołomyja, Kołomyjka, Wybrany Mieczki, Pruszek Wielki, Gronostaje, Rutki Jatki, Tartak Nowy, Pęsy Lipno, Modzele Górki, Olszewo Przyborowo, Dębniaki, Górskie Ponikły Stok, Świątki, Szlasy Łopienite, Dobrochy, Czołchanie Góra, Szlasy Mieszki, Śliwowo Łopienite, Kossaki Ostatki, Kossaki Nadbiełne, Rutki Nowiny, Walochy Mońki, Kałęczyn Walochy, Kalinówka Bystry, Kalinówka Basie, Kalinówka Wielobory, Kossaki Falki.

3. Ujęcie w Grądach Woniecko wybudowane w roku 1983 – 85. Ujęcie wyposażone w 2 filtry pośpieszne Z-2, Z-2 o średnicy 1400 mm. Z ujęcia zaopatrywana jest miejscowość Grądy Woniecko.

4. Ujęcie w Ciborach Gałęckich w gminie Zawady wybudowane w roku 1989. Z ujęcia zaopatrywane są leżące w gminie Rutki miejscowości: Jaworki, Jawory, Ożary Wielkie, Zambrzyce Kapusty, Zambrzyce Jankowo, Zambrzyce Stare, Zambrzyce Nowe, Duchy Wieluchny, Kolonia Śliwowo, Zalesie Stare, Zambrzyce Króle, Ożarki Olszanka.

5. Ujęcie w Mężeninie wybudowane w roku 2004.

6. Ujęcie wody w Kołomyi.

Stopień skanalizowania miejscowości Rutki wynosi blisko 100%. Liczba przyłączy kanalizacyjnych to 356 sztuk. Ścieki odprowadzane są kolektorem tłocznym do oczyszczalni ścieków zlokalizowanych w Mężeninie. Jest to mechaniczno-biologiczno-chemiczna oczyszczalnia o przepustowości 450 m³/d z wysokoefektywnym usuwaniem związków azotu i chemicznym strącaniem związków fosforu. W skład oczyszczalni wchodzi: punkt zlewny, krata mechaniczna, piaskownik pionowy, reaktor biologiczny, zagęszczacz osadu, stacja odwadniania osadu.

Na terenach nie skanalizowanych ścieki odprowadzane są do szczelnych szamb i wywożone do oczyszczalni ścieków.

Grądy Woniecko skanalizowane są w całości. Ścieki są odprowadzane do oczyszczalni ścieków typu EKOLAND o przepustowości potencjalnej istniejących urządzeń do oczyszczania 200 m³/dobę. Jest to oczyszczalnia mechaniczno-biologiczna wyposażona w: kratę gęstą, piaskownik, osadnik wstępny, reaktor wielofunkcyjny z wysokoefektywnym usuwaniem związków biogenych i wydzieloną komorą stabilizacji tlenowej osadów i stacją odwadniania osadów.

Drogi w Gminie Rutki

Przez Gminę Rutki przebiegają drogi o znaczeniu międzynarodowym, krajowym, regionalnym i gminnym. Są to:

1. Droga Krajowa Nr 8, stanowiąca ciąg drogi międzynarodowej E-67 łączącej państwa nadbałtyckie z krajami centralnej i południowej Europy;
2. Droga Wojewódzka Nr 679 Mężenin - Łomża;
3. Drogi Powiatowe o łącznej długości 70,820 km;
4. Drogi Gminne o długości 75,482 km.

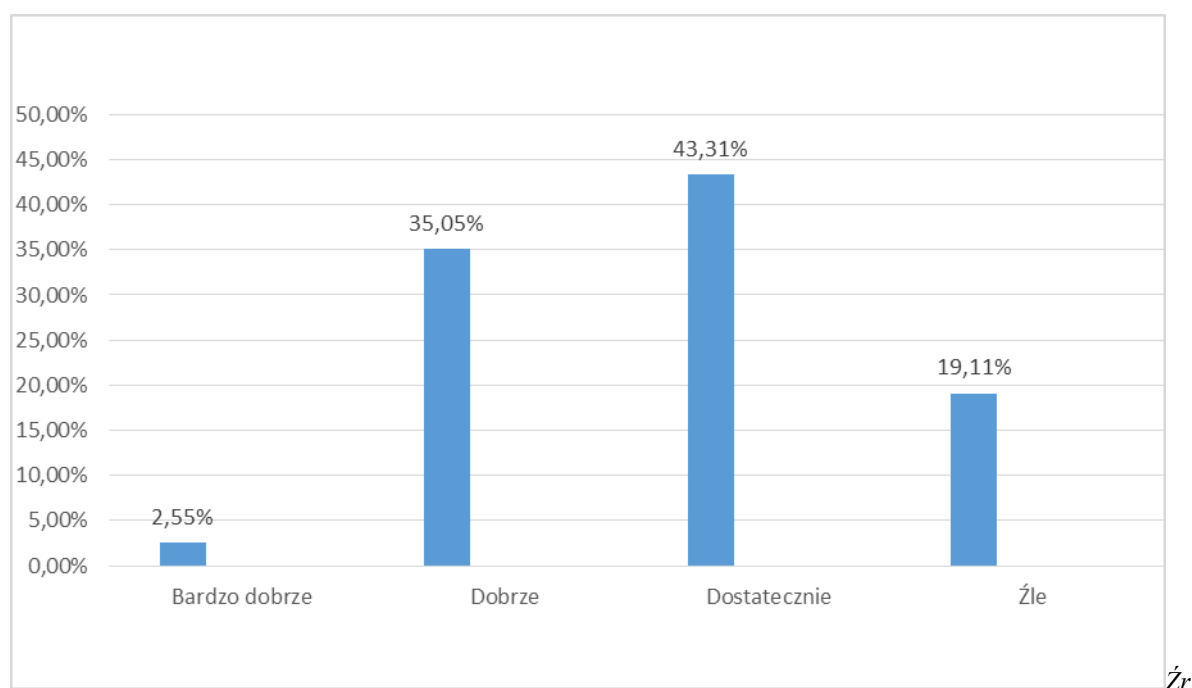
Obecnie połączenie Warszawa-Białystok (droga krajowa S8, tj. międzynarodowa E67, przez gminy Rutki, Kołaki Kościelne, Zambrów, Szumowo) stanowi oś komunikacyjną regionu, uzupełnianą przez otaczające ją mniejsze ciągi komunikacyjne. W ramach przyjętego Programu Budowy Dróg Krajowych na lata 2014-2023 (z perspektywą do 2025 r.) ma być dokończona sieć dróg w Polsce, a jedną z najważniejszych inwestycji w województwie podlaskim jest właśnie przebudowa trasy S8. Odcinek przebiegający przez Gminę Rutki będzie remontowany w 2 etapach:

- I etap: zaczyna się od północnej obwodnicy Zambrowa do Mężenina o 15,4 km długości, podpisanie umowy na budowę 07.08.2014 roku, planowane zakończenie inwestycji - grudzień 2016;
- II etap: odcinek Mężenin – Jeżewo w przybliżeniu 14,3 km długości, podpisanie umowy na budowę 22.12.2014, planowane zakończenie inwestycji to lipiec 2017.

Wykonawcą robót jest włoska firma Astaldi, która w 2014 roku podpisała umowy na budowę wspomnianych odcinków drogi z Generalną Dyрекcją Dróg Krajowych i Autostrad. Prowadzenie potężnej inwestycji jest uciążliwe dla mieszkańców gminy, ale jednocześnie jest także duże społeczne zrozumienie dla prowadzonych prac i nadzieja na lepsze komunikacyjne rozwiązania w przyszłości.

Dla mieszkańców gminy niezwykle ważne jest utrzymanie w dobrym stanie dróg powiatowych i krajowych, ale także gminnych. Prace polowe, możliwość dojazdu ciężkiego sprzętu rolnego, uzależnione są często od stanu drogi gminnej. Analizując wyniki konsultacji społecznych trzeba przyznać, że największa część osób biorących w nich udział stan dróg w swojej gminie oceniała jako dostateczny – odpowiedziało tak 43,31% badanych. 35,05% oceniło je jako dobre i zaledwie 4 osoby (ze 157) jako bardzo dobre. Największą dezaprobatę dla stanu dróg w gminie w postaci odpowiedzi źle wyraziła co piąta osoba. Poniżej wykres ilustrujący oceny respondentów.

Wykres 7. Rozkład odpowiedzi respondentów na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia stan dróg w gminie?

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców Gminy Rutki.

Gmina Rutki rokrocznie z własnego budżetu dokonuje remontów dróg gminnych i koszt napraw waha się w granicach 200-300 tys. zł w roku. Remontowana droga S8 dzieli praktycznie gminę na dwie połowy i obecne prace są uciążliwe dla mieszkańców, zwłaszcza tych, których pola znajdują się po przeciwnej stronie drogi. Ten remont powoduje również perturbacje związane z ruchem pojazdów, a także zniszczenia na drogach pobocznych związanych z dostawą materiałów budowlanych niezbędnych do budowy S8. Mimo to, mieszkańcy mają nadzieję na cywilizacyjną poprawę komunikacyjną dzięki tym pracom oraz łatwiejszy dostęp do innych ośrodków regionu i kraju.

Rysunek 3. Mapa. Sieć dróg krajowych i wojewódzkich w woj. podlaskim.

Źródło: http://www.wrotapodlasia.pl/pl/region_i_gospodarka/region/infrastruktura/

Tabela 33. Charakterystyka dróg powiatowych w Gminie Rutki.

Lp	Numer drogi	Nowy numer ewidencyjny	Nazwa drogi	Długość odcinka	Rodzaj nawierzchni
1	23515	1973B	Mężenin -Chlebotki Nowe - do drogi 64	5,400	bitumiczna

Lp	Numer drogi	Nowy numer ewidencyjny	Nazwa drogi	Długość odcinka	Rodzaj nawierzchni
2	23520	1978B	droga n1973B- Jawory Klepacze	1,650	brukowcowa/ bitumiczna
3	23521	1979B	droga 8 - Zalesie Nowe - Ożary Wielkie	4,100	bitumiczna
4	23522	1980B	Mężenin – Ożarki Olszanka	2,950	brukowcowa/ bitumiczna
5	23523	1981B	Rutki - Grądy Woniecko -Wizna	11,541	bitumiczna
6	23524	1982B	Rutki - Kossaki Nadbierne - Koty - do drogi 679	10,700	łuczniowa /brukowcowa /bitumiczna/gruntowa
7	23525	1983B	droga 679 - Kałęczyn -Walochoy	2,500	brukowcowa / bitumiczna /gruntowa
8	23528	1985B	droga 679 - Kołomyjka	1,170	bitumiczna/ gruntowa
9	23529	1986B	droga 679 - Kołomyja	0,820	bitumiczna/ gruntowa
10	23530	1987B	droga 679 - Wybrany - Mieczki	2,100	bitumiczna/ gruntowa
11	23550	2006B	droga 8 - Rutki	1,465	bitumiczna
12	23551	2007B	Rutki – Mężenin - Szlasy Mieszki - Czochanie Góra -Wnory Stare	10,225	łuczniowa /bitumiczna/ gruntowa
13	23552	2008B	Mężenin - Modzele Górki– Olszewo Przyborowo	4,500	bitumiczna /gruntowa
14	23554	2009B	droga 8 - Dychny Wieluny - do drogi 2007B	2,750	brukowcowa/ bitumiczna /gruntowa

Lp	Numer drogi	Nowy numer ewidencyjny	Nazwa drogi	Długość odcinka	Rodzaj nawierzchni
15	23555	2010B	droga 8 - Zambrzyce Kapusty - Szlasy	5,450	bitumiczna/ gruntowa
16	23711	2051B	Gołasze Puszcza - Gołasze Mościckie - Czarnowo Biki stacja kolejowa Czarnowo Undy	4,600	bitumiczna
17	23715	2055B	Litewka - Niziołki Stare – Szlasy Łopienite	2,250	gruntowa

Tabela 34. Wykaz dróg gminnych w Gminie Rutki.

Lp	Numer drogi	Przebieg drogi	Długość (km)	Rodzaj nawierzchni
1.	106176B	Od drogi powiatowej nr 1978 B w miejscowości Jawory Klepacze do wsi Jaworki	0840	bitumiczna gruntowa
2.	105595B	Od drogi powiatowej nr 1973 (Mężenin-Chlebotki) do granicy gminy Rutki w kierunku miejscowości Cibory Gałęckie	5,431	bitumiczna gruntowa
2.	106115 B	Kołomyjka – w kierunku wsi Cholewy	1,595	bitumiczna
4.	106141 B	Gronostaje Puszcza - Wybrany	3,631	bitumiczna
5.	106142 B	Gronostaje Puszcza – Droga wojewódzka nr 679	0,537	bitumiczna
6.	106143 B	Pruszeki Wielkie - Droga wojewódzka nr 679	0,262	bitumiczna

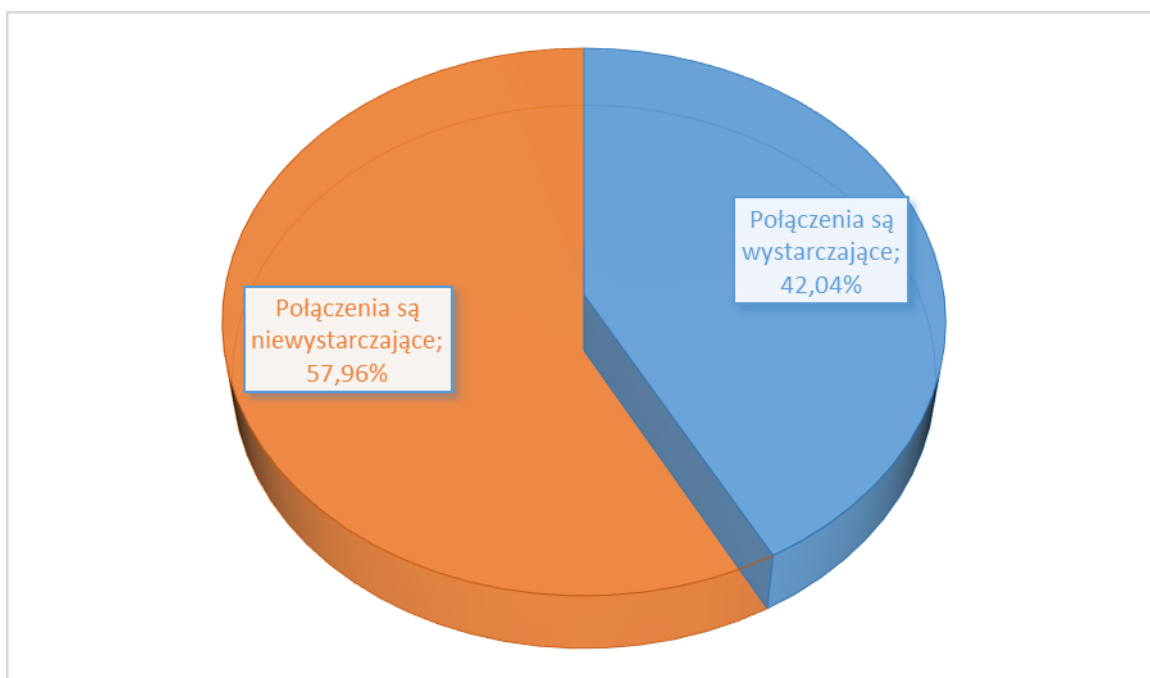
7.	106144 B	Pruszek Wielki - Mieczki	2,574	bitumiczna
8.	106145 B	Droga wojewódzka nr. 679 – Kossaki Nadbielne	1,643	bitumiczna
9.	106146 B	Droga wojew. nr. 679 – Kossaki Ostatki – Kossaki Nadbory	2,432	bitumiczna
10.	106147 B	Kossaki Falki – Kałużycz Włochy	1,881	bitumiczna
11.	106148 B	Kalinówka Bystry – (droga we wsi)	0,416	bitumiczna
12.	106149 B	Kalinówka Basie – Ożarki Olszanka	2,987	bitumiczna gruntowa
13.	106150 B	Rutki - Ożarki Olszanka	2,716	gruntowa
14.	106151 B	Ożarki Olszanka – Ożary Wielkie	2,313	bitumiczna
15.	106152 B	Wybrany – Kołomyjka	2,561	bitumiczna
16.	106153 B	Kołomyja - Droga wojewódzka nr 679	0,639	bitumiczna gruntowa
17.	106154 B	Kołomyja - Kołomyjka	1,379	bitumiczna
18.	106155 B	Kołomyjka – Rutki (do ulicy Obwodowej)	3,907	gruntowa bitumiczna
19.	106156 B	Szlasz Lipno – do drogi krajowej nr. 8	0,316	bitumiczna
20.	106157 B	Szlasz Lipno– Rutki (do ulicy Obwodowej)	3,465	gruntowa bitumiczna
21.	106158 B	Mońki Włochy (od drogi wojewódzkiej nr 679) – Rutki Nowiny (do drogi krajowej nr 8)	2,332	gruntowa
22.	106159 B	Szlasz Lipno – Rutki Jatki	1,931	gruntowa bitumiczna
23.	106160 B	Tartak Nowy – Pęsy Lipno Pęsy Lipno – Rutki Jatki	2,763	bitumiczna gruntowa
24.	106161 B	Dębniaki (od drogi powiatowej) – Modzele Górki	1,867	bitumiczna

25.	106162 B	Dębniaki – do drogi gminnej 106161 B	0,531	gruntowa bitumiczna
26.	106163 B	Dębniaki – w kierunku wsi Niziołki Dobki (gm. Kulesze Kościelne)	2,510	bitumiczna gruntowa
27.	106164 B	Olszewo Przyborowo -droga gminna 106163 B	0,815	gruntowa bitumiczna
28.	106165 B	Stare Zalesie – do drogi krajowej nr.8	0,899	gruntowa
29.	106166 B	Zambrzyce Króle – Zambrzyce Plewki	3,261	bitumiczna
30.	106167 B	Zambrzyce Króle – Dobrochy	2,050	bitumiczna
31.	106168 B	Dobrochy – Szlasy Mieszki	0,432	gruntowa bitumiczna
32.	106169 B	Szlasy Mieszki – Świętka Wiercice	1,214	bitumiczna
33.	106170 B	Zambrzyce Plewki – w kierunku wsi Wnory Wandy (gmina Kobylin Borzymy)	1,360	gruntowa bitumiczna
34.	106171 B	Zambrzyce Plewki – Zambrzyce Jankowo	1,803	gruntowa bitumiczna
35.	106172 B	Zambrzyce Kapusty – Zambrzyce Jankowo	2,135	gruntowa
36.	106173 B	Zambrzyce Nowe – do drogi krajowej nr.8	0,227	bitumiczna
37.	106174 B	Zambrzyce Stare – do drogi krajowej nr.8	0,073	bitumiczna
38.	106175 B	Zambrzyce Stare – (droga we wsi do drogi krajowej nr.8)	0,767	bitumiczna gruntowa
39.	106176 B	ul. Obwodowa (od ul. 11 Listopada do ul. Zawadzkiej)	1,225	bitumiczna
40.	106177 B	ul. Obwodowa (od ul. Zawadzkiej do ul. Tartak Stary)	0,273	bitumiczna

41.	106178 B	ul. Polowa	0,505	bitumiczna
42.	106179 B	ul. Żytnia	0,441	bitumiczna
43.	106180 B	ul. Rzemieślnicza	0,211	bitumiczna
44.	106181 B	ul. Wojska Polskiego	0,381	bitumiczna
45.	106182 B	ul. Szkolna	0,306	bitumiczna
46.	106183 B	ul. Rynek	0,112	bitumiczna
47.	106184 B	ul. Młynarska	0,700	gruntowa bitumiczna
48.	106185 B	ul. Krótka	0,353	bitumiczna
49.	106186 B	ul. Kwiatowa	0,204	bitumiczna
50.	106187 B	ul. Sadowa	0,328	bitumiczna
51.	106188 B	ul. Ogrodowa	0,121	bitumiczna
52.	106189 B	ul. Raginisa	0,428	bitumiczna
53.	106190 B	ul. Przemysłowa	0,405	bitumiczna
54.	106191 B	ul. Lipowa	0,471	gruntowa bitumiczna
55.	106192 B	ul. Spokojna	0,328	bitumiczna
56.	106193 B	ul. Cicha	0,195	gruntowa

W kwestii dróg mieszkańcy zwracają uwagę na istotną kwestię. Większość osób, która wzięła udział w konsultacjach społecznych uważa, że w gminie nie ma dostatecznej ilości połączeń komunikacyjnych. Rozbieżność pomiędzy tymi, którzy oceniają rozwiązania komunikacyjne jako wystarczające jest niewielka pomiędzy osobami o przeciwnym mniemaniu. Trzeba mieć na uwadze, że najprawdopodobniej osoby, które mają własne auto i na co dzień nie korzystają z transportu publicznego udzieliły odpowiedzi twierdzącej gdyż ta sprawa właściwie ich nie dotyczy. Wielu badanych w uwagach i propozycjach do tego pytania dodawało, że za mało jest połączeń do Białegostoku. Poniżej wykres, obrazujący zdanie mieszkańców Gminy Rutki.

Wykres 8. Rozkład odpowiedzi respondentów na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia rozwiązania komunikacyjne w gminie?

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców Gminy Rutki.

2.6 OBSZAR GOSPODARCZY

Rolnictwo

Gmina Rutki ma charakter typowo rolniczy. Świadczy o tym struktura użytkowania terenu, z dominującym udziałem użytków rolnych – prawie 77% ogółu powierzchni. Wśród tych użytków blisko 46% stanowią grunty orne, niespełna 40% – łąki, a ponad 10% pastwiska⁴. Wg Powszechnego Spisu Rolnego 2010 w gminie Rutki funkcjonowało 837 gospodarstw rolnych (wyłącznie indywidualne), w tym 754 (ponad 90%) o powierzchni ogółem powyżej 1 ha. Ponad 32% gospodarstw stanowiły te o powierzchni ogółem 15 ha i więcej. Działalność rolną prowadziły prawie wszystkie (835) gospodarstwa rolne⁵.

⁴ Urząd Statystyczny w Białymstoku, *Statystyczne Vademecum Samorządowca*, Białystok 2010

⁵ Bank Danych Lokalnych, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks

Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego wynosiła 16, 8 ha (w tym użytki rolne 13,49 ha; użytki rolne w dobrej kulturze 13,43 ha) i była najwyższą wśród gmin powiatu zambrowskiego. Wielkość ta przewyższała także średnią dla województwa podlaskiego wynoszącą 12,16 ha⁶.

W gminie Rutki dominują gospodarstwa uprawiające zboża. Ich udział w ogólnej liczbie gospodarstw w roku 2010 wynosił prawie 84%, natomiast gospodarstw uprawiających ziemniaki – prawie 46%⁷. Ogólna powierzchnia zasiewów w 2010 roku wyniosła 5 993,97 ha, z czego największą część stanowiły zboża – 4 463,26 ha. Powierzchnię zasiewów w gminie Rutki zaprezentowano w tabeli (**Błąd! Nie można odnaleźć źródła odwołania.**).

Tabela 35. Powierzchnia zasiewów w gminie Rutki według rodzaju wg PSR 2010.

Rodzaj zasiewu	Powierzchnia w ha
Zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi, w tym:	4 442,46
Pszenica ozima	101,91
Pszenica jara	55,62
Żyto	424,72
Jęczmień ozimy	86,55
Jęczmień jary	139,08
Owies	227,92
Pszennyto ozime	503,8
Pszennyto jare	43,31
Mieszanki zbożowe ozime	85,26
Mieszanki zbożowe jare	2 774,29
Kukurydza na ziarno	15,39

⁶ Bank Danych Lokalnych, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks

⁷ Bank Danych Lokalnych, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks

Ziemniaki	178,18
Uprawy przemysłowe	108,2
Buraki cukrowe	0,00
Rzepak i rzepik	107,85
Warzywa gruntowe	1,51

Źródło: Bank Danych Lokalnych, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks.

W gospodarstwach rolnych poza produkcją roślinną była również realizowana produkcja zwierzęca. W 533 gospodarstwach rolnych hodowane było bydło (w tym bydło krowy w 494), w 217 odbywał się chów trzody chlewnej, a w 328 odbywał się chów drobiu. W Tabeli 36 przedstawiono liczebność zwierząt gospodarskich wg PSR 2010 w gminie Rutki.

Tabela 36. Zwierzęta gospodarskie w gminie Rutki wg PSR 2010

Pogłowie zwierząt	Liczebność w szt.
Bydło razem, w tym:	13 898
Bydło krowy	7 725
Trzoda chlewna razem, w tym:	5 919
Trzoda chlewna lochy	471
Konie	132
Drób ogółem, w tym:	8 760
Drób kurzy	6 522

Źródło: Bank Danych Lokalnych, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks.

Blisko 78,5% (657) gospodarstw rolnych na terenie gminy posiadało ciągniki. W sumie gospodarstwa posiadały 1 297 ciągników, co daje średnio prawie 2 ciągniki na gospodarstwo.

Prawie wszystkie gospodarstwa rolne posiadały dochody z działalności rolniczej – 835 gospodarstw. Dochody z emerytury i renty osiągało 322 gospodarstw rolnych, a dochody z pozarolniczej działalności gospodarczej osiągały 152 gospodarstwa. W przypadku 254 gospodarstw rolnych ich dochody uzupełniane były dochodami z pracy najemnej.

Większość osób, które wzięły udział w konsultacjach społecznych pozytywnie oceniły warunki prowadzenia działalności gospodarczej w Gminie Rutki. Niespełna 3% ankietowanych udzieliło odpowiedzi „źle”. Poniższe zestawienie pokazuje rozkład odpowiedzi badanych.

Tabela 37. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia warunki prowadzenia działalności rolniczej w gminie?

Pytanie 6 Jak Pani/Pan ocenia warunki prowadzenia działalności rolniczej w gminie?		
Skala ocen.	Częstość	Procent
1 Bardzo dobrze	11	7,01
2 Dobrze	85	54,14
3 Dostatecznie	57	36,31
4 Źle	4	2,55
SUMA	157	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców Gminy Rutki.

Podmioty gospodarki narodowej

Na koniec grudnia 2015 roku na terenie gminy funkcjonowało 295 podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON. Prawie 96% zarejestrowanych podmiotów stanowiły te zaliczane do sektora prywatnego, resztę (12 jednostek) stanowiły podmioty z sektora publicznego. Zmiany liczby podmiotów gospodarki narodowej wg liczby pracujących w latach 2010 – 2014 zaprezentowano w tabeli (Tabela 38).

**Tabela 38. Liczba oraz struktura podmiotów gospodarki narodowej wg liczby
pracujących w gminie Rutki w latach 2010 – 2014**

	2010	2011	2012	2013	2014
ogółem	314	306	302	300	304
udział podmiotów w %					
do 9 osób pracujących	97,13	97,06	97,02	96,67	96,71
10-49 osób pracujących	2,55	2,61	2,65	3,00	2,96
50-249 osób pracujących	0,32	0,33	0,33	0,33	0,33
powyżej 250 osób pracujących	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Źródło: Dane udostępnione przez Urząd Statystyczny w Białymstoku.

W analizowanym okresie liczba podmiotów utrzymywała się na podobnym poziomie średnio 305 podmiotów na rok. Najwyższy poziom wystąpił w roku 2010 – 314 podmiotów, zaś najniższy w roku 2013 – 300 podmiotów. Porównując rok do roku (2010 i 2014) liczba podmiotów nieznacznie spadła – o 3%. W okresie tym w powiecie nastąpił nieznaczny wzrost (o 0,25%) natomiast w województwie o 7%. Grupę dominującą stanowią podmioty o liczbie pracujących do 9 osób (średnio prawie 97%). Grupa ta w analizowanym okresie zmniejszyła się nie tylko w ujęciu bezwzględnym (o 9 podmiotów), ale także i względnym o 0,46 punktu procentowego. Należy podkreślić, iż w gminie nie funkcjonują duże podmioty o liczbie pracujących powyżej 50 osób – z wyjątkiem jednego. Przedstawiona struktura podmiotów pod względem liczby osób pracujących świadczy o charakterze przedsiębiorczości na terenie gminy Rutki. Ma ona charakter indywidualnej działalności, prowadzonej przez osoby fizyczne z ograniczoną liczbą pracujących.

Wśród zarejestrowanych podmiotów dominowały osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą w liczbie 219 w roku 2014, co stanowiło 72% ogółu podmiotów. Na koniec grudnia 2015 roku w gminie zarejestrowanych było 33 spółki, w tym 8 spółek z ograniczoną odpowiedzialnością. Największa liczba podmiotów działała w sekcji Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (G) – (28,8%), następnie w sekcji Budownictwo (F) – 14,6% oraz sekcji Przetwórstwo

przemysłowe (C) – 12,2% (por. tabela 4). W gminie Rutki nie były zarejestrowane podmioty z sekcji Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników, gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby (T) i w sekcji Organizacje i zespoły eksterytorialne (U)⁸. Zestawienie podmiotów gospodarki narodowej wg sekcji na dzień 31.12.2015 zaprezentowano w tabeli (Tabela 39).

Tabela 39. Podmioty gospodarki narodowej z terenu gminy Rutki wg sekcji PKD

ogółem	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S
295	1	3	3	1	1	4	8	1	1	4	4	2	1	3	1	5	1	4	1
	3		6			3	5	6	2			1	0		1		1		2

Źródło: Dane udostępnione przez Urząd Statystyczny w Białymstoku.

Wśród osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą dominowały te same rodzaje działalności, jak w przypadku ogółu podmiotów działających na terenie gminy (Tabela 40) – sekcja G 34,1%, sekcja F 20,4% i sekcja C 10,9%.

Tabela 40. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą wg sekcji PKD (stan na dzień 31.12.2015)

ogółem	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S
211	1	3	2	0	0	4	7	1	9	4	3	1	9	3	0	0	9	0	8
	0		3			1	2	6											

Źródło: Dane udostępnione przez Urząd Statystyczny w Białymstoku.

Analiza przedmiotu działalności podmiotów zarejestrowanych w gminie Rutki pod względem sekcji PKD, wskazuje, że ich domeną jest działalność usługowa.

⁸ Dane udostępnione przez Urząd Statystyczny w Białymstoku.

Przedstawione dane charakteryzują poziom przedsiębiorczości w gminie Rutki. Poniżej przedstawiono dane z tego zakresu dla gminy na tle pozostałych gmin powiatu zambrowskiego i województwa podlaskiego. Liczba podmiotów gospodarczych w gminie Rutki (wg stanu na 31.12.2014 r.) w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców ukształtowała się na poziomie 524, gdy w powiecie zambrowskim relacja ta wynosiła 732, zaś w województwie 825. Wskaźnik ten plasował gminę Rutki na przedostatnim miejscu wśród gmin powiatu zambrowskiego (na 5) i na 59 w województwie podlaskim (na 116). Liczba podmiotów gospodarki narodowej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w gminach powiatu zambrowskiego została przedstawiona w tabeli (Tabela 41). Dodatkową informacją charakteryzującą stan przedsiębiorczości na terenie gminy jest liczba podmiotów przypadająca na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym. Dla gminy Rutki wielkość ta na koniec roku 2014 wyniosła 831,7 przedsiębiorstwa i była najniższa dla gmin powiatu zambrowskiego.

Tabela 41. Liczba podmiotów gospodarki narodowej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców i na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym w gminach powiatu zambrowskiego wg stanu na dzień 31.12.2014 r.

Jednostka terytorialna	Liczba podmiotów na 10 tys. mieszkańców	Liczba podmiotów na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym
Zambrów (miasto)	868	1 341,0
Kołaki Kościelne	521	846,3
Rutki	524	831,7
Szumowo	558	911,5
Zambrów	685	1 118,0

Źródło: Bank Danych Lokalnych, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks.

Opisana sytuacja w zakresie liczby podmiotów determinuje sytuację na rynku pracy. Wobec niewielkiej liczby podmiotów gospodarki narodowej, w których liczba pracujących przekracza 9 osób, w roku 2014 łącznie pracowało 425 osób. Jednocześnie charakter gminy (rolniczy) powoduje, że liczba osób zarejestrowanych jako bezrobotne, jest stosunkowo

niewielka. Liczbę osób bezrobotnych w gminach powiatu zambrowskiego zaprezentowano w tabeli (Tabela 42).

Tabela 42. Liczba osób bezrobotnych w gminach powiatu zambrowskiego w latach 2010-2014

Jednostka terytorialna	ogółem					w tym kobiety				
	2010	2011	2012	2013	2014	2010	2011	2012	2013	2014
Zambrów (miasto)	1 508	1 608	1 782	1 710	1 430	781	816	853	870	729
Kołaki Kościelne	63	81	96	102	63	24	41	41	43	28
Rutki	380	393	407	392	334	182	191	170	189	177
Szumowo	187	225	239	221	187	85	114	103	119	100
Zambrów	392	418	482	426	387	220	229	237	229	196

Źródło: Bank Danych Lokalnych, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks.

W gminie Rutki w roku 2014 odnotowano spadek liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych prawie 15%. W latach 2010 – 2012 liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych wzrastała z poziomu 380 do 407. Wśród bezrobotnych we wszystkich analizowanych latach dominują mężczyźni. Najwyższy udział kobiet w strukturze bezrobotnych miał miejsce w roku 2014 – było to blisko 53%.

W strukturze bezrobotnych dominują osoby z wykształceniem gimnazjalnym lub niższym. Znaczną grupę bezrobotnych stanowią również osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym, jak też policealnym i średnim zawodowym. W analizowanym okresie najmniejszą grupę bezrobotnych stanowiły osoby z wykształceniem wyższym. Bezrobocie wg poziomu wykształcenia, w podziale na wiek i staż pracy zaprezentowano w tabeli (Tabela 43).

Tabela 43. Liczba bezrobotnych wg poziomu wykształcenia, wieku, stażu w gminie Rutki w latach 2010 – 2014

WYSZCZEGÓLNIENIE		2010	2012	2014
Czas pozostawania bez pracy w m-c	do 1	50	36	31
	1-3	91	60	47
	3-6	50	62	53
	6-12	60	67	51
	12-24	78	75	53
	pow. 24	51	107	99
Wiek	18-24	116	106	76
	25-34	108	121	96
	35-44	67	74	66
	45-54	59	71	59
	55-59	22	26	31
	60 lat i więcej	8	9	6
Wykształcenie	wyższe	18	18	21
	Policealne i śr. zawodowe	75	85	59
	Średnie ogólnokształcące	42	36	26
	zasadnicze zawodowe	99	98	95
	gimnazjalne i poniżej	146	170	133
Staż pracy ogółem	do 1 roku	59	68	57
	1-5	106	116	89
	5-10	33	38	46
	10-20	47	46	38
	20-30	15	24	15
	30 lat i więcej	3	3	1
	bez stażu	117	112	88
Ogółem		380	407	334

Dane : Powiatowy Urząd Pracy w Zambrowie

Według danych Powiatowego Urzędu Pracy w Zambrowie, na koniec 2014 roku procentowy udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w gminie Rutki ukształtował się na poziomie 9,1% i była to jedna z najwyższych wartości wśród gmin powiatu zambrowskiego (Tabela 44).

Tabela 44. Udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (w %) w gminach powiatu zambrowskiego na koniec 2014 roku

gmina	Udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (w %)	Udział bezrobotnych kobiet w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (w %)
Zambrów (miasto)	9,9	10,7
Kołaki Kościelne	4,3	4,2
Rutki	9,1	10,9
Szumowo	6,1	7,2
Zambrów	7,0	7,9

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/temat>.

Sytuacja finansowa gminy

Podstawą gospodarki finansowej gminy jest corocznie uchwalany przez radę gminy i opiniowany przez regionalną izbę obrachunkową budżet. Oprócz ustalonych i realizowanych rocznych planów budżetowych gmina posiada również Wieloletnią Prognozę Finansową. Obecnie obowiązująca WPF obejmuje lata 2016-2019 wraz z prognozą kwoty długu i spłat zobowiązań na lata 2016 – 2019 i została podjęta uchwałą Rady Gminy Rutki Nr XXIX/181/13 z dnia 30 grudnia 2015 r. ⁹.

W ostatnich latach gmina osiągała rosnące dochody ogółem z poziomu prawie 15 mln zł w roku 2010 do prawie 17,5 mln zł w 2014 roku ponosząc jednocześnie wydatki przekraczające poziom dochodów w latach 2010 i 2013, natomiast w pozostałych analizowanych latach budżet zamknięto nadwyżką. Wśród dochodów dominowały dochody bieżące, których udział w dochodach ogółem kształtował się na poziomie przekraczającym

⁹ Z późniejszymi zmianami.

95% w każdym z analizowanych lat. Wielkość dochodów, wydatków oraz deficytu/nadwyżki budżetowej zaprezentowano w tabeli (Tabela 45).

Tabela 45. Wielkość dochodów, wydatków oraz deficytu/nadwyżki budżetowej gminy Rutki w latach 2010-2014 (w PLN)

	2010	2011	2012	2013	2014
Dochody ogółem	14 978 720,10	14 377 125,89	15 105 053,25	15 581 852,92	17 498 637,71
Wydatki ogółem	16 385 242,65	14 338 830,65	14 472 753,20	16 007 880,38	16 904 074,49
Deficyt/nadwyżka	-1 406 522,54	38 295,24	632 300,05	-426 027,46	594 563,22

Źródło: Dane udostępnione przez Urząd Gminy Rutki.

Wydatki bieżące stanowiły natomiast w analizowanych latach średnio ok. 93% w wydatkach ogółem, co świadczy o podejmowaniu przez gminę działań inwestycyjnych na bardzo niskim poziomie. W porównaniu ze średnimi wielkościami dla gmin powiatu zambrowskiego relacja ta kształtowała się na dość niskim poziomie. Najwyższy poziom wydatków bieżących wystąpił w roku 2012, kiedy to osiągnął poziom blisko 99% wydatków ogółem, zaś najniższy w roku 2014 – 89%. Gmina w analizowanym okresie w dwóch latach osiągała deficyty budżetowe, co jednak nie skutkowało koniecznością zaciągania zobowiązań zwrotnych. W analizowanym okresie poziom zadłużenia jako procent dochodów budżetowych wyniósł 0,0%¹⁰. Wysokość obciążenia dochodów wydatkami na obsługę zadłużenia w analizowanym okresie wyniósł także 0,0% (z wyjątkiem roku 2010, gdzie relacja ta ukształtowała się na poziomie 0,9%)¹¹.

Kształtowanie się nadwyżki operacyjnej zaprezentowano w tabeli (Tabela 46).

¹⁰ Wskaźniki do oceny sytuacji finansowej JST w latach 2009-2011, Ministerstwo Finansów, Warszawa i Wskaźniki do oceny sytuacji finansowej JST w latach 2012-2014, Ministerstwo Finansów, Warszawa

¹¹ Tamże.

Tabela 46. Dochody i wydatki bieżące, deficyt/nadwyżka operacyjna w gminie Rutki w latach 2010-2014 (w PLN)

	2010	2011	2012	2013	2014
Dochody bieżące	13 791 351,52	13 993 089,33	14 790 575,79	15 519 602,22	16 570 290,51
Wydatki bieżące	14 724 474,34	13 485 785,11	14 312 913,49	14 751 734,40	15 072 926,27
Deficyt/nadwyżka operacyjna	- 933122,82	507304,22	477662,30	767867,82	1497364,24

Źródło: Dane udostępnione przez Urząd Gminy Rutki.

Wielkość osiąganey nadwyżki operacyjnej (uwzględniającej oprócz różnicy między dochodami i wydatkami bieżącymi także wolne środki pieniężne i wielkość dochodów ze sprzedaży majątku) determinować będzie zgodnie z art. 242 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 roku o finansach publicznych¹² możliwości gminy w zakresie zadłużania się w kolejnych latach na wydatki majątkowe, co będzie również warunkowało możliwość sięgania przez gminę po środki z bezzwrotnej pomocy UE. Uwzględniając sytuację finansową gminy w analizowanym okresie możliwości pozyskania finansowania zwrotnego nie będą istotnie ograniczone, co wynika z braku zadłużenia gminy.

W strukturze dochodów gminy Rutki przeważają dochody transferowe (subwencja ogólna i dotacje celowe) stanowiąc w analizowanym okresie ok. 75% dochodów ogółem. W roku 2014 udział transferów wyniósł 70% i był najniższy w analizowanym okresie. Pozostałą część stanowią dochody własne, wśród których dominują udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa (średnio 28% w skali roku) oraz podatek rolny – średnio 20% i podatek od nieruchomości stanowiąc ok. 15% dochodów własnych. Wartość poszczególnych kategorii dochodów własnych zaprezentowano w tabeli (Tabela 47).

Tabela 47. Dochody własne gminy Rutki w latach 2010-2013 (w PLN)

	2010	2011	2012	2013	2014
Dochody ogółem	14 978 720,10	14 377 125,89	15 105 053,25	15 581 852,92	17 498 637,71

¹² Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, Dz. U. 2009 Nr 157 poz. 1240 z późn. zm.

dochody własne	3 739 700,79	3 125 841,52	3 377 338,89	3 368 932,16	5 226 725,17
podatek rolny	495 106,40	546 295,53	813 277,86	973 260,64	978 446,02
podatek leśny	93 184,18	107 175,40	126 345,82	127 521,24	119 345,90
podatek od nieruchomości	493 960,41	524 674,75	523 253,00	605 389,94	619 684,13
podatek od środków transportowych	61 984,60	63 680,40	72 142,63	67 817,82	77 099,03
opłata skarbową	22 672,00	21 114,00	20 514,00	24 282,00	23 069,00
podatek od czynności cywilno-prawnej	85 760,45	86 344,57	56 180,63	119 266,98	64 074,71
karta podatkowa	7477,78	5180,70	3467,07	1743,35	3714,00
opłata eksploatacyjna	18646,60	20860,58	73 132,40	9 163,16	24 224,00
opłata targowa	1345,00	1325,00	1 475,00	1 715,00	1550,00
dochody z majątku	921 119,29	534 448,13	474 047,99	152 017,93	649 315,43
udziały w podatkach dochodowych stanowiących dochód budżetu państwa, w tym:	799 776,96	973 229,74	1 019 119,29	1 103 353,72	1 309 637,06
<i>PIT</i>	<i>782 616,00</i>	<i>947 966,00</i>	<i>1 016 069,00</i>	<i>1 083 644,00</i>	<i>1 274 580,00</i>
<i>CIT</i>	<i>17 160,96</i>	<i>25 263,74</i>	<i>3 050,29</i>	<i>19 709,72</i>	<i>35 057,06</i>

Źródło: Dane udostępnione przez Urząd Gminy Rutki.

Wśród dochodów własnych w analizowanym okresie prawie połowa środków gmina pozyskała z dwóch źródeł, a mianowicie z udziału w podatkach dochodowych stanowiących

dochód budżetu państwa – 28,10% (z czego 98% stanowił podatek dochodowy od osób fizycznych) oraz ze wspomnianego już podatku rolnego – 20,48%. Strukturę dochodów własnych zaprezentowano w tabeli (Tabela 48).

Tabela 48. Struktura dochodów własnych gminy Rutki w latach 2010-2014 (w %)

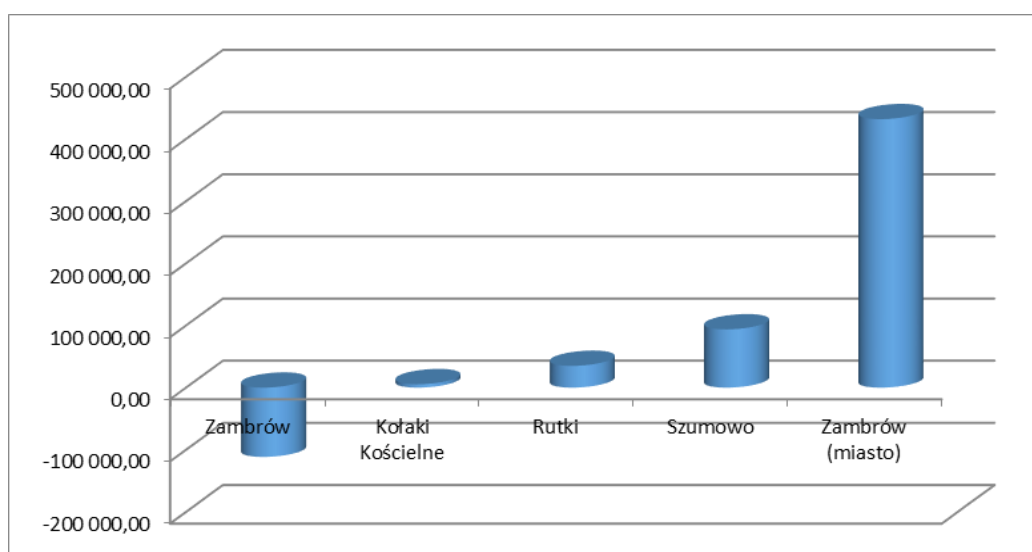
	2010	2011	2012	2013	2014
dochody własne	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
podatek rolny	13,24	17,48	24,08	28,89	18,72
podatek leśny	2,49	3,43	3,74	3,79	2,28
podatek od nieruchomości	13,21	16,79	15,49	17,97	11,86
podatek od środków transportowych	1,66	2,04	2,14	2,01	1,48
opłata skarbową	0,61	0,68	0,76	0,72	0,44
podatek od czynności cywilno-prawnej	2,29	2,76	1,66	3,54	1,23
karta podatkowa					
opłata eksploatacyjne			2,17	0,27	0,46
opłata targowa			0,04	0,05	0,01
dochody z majątku	24,63	14,57	11,08	3,39	3,54
udziały w podatkach dochodowych stanowiących dochód budżetu państwa, w tym:	21,39	31,13	30,18	32,75	25,06
<i>PIT</i>	20,93	30,33	30,08	32,17	24,39
<i>CIT</i>	0,46	0,81	0,09	0,59	0,67

Źródło: Dane udostępnione przez Urząd Gminy Rutki.

Na uwagę zasługuje fakt, że gmina Rutki w zasadzie nie pozyskuje środków z tytułu udziału w podatku dochodowym od osób prawnych, co wynika z niewielkiej liczby zarejestrowanych na terenie gminy podmiotów tego podatku.

Na tle pozostałych gmin powiatu zambrowskiego gmina Rutki plasuje się wśród gmin o najniższych dochodach z tego tytułu. Średnia wielkość tej kategorii dochodów w roku 2014 dla gmin powiatu to ponad 450 tys. zł, podczas gdy w gminie Rutki jest to wielkość 35 tys. zł.

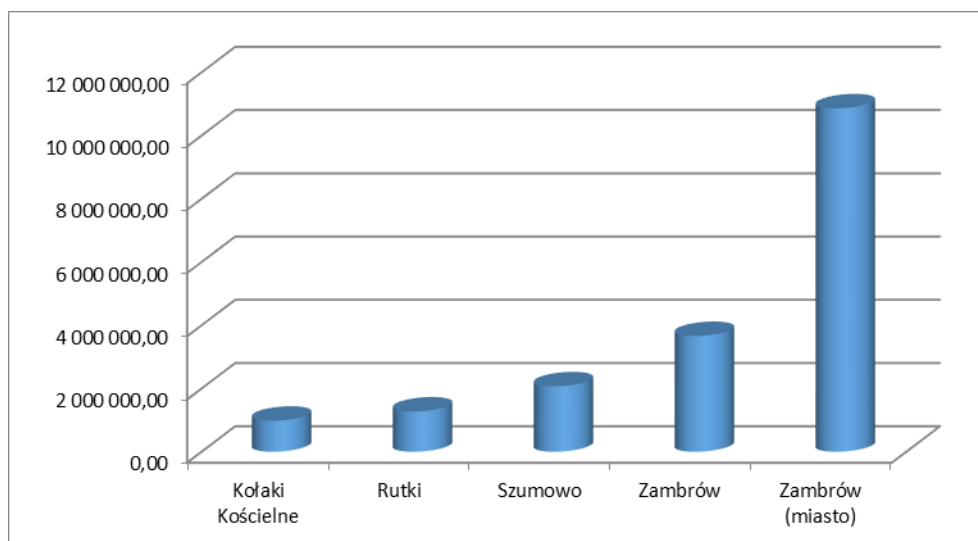
Wykres 9. Dochody z tytułu udziału w podatku CIT gmin powiatu zambrowskiego w roku 2014 (w PLN).

Źródło: Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/tablica>.

Gmina Rutki, z tytułu udziału w podatku dochodowym od osób fizycznych, uzyskiwała w ostatnich latach rosnące dochody (wzrost w latach 2010 – 2014 wyniósł ponad 63%). Porównując sytuację gminy w tym zakresie z pozostałymi gminami powiatu zambrowskiego można stwierdzić, że były to dochody na niskim poziomie bez uwzględnienia miasta Zambrów. Na koniec 2014 roku była to kwota prawie 1,3 mln. zł, podczas gdy w mieście Zambrów była to kwota blisko 11 mln zł – Wykres 10.

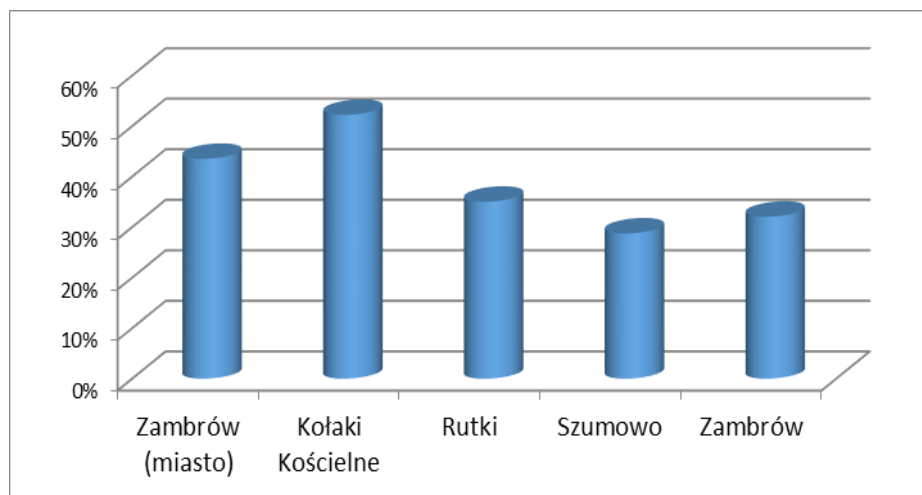
Wykres 10. Dochody z tytułu udziału w podatku PIT gmin powiatu zambrowskiego w roku 2014 (w PLN)

Źródło: Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/tablica>.

Jak już zauważono najwyższy udział w dochodach własnych w gminie Rutki mają udziały w podatkach dochodowych stanowiących dochód budżetu państwa. Biorąc pod uwagę dochody gminy Rutki z tego tytułu ich poziom w porównaniu z pozostałymi gminami powiatu zambrowskiego kształtuje się na średnim poziomie. Wyższą wartość realizują dwie gminy, tj. miasto Zambrów i Kołaki Kościelne.

Wykres 11. Dochody z tytułu udziału w podatkach dochodowych stanowiących dochód budżetu państwa gmin powiatu zambrowskiego w roku 2014 (w PLN)

Źródło: Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/tablica>.

Niski udział dochodów własnych świadczy o małym potencjale dochodowym gminy wynikającym m.in. z charakteru gospodarki gminy oraz ze wspomnianego już niskiego poziomu przedsiębiorczości. Wielkość oraz struktura tej kategorii budżetowej świadczą o możliwościach inwestycyjnych, a przez to i rozwojowych gminy. Kształtowanie się

dochodów ogółem oraz dochodów własnych na jednego mieszkańca w gminie Rutki przedstawiono w tabeli (Tabela 49).

Tabela 49. Dochody ogółem oraz dochody własne w przeliczeniu na jednego mieszkańca w gminie Rutki w latach 2010-2013 (w PLN)

	2010	2011	2012	2013
dochody ogółem na jednego mieszkańca	2 488,99	2 411,86	2 552,39	2 672,70
dochody własne na jednego mieszkańca	621,42	524,38	570,69	631,72

Źródło: Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/tablica>.

Gmina Rutki, uwzględniając dochody własne budżetu gminy na jednego mieszkańca w okresie analizy, zajmowała 5 miejsce w powiecie zambrowskim oraz 113 w województwie podlaskim.

Tak niskie wartości dochodów własnych powodują, że gmina otrzymuje stosunkowo dużą część wyrównawczą subwencji ogólnej. W 2014 roku była to kwota prawie 7 mln zł, czyli blisko 134% dochodów własnych i 40% dochodów ogółem. Gmina otrzymuje stosunkowo wysoką, w porównaniu z ogółem dochodów, subwencję wyrównawczą i oświatową. W roku 2014 było to odpowiednio: 2 270 429,00 zł i 4 556 022,00 zł. W sumie gmina w 2014 roku otrzymała subwencję ogólną w wysokości 7,0 mln zł. Wysokość poszczególnych części subwencji ogólnej dla gminy Rutki zawarto w tabeli (Tabela 50).

Tabela 50. Wysokość subwencji ogólnej dla gminy Rutki w latach 2010-2014 (w PLN)

	2010	2011	2012	2013	2014
subwencja ogółem, w tym:	7 010 710,00	7 375 438,00	7 560 224,00	7 665 927,00	6 993 886,00
część oświatowa	4 105 510,00	4 280 156,00	4 563 882,00	4 538 255,00	4 556 022,00

uzupełnienie subwencji ogólnej		324 822,00	12 859,00		
część wyrównawcza	2 663 419,00	2 541 596,00	2 705 157,00	2 861 841,00	2 270 429,00
część równoważąca	241 781,00	228 865,00	278 326,00	265 831,00	167 435,00

Źródło: Dane udostępnione przez Urząd Gminy Rutki.

Gmina w latach 2010 – 2014 otrzymała ponadto w sumie nieco ponad 21,7 mln zł dotacji ogółem, w tym inwestycyjnej 1,2 mln zł. Wśród dotacji przeważały dotacje celowe z budżetu państwa na zadania z zakresu administracji rządowej, których wartość w latach 2010 – 2014 wyniosła blisko 14,6 mln zł. Wysokość dotacji dla gminy Rutki zaprezentowano w tabeli (Tabela 51).

Tabela 51. Wysokość dotacji dla gminy Rutki w latach 2010-2014 (w PLN)

	2010	2011	2012	2013	2014
dotacje ogółem (celowe + dotacje §§ 200, 620), w tym:	4 228 309,31	3 875 846,37	4 167 490,36	4 232 993,76	5 278 026,54
dotacje inwestycyjne	3 341 968,85	15 344,50	1 094,51	2 029,50	794 630,00
dotacje celowe	3 799 488,68	3 738 116,47	3 757 647,65	4 113 402,32	4 566 724,30
dotacje §§ 200, 620	428 820,63	137 729,90	409 842,71	119 591,44	711 302,24

Źródło: Dane udostępnione przez Urząd Gminy Rutki.

Środki w dochodach budżetu gminy na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w latach 2010 – 2014 zostały zaprezentowane w tabeli (Tabela 53).

Tabela 52. Finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w gminie Rutki (w PLN)

	2010	2011	2012	2013	2014
Dochody ogółem	731 257,63	137 729,90	425 667,71	119 591,44	795 482,76
środki z UE na finansowanie programów i projektów unijnych	302 437,00	0,00	0,00	0,00	0,00
środki z budżetu państwa lub inne przekazane jako współfinansowanie programów i projektów realizowanych z udziałem środków z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności UE	3 529,47	2 475,00	5 216,19	458,00	0,00
płatności w zakresie budżetu środków europejskich	425 291,16	135 254,90	420 451,52	115 433,44	795 482,76

Źródło: Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/tablica>.

Biorąc pod uwagę względną miarę pozyskanych środków z budżetu UE na jednego mieszkańca w 2011 roku Rutki zajmowały miejsca 5 w powiecie i 116 w województwie, w 2012 odpowiednio 4 i 87, zaś w 2013 – 3 i 101¹³.

Wydatki

Wydatki ogółem gminy Rutki w analizowanym okresie kształtowały się na zmiennym poziomie. Najniższą wartość osiągnęły w roku 2011 i była to kwota 14,3 mln zł, zaś najwyższą w roku 2014 – nieco ponad 16,9 mln zł. Wśród nich szczególne miejsce zajmują wydatki bieżące stanowiąc w okresie analizy średnio blisko 93% wydatków ogółem. Największą ich część stanowią wydatki na wynagrodzenia wraz z pochodnymi. W roku 2014

¹³ Urząd Statystyczny w Białymstoku, *Statystyczne Vademecum Samorządowca*, Białystok 2012-2015.

była to kwota prawie 7 mln zł i stanowiła nieco ponad 45% wydatków bieżących (w analizowanym okresie grupa tych wydatków stanowiła średnio 44% wydatków ogółem).

Biorąc pod uwagę wydatki budżetu gminy wg działów dominujący udział stanowiły wydatki na oświatę i wychowanie oraz pomoc społeczną i pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej (w sumie średnio 60% wydatków ogółem). Strukturę wydatków budżetu gminy wg działów zaprezentowano w tabeli (Tabela 53).

Tabela 53. Struktura wydatków budżetu gminy Rutki według działów w latach 2010-2014 (w %)

	2010	2011	2012	2013	2014
Wydatki ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Rolnictwo i łowiectwo	5,50	4,81	4,80	10,56	5,08
Transport i łączność	20,61	5,89	6,82	6,80	9,81
Gospodarka mieszkaniowa	0,15	0,34	0,06	0,03	0,09
Administracja publiczna	9,85	10,87	11,37	10,71	11,42
Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	2,56	1,58	0,92	0,84	0,99
Różne rozliczenia	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Oświata i wychowanie	34,53	40,24	42,34	39,11	36,79
Pomoc społeczna i pozostałe zadania w zakresie polityki społ.	19,02	22,73	23,23	21,97	20,84
Edukacyjna opieka wychowawcza	2,57	2,67	3,38	2,88	2,95
Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	2,29	7,87	3,06	3,71	5,85
Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	1,03	1,28	2,32	1,37	2,40
Kultura fizyczna	0,05	0,12	0,02	0,17	1,67

Działalność usługowa	0,12	0,15	0,42	0,51	0,54
Ochrona zdrowia	0,29	0,22	0,41	0,69	0,54
Pozostałe	1,44	1,23	0,84	0,65	1,02

Źródło: Dane udostępnione przez Urząd Gminy Rutki.

Uwzględniając liczbę mieszkańców, wydatki gminy Rutki na jednego mieszkańca wynosiły odpowiednio: w 2010 roku – 2 722,70 zł, 2011 – 2 405,40 zł, 2012 – 2 445,50, 2013 – 2 745,70 zł i w 2014 – 2 920,00 zł. Ich poziom usytuował gminę w środku gmin powiatu zambrowskiego i w końcówce województwa podlaskiego. Zestawienie lokat gminy na tle powiatu i województwa zaprezentowano w tabeli (Tabela 54).

Tabela 54. Lokata gminy Rutki ze względu na poziom wydatków gminy w przeliczeniu na jednego mieszkańca w latach 2010-2014

	2010	2011	2012	2013	2014
Lokata w powiecie zambrowskim	1	5	5	4	3
Lokata w województwie podlaskim	89	108	103	84	92

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Bank Danych Lokalnych.

Dopełnieniem wydatków bieżących są wydatki majątkowe, które w analizowanym okresie kształtowały się średnio na poziomie nieco ponad 7% (1,15 mln zł) w relacji do wydatków ogółem. Na uwagę zasługuje fakt, że ich udział był zdecydowanie najniższy w roku 2012 i wyniósł prawie 1% (było to niespełna 160 tys. zł). Wysokość ponoszonych wydatków majątkowych pozwoliła na osiągnięcie ich poziomu w przeliczeniu na jednego mieszkańca w granicach od 27 zł w roku 2012 do 315 w roku 2014.

Porównując gminę Rutki do pozostałych gmin powiatu zambrowskiego w roku 2014 relacja wydatków majątkowych do liczby mieszkańców ukształtowała się na prawie najniższym poziomie w powiecie, osiągając poziom prawie 315 zł. Gmina o najwyższej relacji, tj. miasto Zambrów osiągnęła poziom 3 159 zł, przy średniej dla gmin powiatu zambrowskiego 1 007 zł.

III. ANALIZA SWOT

W analizie SWOT odniesiono się do szerokiego spektrum kwestii istotnych z punktu widzenia kompleksowego procesu planowania strategicznego gminy. Przeprowadzona analiza SWOT stanowi podstawę określenia celów strategicznych oraz szczegółowych gminy Rutki. Zestawienie uwarunkowań mających lub mogących mieć wpływ na realizację celów gminy, zostało przedstawione z uwzględnieniem podziału na cztery obszary, tj.: obszar społeczny, obszar kultury i rekreacji, obszar środowiska naturalnego i infrastruktury oraz obszar gospodarczy.

Wybór właściwej drogi rozwoju i zarządzania strategicznego regionem musi się opierać na rzetelnej analizie oddziaływania różnych czynników rozwoju. Zgromadzenie wszelkich dostępnych i istotnych danych przy opracowaniu Planu Rozwoju Lokalnego gminy Rutki, oraz ich analiza połączona z wnioskowaniem stanowi podstawę przy opracowaniu tego typu dokumentów. Wiodącym narzędziem stosowanym do oceny czynników rozwoju przy uwarunkowaniach wewnętrznych i zewnętrznych jest analiza SWOT.

W ramach uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych analizowano następujące obszary:

- ochrona wód,
- gospodarka wodno-ściekowa,
- warunki glebowe,
- środowisko przyrodnicze,
- ochrona atmosfery,
- gospodarka odpadami,
- edukacja ekologiczna,
- gospodarka finansowa.

Poniżej w tabeli przedstawiono mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia, które wywierają istotny wpływ na istnienie i rozwój środowiska.

Tabela 55. Mocne i słabe strony - Analiza swot.

Uwarunkowania wewnętrzne	
Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> - Korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa ekologicznego, - Baza rodzimych surowców dla przemysłu rolno spożywczego, - Wysoko specjalistyczna produkcja mleczarska, - Niewielkie zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego i wód powierzchniowych (gmina leży w obszarze „ Zielonych Płuc Polski), - Położenie z dala od dużych aglomeracji miejskich, - Brak przemysłu degradującego środowisko, - Duże możliwości uprawiania różnych form turystyki wiejskiej i agroturystyki, - Dobre położenie komunikacyjne (łatwe połączenie z Łomżą, Białymstokiem , Zambrowem i Warszawą), - Nadwyżka wolnej siły roboczej, - Występowanie wolnych terenów do zagospodarowania pod inwestycje, - Przychylność władz samorządowych dla inwestorów. 	<ul style="list-style-type: none"> - Słaba infrastruktura drogowa, - Niski poziom uprzemysłowienia oraz słabe tempo rozwoju gospodarczego, - Mała aktywność i przedsiębiorczość lokalnej społeczności, - Niewielkie możliwości zatrudnienia poza rolnictwem, - Małe zainteresowanie gminą ze strony inwestorów zewnętrznych, - Mała aktywność rolników w dziedzinie rozwoju agroturystyki, - Migracja młodzieży do większych ośrodków.
Uwarunkowania zewnętrzne	
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> - Tranzytowe położenie gminy i powiatu, - Możliwość pozyskiwania środków z Unii Europejskiej, 	<ul style="list-style-type: none"> - Zmniejszenie tempa rozwoju gospodarczego w Polsce, - Silna konkurencja w pozyskiwaniu

<ul style="list-style-type: none"> - Dalszy rozwój podmiotów gospodarczych działających na terenie gminy, - Wykorzystanie walorów środowiska w celu rozwoju turystyki wiejskiej, - Wzrost zapotrzebowania na zdrową żywność, - Rozwój rolnictwa ekologicznego, - Nawiązanie współpracy z sąsiednimi gminami, - Większa promocja gminy, - Dalsza rozbudowa i modernizacja infrastruktury. 	<ul style="list-style-type: none"> środków finansowych z UE, - Ograniczone środki finansowe na pokrycie udziału własnego w inwestycjach, - Odpływ młodej kadry do ośrodków miejskich, - Upadek gospodarstw rolnych z powodu braku innych źródeł utrzymania właścicieli, - Postępujący proces ubożenia społeczeństwa.
---	---

IV. MISJA GMINY RUTKI I JEJ REALIZACJA

4.1 Wizja i misja

Wizja rozwoju Gminy Rutki jest to opis pożądanego stanu rzeczywistości lokalnej w perspektywie 2020 roku. Wizja z założenia ma określać stan docelowy, do którego dążyć będzie cała wspólnota Gminy. Wyznacza ramy działania dla władz samorządowych Gminy oraz ich partnerów (lokalnych oraz ponadlokalnych). Istotą wizji jest umiejętne wykorzystanie możliwości i atutów danej Gminy oraz maksymalizacja szans pojawiających się w danym otoczeniu społeczno-gospodarczych. Wizja wskazuje zasadniczy kierunek podejmowanych działań. Progностyczne ukierunkowanie wizji określa cel, do jakiego zmierza Gmina. Ważne jest zatem wykorzystanie możliwości wynikających z potencjału gminy.

Z kolei **misja** jest nadrzędnym celem rozwoju Gminy Rutki. Określa przede wszystkim rolę władz samorządowych w procesie rozwoju wspólnoty lokalnej. Misja stanowi, że władze lokalne mają być swoistym inicjatorem dla realizacji przedsięwzięć zgodnych ze Strategią Rozwoju Gminy Rutki, bez względu na podmiot je realizujący - liderów lokalnych, organizacje pozarządowe, instytucje publiczne, rolników, przedsiębiorców, czy też nieformalne grupy mieszkańców. Z drugiej zaś strony, władze lokalne mają być realizatorem własnych projektów (leżących w zadaniach własnych oraz we współpracy z innymi jednostkami samorządu terytorialnego), zmierzających do rozwoju Gminy Rutki. Wśród innych zadań władz lokalnych Gminy Rutki istotne jest także upowszechnianie walorów gminy, ułatwianie współpracy partnerów lokalnych i wdrażanie innowacyjnych rozwiązań.

WIZJA „GMINA RUTKI 2020”

W 2020 roku Gmina Rutki w pełni wykorzystuje swoje podstawowe walory i sukcesywnie się rozwija. Nastąpił rozwój głównych szlaków komunikacyjnych oraz sieci kanalizacyjnej w gminie. Walory przyrodniczo- turystyczne gminy przyciągają turystów z całej Polski i zagranicy, a sieć noclegowo- gastronomiczna istotnie się rozbudowała. W gminie przeobraża się, unowocześnia i rozwija stale obecne rolnictwo, które jest podstawą gminnej gospodarki. Jednocześnie w wyżej wymienionych gałęziach gospodarki powstają nowe miejsca pracy, które skutecznie zmniejszają stopę bezrobocia w gminie. Rolnictwo ciągle jest podstawową i coraz bardziej nowoczesną gałęzią funkcjonowania gminy Rutki.

Niezaprzeczalne są także korzyści w postaci polepszenia jakości usług komercyjnych i publicznych oraz standardów życia. Widoczny wzrost jakości połączeń komunikacyjnych oraz teleinformatycznych ułatwia codzienne życie w Gminie Rutki.

MISJA ROZWOJU GMINY RUTKI

Naszą misją jest inicjowanie zrównoważonego rozwoju Gminy Rutki w partnerstwie z sektorem rolniczym, turystycznym, biznesowym i pozarządowym. Wspólnie kreujemy wizerunek Gminy Rutki jako miejsca pięknego przyrodniczo i atrakcyjnego dla mieszkańców. Jesteśmy:

- Obszarem nowoczesnego rolnictwa,
- Gminą atrakcyjną dla inwestorów i rozwoju przedsiębiorczości,
- Gminą bezpieczną i przyjazną społeczeństwu i środowisku.

4.2 Kierunki rozwoju Gminy Rutki

W części II niniejszego opracowania została zdiagnozowana aktualna sytuacja społeczno – gospodarcza Gminy Rutki. Zostały zidentyfikowane aktualne problemy mające negatywny wpływ na rozwój gminy i warunki życia jej mieszkańców.

Kierunki rozwoju Gminy Rutki zostały określone w „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rutki”. Zostały one określone przy uwzględnieniu uwarunkowań zewnętrznych oraz uwarunkowań wewnętrznych.

Na terenie gminy założono utrzymanie następujących funkcji podstawowych:

- produkcji rolnej dostosowanej do uwarunkowań naturalnych,
- gospodarki leśnej w dostosowaniu do wymogów ochrony środowiska wynikających z Programu Ochrony Środowiska,
- wielokierunkowej działalności gospodarczej w tym przemysłowej, jako funkcji uzupełniającej.

Funkcjami towarzyszącymi funkcjom podstawowym są mieszkalnictwo i obsługa w zakresie rozwoju usług, komunikacji i infrastruktury technicznej. Z syntezy uwarunkowań naturalnych determinujących w głównej mierze strukturę funkcjonalną gminy wynikają predyspozycje do rozwoju funkcji turystycznej, jako jednej z funkcji podstawowych.

W studium zagospodarowanie zostały wyznaczone obszary, na terenie których realizowane będą w/w funkcje.

Kolejność realizacji projektów w poszczególnych latach została ustalona z uwzględnieniem możliwości spełniania przez projekt następujących kryteriów:

Kryteria formalne projektu:

1. możliwość złożenia kompletnego wniosku z kompletem załączników
2. właściwa wartość projektu – całkowita wartość zadania poniżej 4 mln euro.
3. możliwość otrzymania dofinansowania z EFRR na realizację projektu.

Kryteria merytoryczne i techniczne projektu:

- spójność projektu z celami i działaniami określonymi w RPOWP,
- trwałość projektu,
- wpływ projektu na zwiększenie atrakcyjności gospodarczej i inwestycyjnej obszaru objętego projektem oraz stworzenie warunków do wzrostu zatrudnienia,
- wskaźniki osiągnięcia celów projektu,
- możliwość realizacji w okresie 20014-2020 - wykonalność techniczna,
- wskaźniki ekonomiczne i finansowe,
- wpływ na politykę ochrony środowiska,
- wpływ na politykę równych szans.

Oczekiwane rezultaty:

- stworzenie warunków do rozwoju drobnej przedsiębiorczości w rejonie projektu,
- rozwój turystyki weekendowej,
- polepszenie warunków komunikacji dla mieszkańców w obszarze projektów,
- zmniejszenie kosztów utrzymania i eksploatacji po wykonaniu inwestycji,
- poprawa stanu środowiska naturalnego.

4.3 Cele strategiczne i cele szczegółowe

CEL STRATEGICZNY A:

Podniesienie konkurencyjności gminy przez rozbudowę i modernizację infrastruktury.

Możliwości rozwoju Gminy Rutki są ograniczone przez niską jakość infrastruktury technicznej i społecznej. Poziom infrastruktury technicznej jest wyznacznikiem przystosowania obszaru do przyjęcia inwestorów zewnętrznych, a także jednym z warunków rozwoju działalności gospodarczej. Nowoczesna infrastruktura to między innymi rozwój rolnictwa-przetwórstwo mleczarskie oraz wygodniejsze życie mieszkańców.

Realizacja tego celu oznacza poprawę połączeń drogowych między miejscowościami gminy i połączeń z drogami powiatowymi wojewódzkimi i krajowymi, co przyczyni się do rozwoju działalności gospodarczej i do wzrostu zatrudnienia.

Modernizacja i budowa infrastruktury z zakresu ochrony środowiska (oczyszczalnie ścieków, kanalizacja, modernizacja kotłowni, utylizacja odpadów, likwidacja dzikich wysypisk śmieci) przyczyni się do poprawy stanu środowiska przyrodniczego.

O atrakcyjności gminy świadczy także rozwój, poziom i dostępność infrastruktury społecznej (kultura, oświata, komputeryzacja, informatyzacja).

Realizacja celu w zakresie oświaty odbywać się będzie poprzez optymalizację sieci szkół, modernizację i jak najlepsze ich wyposażenie

Działania prowadzące do osiągnięcia Celu Strategicznego A:

- A1.** budowa, przebudowa i modernizacja sieci dróg gminnych umożliwiających dostęp do sieci dróg powiatowych, wojewódzkich i krajowych,
- A2.** poprawa funkcjonalności struktury ruchu kołowego, ruchu pieszego - budowa chodników,
- A3.** poprawa estetyki przestrzeni publicznych,
- A4.** budowa, przebudowa i modernizacja infrastruktury oczyszczania ścieków (kanalizacja, przyzagrodowe oczyszczalnie ścieków),

- A.5.** budowa, przebudowa, modernizacja infrastruktury zagospodarowania i przetwarzania odpadów,
- A.6.** budowa, przebudowa i modernizacja infrastruktury ochrony powietrza,
- A.7.** remonty i modernizacja obiektów szkolnych,
- A.8.** budowa, przebudowa, modernizacja obiektów sportowych (boiska, stadiony, sale sportowe itp.),
- A.9.** budowa, przebudowa i modernizacja obiektów rekreacyjnych,
- A.10.** budowa, rozbudowa, unowocześnianie infrastruktury informatycznej.

CEL STRATEGICZNY B:

Rozwój rolnictwa i przedsiębiorczości mieszkańców.

Cel wskazuje rolnictwo i potencjał ludzki wsi jako kierunek wymagający wielu działań, które pozwolą naszym rolnikom funkcjonować i być konkurencyjnym na wspólnym rynku europejskim.

W wyniku procesów koncentracji produkcji wiele osób musi podjąć inne zajęcie niż rolnictwo, nie opuszczając miejsca zamieszkania. Muszą być zapewnione odpowiednie warunki do rozwoju przedsiębiorczości mieszkańców wsi.

Dobry klimat dla rozwoju przedsiębiorczości to nie tylko kwestia wysokiego poziomu infrastruktury technicznej. To również działania niskonakładowe jak sprawne zarządzanie, polityka podatkowa, planowanie przestrzenne uwzględniające potrzeby i oczekiwania przedsiębiorców obecnych jak i potencjalnych.

Działania prowadzące do osiągnięcia Celu Strategicznego B:

- B1.** wspieranie i promowanie rozwoju rolnictwa ekologicznego,
- B2.** wykorzystanie walorów przyrodniczych gminy przy tworzeniu gospodarstw agroturystycznych,
- B3.** wspieranie rozwoju i tworzenia przedsiębiorczości na terenie gminy,

B4. rozwój turystyki (zagospodarowanie terenów rekreacyjnych nad rzeką Narew)

B5. organizacja imprez promujących gminę.

CEL STRATEGICZNY C:

Poprawa warunków życia mieszkańców Gminy Rutki .

Organizacja życia społecznego wymaga od ludzi odpowiedzialnych za ten proces dużej wrażliwości społecznej. Społeczeństwo oczekuje od władz lokalnych skutecznych działań poprawiających warunki życia mieszkańcom gminy. Mieszkańcy oczekują podjęcie działań prowadzących do poprawy bezpieczeństwa publicznego i społecznego, zapewnienie możliwości znalezienia pracy i dobrego poziomu szkolnictwa.

Działania prowadzące do osiągnięcia Celu Strategicznego C:

- C1.** uzbrajanie w infrastrukturę techniczną terenu gminy,
- C2.** modernizacja infrastruktury służącej bezpiecznemu dotarciu dzieci do szkoły,
- C3.** poprawa bezpieczeństwa publicznego,
- C4.** rozszerzenie form opieki socjalnej,
- C5.** wspieranie programów realizowanych przez podmioty niepubliczne w sferze pomocy socjalnej, psychologiczno-pedagogicznej, zapobiegających rozwojowi patologii społecznych,
- C6.** remont i modernizacja budynków szkolnych, boisk itp.,
- C7.** zapewnienie powszechnego dostępu do internetu,
- C8.** rozwój kompetencji cyfrowych mieszkańców gminy, ułatwienie dostępu do nowoczesnej sieci informatycznej,

CEL STRATEGICZNY D:

Ochrona środowiska przyrodniczego i kształtowanie ładu przestrzennego.

Cel odnosi się do sposobu prowadzenia polityki gospodarczej gminy, prowadzącej do pogodzenia interesów środowiska naturalnego z interesami gospodarczymi. Bogactwem gminy jest czyste nieskażone powietrze. Należy tak prowadzić politykę gospodarczą aby nie doprowadzić do degradacji środowiska, które jest jedną z mocnych stron gminy.

Działania prowadzące do osiągnięcia Celu Strategicznego D:

- D1.** wprowadzanie nowoczesnych technologii przyjaznych środowisku,
- D2.** racjonalne wykorzystanie lokalnych kopalin,
- D3.** rozwiązanie problemu gospodarki odpadami,
- D4.** ochrona obszarów cennych przyrodniczo,
- D5.** ochrona gruntów rolnych i leśnych,
- D6.** modernizacja kotłowni węglowych na przyjazne środowisku,
- D7.** organizacja systemu selektywnej zbiórki odpadów,

V. OCENA SPÓJNOŚCI CELÓW STRATEGICZNYCH Z DOKUMENTAMI WYŻSZEGO RZĘDU

Ocena spójności celów strategicznych z dokumentami wyższego rzędu obejmuje dokumenty programowe szczebla unijnego, krajowego, regionalnego, a także lokalnego. Większość dokumentów unijnych ma charakter bardzo ogólnych strategii lub polityk, a zawarte w nich cele i kierunki działań są także obecne w dokumentach krajowych i regionalnych, ponieważ powstawały one w dużym zakresie na bazie dokumentów unijnych. Odniesienie się do tych dokumentów jest kluczowe w kontekście Strategii ze względu na możliwość skorzystania z instrumentów finansowych określonych w dokumentach unijnych i dokumentach niższego szczebla przy realizacji planowanych zadań.

Strategia gminy Rutki uwzględnia przede wszystkim wymienione poniżej dokumenty:

- Europa 2020, Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, Bruksela, 3.3.2010, KOM(2010) 2020 wersja ostateczna,
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006, OJ L 347, 20.12.2013, s. 320. (zwane Rozporządzeniem dla funduszy Wspólnych Ram Strategicznych 2014 – 2020),
- Uchwała Rady Ministrów Nr 157 z dnia z dnia 25 września 2012 r., w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Kraju 2020, Monitor Prawniczy, 22.11.2012 r., poz. 882
- Uchwała Sejmiku Województwa Nr XXXI/374/13 Podlaskiego z dnia 9 września 2013r. w sprawie przyjęcia zaktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020,

Dokumenty unijne:

Europa 2020, Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu

Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu Europa 2020, przyjęta przez Radę Europejską dnia 17 czerwca 2010 r., to kluczowy dokument dla średniookresowej strategii rozwoju kraju w kontekście członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Jest to dokument o znaczeniu fundamentalnym dla rozwoju UE w ciągu najbliższej dekady. Określa działania, których podjęcie w skoordynowany sposób przez państwa członkowskie przyspieszy wyjście z obecnego kryzysu i przygotuje europejską gospodarkę na wyzwania przyszłości. Strategia wyznacza trzy priorytety, których realizacja odbywać się będzie na szczeblu unijnym oraz krajowym: wzrost inteligentny (zwiększenie roli wiedzy, innowacji, edukacji i społeczeństwa cyfrowego), zrównoważony (produkcja efektywniej wykorzystująca zasoby, przy jednoczesnym zwiększeniu konkurencyjności) oraz sprzyjający włączeniu społecznemu (zwiększenie aktywności zawodowej, podnoszenie kwalifikacji i walka z ubóstwem). Efektem realizacji priorytetów Strategii Europa 2020 będzie osiągnięcie pięciu wymiernych, współzależnych celów przedstawionych w strategii i dotyczących:

- wzrostu wydatków na działalność B+R,
- wzrostu wskaźnika zatrudnienia,
- wzrostu udziału osób z wyższym wykształceniem w społeczeństwie oraz zmniejszeniu odsetka osób wcześniej kończących naukę,
- ograniczenia emisji CO₂ i osiągnięcia celów 20/20/20 w zakresie klimatu i energii,
- ograniczenia liczby osób żyjących w ubóstwie.

Cele Strategii Rozwoju Gminy Rutki w latach 2015 – 2020 wpisują się w założenia priorytetowe Strategii Europa 2020. Przede wszystkim do priorytetów unijnych odnoszą się odpowiednio następujące cele szczegółowe:

Tabela 56. Zestawienie celów szczegółowych z priorytetami Europy 2020.

Priorytety Europa 2020, Strategii na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu	Cele szczegółowe Strategii Rozwoju Gminy Rutki 2015 - 2020

Inteligentny rozwój (obszar edukacji)	A7, A9, A10, C8,
Zrównoważony rozwój (obszar klimatu, energii i mobilności) (obszar konkurencyjności)	A1-A2, A4, A10, C1, D1-D7 B2, B3, C1
Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu (obszar zatrudnienia i umiejętności) (obszar walki z ubóstwem)	A1, C5,C7-C8 C5,

Rozporządzenie dla funduszy Wspólnych Ram Strategicznych 2014 – 2020

Rozporządzenie dla funduszy Wspólnych Ram Strategicznych 2014 – 2020 (zwane też rozporządzeniem ogólnym) ustanawia wspólne zasady mające zastosowanie do Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS), Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego (EFMR), które działają w ramach wspólnych ram (europejskie fundusze strukturalne i inwestycyjne - „EFSI”). Ustanawia ono również przepisy niezbędne do zapewnienia skuteczności EFSI, a także koordynacji tych funduszy między sobą oraz z innymi instrumentami Unii. Wspólne zasady mające zastosowanie do EFSI określone są w części drugiej rozporządzenia ogólnego. Część trzecia ustanawia zasady ogólne odnoszące się do EFRR, EFS (zwanymi dalej łącznie „funduszami strukturalnymi”) oraz Funduszu Spójności, dotyczące celów priorytetowych i sposobu organizacji funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności („fundusze polityki spójności”), kryteriów, jakie państwa członkowskie i regiony muszą spełnić, aby kwalifikować się do wsparcia z EFSI, dostępnych środków finansowych oraz kryteriów ich alokacji. Część czwarta rozporządzenia ogólnego ustanawia zasady ogólne mające zastosowanie do funduszy polityki spójności oraz EFMR w zakresie zarządzania i kontroli, zarządzania finansowego, zestawienia wydatków i korekt finansowych.

Dokumentem określającym potencjalne obszary wsparcia w nowej perspektywie finansowej są Wspólne Ramy Strategiczne (WRS), które odpowiednio do założeń rozporządzenia ogólnego dla funduszy UE określają jedenaście celów tematycznych na lata 2014-2020 zgodnie ze strategią "Europa 2020":

- wspieranie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji – EFRR,

- zwiększenie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjno-komunikacyjnych – EFRR,
- podnoszenie konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw, sektora rolnego (w odniesieniu do EFRROW) oraz sektora rybołówstwa i akwakultury (w odniesieniu do EFMR) – EFRR,
- wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach – EFRR i FS,
- promowanie dostosowania do zmiany klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem - EFRR i FS,
- ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystywania zasobów - EFRR i FS,
- promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszych infrastrukturalnych sieciowych - EFRR i FS,
- wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników – EFRR i EFS
- wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem - EFRR i EFS
- inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie - EFRR i EFS
- wzmacnianie potencjału instytucjonalnego i skuteczności administracji publicznej – EFRR, FS, EFS.

Cele Strategii Rozwoju Gminy Rutki w latach 2015 – 2020 wpisują się w założenia priorytetowe Rozporządzenia dla funduszy Wspólnych Ram Strategicznych 2014 – 2020. Przede wszystkim do celów Wspólnych Ram Strategicznych (WRS) odnoszą się odpowiednio następujące cele szczegółowe:

Tabela 57. Zestawienie celów szczegółowych gminy Rutki z priorytetami Wspólnych Ram Strategicznych (WRS).

Cele Wspólnych Ram Strategicznych (WRS)	Cele szczegółowe Strategii Rozwoju Gminy Rutki 2015 - 2020
Podnoszenie konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw, sektora rolnego (w odniesieniu do EFRROW) oraz sektora rybołówstwa i akwakultury (w odniesieniu do EFMR) – EFRR	A1, B1, B2, B3, C1,

Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach – EFRR i FS	A4-A7, D1-D7
Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystywania zasobów - EFRR i FS	A4-A7, B1, D1-D7,
Wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników – EFRR i EFS	A1-A2, A10, C5, C7, C8,
Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem - EFRR i EFS	C5, C7, C8,
Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie - EFRR i EFS	A8-A10, C5-C8,

Dokumenty krajowe:

Strategia Rozwoju Kraju 2020

Strategia Rozwoju Kraju 2020 (ŚSRK) jest elementem nowego systemu zarządzania rozwojem kraju, którego fundamenty zostały określone w znowelizowanej ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. z 2009 r. Nr 84, poz. 712, z późn. zm.) oraz w przyjętym przez Radę Ministrów 27 kwietnia 2009 r. dokumencie Założenia systemu zarządzania rozwojem Polski. Po aktualizacji wydłużono horyzontu czasowy do 2020 roku.

Strategia Rozwoju Kraju 2020 jest najważniejszym dokumentem w perspektywie średniookresowej, określającym cele strategiczne rozwoju kraju, kluczowym dla określenia działań rozwojowych, w tym możliwych do sfinansowania w ramach perspektywy finansowej UE na lata 2014-2020. ŚSRK jest skierowana nie tylko do administracji publicznej. Integruje ona wokół celów strategicznych wszystkie podmioty publiczne, a także środowiska społeczne i gospodarcze, które uczestniczą w procesach rozwojowych i mogą je wspomagać zarówno na szczeblu centralnym, jak i regionalnym. ŚSRK wskazuje konieczne reformy ograniczające lub eliminujące bariery rozwoju społeczno-gospodarczego, orientacyjny harmonogram ich realizacji oraz sposób finansowania zaprojektowanych działań (zawiera wieloletni ramowy plan wydatków publicznych na działania rozwojowe). Strategia zwraca uwagę na wymiar terytorialny podejmowanych działań, wzmocnienie i lepsze wykorzystanie potencjałów

regionalnych. W ramach Strategii Krajowej 2020 dostrzegane jest zatem znaczenie samorządu terytorialnego i innych podmiotów w dynamizacji rozwoju regionów i kraju.

Zgodnie z założeniami przyjętymi w ŚSRK Polska w roku 2020 to: aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka i sprawne państwo. Podczas realizacji Wizji Polski w 2020 roku zasadniczą rolę odegrają następujące działania w kluczowych obszarach rozwoju:

- Przekształcenia instytucjonalne utrwalające sprawne państwo - wyższa jakość funkcjonowania instytucji publicznych, aktywna rola kapitału społecznego,
- Efektywny rozwój społeczno-gospodarczy i wysoka konkurencyjność gospodarki - wzrost gospodarczy zapewniający Polsce 74-79% poziomu PKB per capita UE w 2020 r., gospodarka oparta na wiedzy, nowoczesna infrastruktura, rozwój kapitału ludzkiego - wiodącymi atutami konkurencyjności,
- Spójność społeczno-gospodarcza i terytorialna - większa spójność terytorialna, dostępność usług publicznych, szeroka skala szans rozwoju jednostki, mądra i efektywna integracja społeczna.

Celem głównym Strategii średniookresowej jest wzmocnienie i wykorzystanie gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych potencjałów zapewniających szybszy i zrównoważony rozwój kraju oraz poprawę jakości życia ludności. W wskazanych powyżej trzech obszarach strategicznych wskazano następujące cele szczegółowe:

OBSZAR STRATEGICZNY I. SPRAWNE I EFEKTYWNE PAŃSTWO

Cel I.1. Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem

Cel I.2. Zapewnienie środków na działania rozwojowe

Cel I.3. Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywatela

OBSZAR STRATEGICZNY II. KONKURENCYJNA GOSPODARKA

Cel II.1. Wzmocnienie stabilności makroekonomicznej

Cel II.2. Wzrost wydajności gospodarki

Cel II.3. Zwiększenie innowacyjności gospodarki

Cel II.4. Rozwój kapitału ludzkiego

Cel II.5. Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych

Cel II.6. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko

Cel II.7. Zwiększenie efektywności transportu

OBSZAR STRATEGICZNY III. SPÓJNOŚĆ SPOŁECZNA I TERYTORIALNA

Cel III.1. Integracja społeczna

Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych

Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja

Cele Strategii Rozwoju Gminy Rutki w latach 2016 – 2020 wpisują się w założenia priorytetowe Strategii Rozwoju Kraju 2020. Przede wszystkim do celów ŚSRK odnoszą się odpowiednio następujące cele szczegółowe:

Tabela 58. Zestawienie celów szczegółowych gminy Rutki z priorytetami Strategii Rozwoju Kraju 2020.

Cele Strategii Rozwoju Kraju 2020	Cele szczegółowe Strategii Rozwoju Gminy Rutki 2015 - 2020
Cel I.3. Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywatela	A1-A2, A8-A10, B3-B5, C7-C8,
Cel II.2. Wzrost wydajności gospodarki	A1, A2, A10, B3, C1, D1,
Cel II.4. Rozwój kapitału ludzkiego	C7, C8,
Cel II.6. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko	A5, A6, B1, D1-D7,
Cel II.7. Zwiększenie efektywności transportu	A1, A2,
Cel III.1. Integracja społeczna	A8-A9, B5, C4, C8,
Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych	A1-A2, A7-A10, B5, C1-C7,

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 roku

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 r. (rok opracowania 2006), stanowiąca aktualizację Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2010, została przyjęta uchwałą nr XXXV/438/06 Sejmiku Województwa Podlaskiego w dniu 30 stycznia 2006 r.

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 r. określa misję rozwoju województwa, wyznacza cele i przyporządkowuje im priorytety. Strategia Rozwoju

Województwa Podlaskiego posiada jednakowy z dokumentami regionalnymi innych województw zasięg czasowy – do 2020 r. Strategia nie zawiera szczegółowych rozstrzygnięć, co do konkretnych projektów i działań w określonym czasie i miejscu. Rozstrzygnięcia takie – zgodnie z założeniem – miały zostać zawarte w programach wojewódzkich i operacyjnych. Strategia jest kluczowym dokumentem programowym określającym zasady i kierunki długofalowej koncepcji rozwoju regionu.

Zgodnie z SRWP misją rozwoju województwa podlaskiego jest uczynienie go regionem aktywnego i zrównoważonego rozwoju z wykorzystaniem walorów środowiska naturalnego, wielokulturowej tradycji i położenia przygranicznego. Z tak sformułowanej misji wynikają cele strategiczne i horyzontalne, które określone zostały następująco:

- Cel strategiczny 1. Konkurencyjna gospodarka;
- Cel strategiczny 2. Powiązania krajowe i międzynarodowe;
- Cel strategiczny 3. Jakość życia
- Cel horyzontalny: Wysokiej jakości środowisko przyrodnicze podstawą harmonii aktywności człowieka i przyrody;
- Cel horyzontalny: Infrastruktura techniczna i teleinformatyczna otwierająca region dla inwestorów, mieszkańców, sąsiadów i turystów.

Cele Strategii Rozwoju Gminy Rutki w latach 2015 – 2020 wpisują się w założenia priorytetowe Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 r. (SRWP). Przede wszystkim do celów SPWP odnoszą się odpowiednio następujące cele szczegółowe:

Tabela 59. Zestawienie celów szczegółowych gminy Rutki z priorytetami Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego.

Cele Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 r.	Cele szczegółowe Strategii Rozwoju Gminy Rutki 2015 - 2020
Cel strategiczny 1. Konkurencyjna gospodarka	A1, A10, B3, C1,
Cel strategiczny 2. Powiązania krajowe i międzynarodowe	A1, A10, C1, C8,
Cel strategiczny 3. Jakość życia	A1-A3, A7-A9, B3-B5, C2-C7,

„Program Rozwoju Powiatu Zambrowskiego do roku 2020”

W Programie Rozwoju Powiatu Zambrowskiego do roku 2020 wyszczególniono następujące cele strategiczne podrzędne pozwalające na ustalenie strategicznych nadrzędnych obszarów rozwoju, do których w szczególności należą:

1. Rozwój zasobów ludzkich i instytucjonalnych.
2. Ochrona i racjonalne wykorzystanie walorów środowiska naturalnego i dóbr kultury.
3. Rozwój gospodarczy oraz rozwój infrastruktury technicznej i społecznej.

Wyznaczając cele strategiczne wskazano na ogólne cele pożądane do osiągnięcia w długoletniej perspektywie czasowej, których realizacja jest uzależniona od szeregu czynników zewnętrznych. Kolejnym krokiem było wyznaczenie priorytetów – celów szczegółowych, będących wyznacznikiem kierunków działań powiatu.

Układ wyznaczonych celów strategicznych i priorytetów przedstawia się następująco:

Cel strategiczny I - Rozwój zasobów ludzkich i instytucjonalnych

Priorytet 1 - Podniesienie jakości i dostępności usług w sferze ochrony zdrowia.

Priorytet 2 - Rozwój edukacji i dostosowanie oferty edukacyjnej do wymogów rynku pracy.

Priorytet 3 - Przeciwdziałanie bezrobociu, aktywizacja rynku pracy i wzrost kompetencji zawodowych mieszkańców powiatu.

Priorytet 4 - Wzrost poziomu bezpieczeństwa publicznego.

Priorytet 5 - Zwiększenie skuteczności i efektywności działań administracji.

Priorytet 6 - Rozwijanie aktywnych form integracji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych oraz likwidacja barier architektonicznych, urbanistycznych, transportowych w dostępie do środowiska wewnętrznego i zewnętrznego osób niepełnosprawnych.

Cel strategiczny II - Ochrona i racjonalne wykorzystanie walorów środowiska naturalnego i dóbr kultury

Priorytet 1 - Ochrona i poprawa stanu środowiska naturalnego.

Priorytet 2 - Ochrona i optymalne wykorzystanie dóbr kultury.

Priorytet 3 – Promocja gospodarcza powiatu.

Cel strategiczny III – Rozwój gospodarczy oraz rozwój infrastruktury technicznej i społecznej

Priorytet 1 - Modernizacja i wyposażenie obiektów użyteczności publicznej.

Priorytet 2 - Modernizacja i rozwój infrastruktury drogowej.

Priorytet 3 - Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego.

Priorytet 4 - Rozwój sektora MŚP.

Priorytet 5 - Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich.

Wyznaczone cele strategiczne i priorytety nie mają układu hierarchicznego i będą realizowane równocześnie, w zależności od dostępności środków finansowych oraz zaangażowania się we wdrażanie programu poszczególnych instytucji i podmiotów. W obrębie każdego z priorytetów wskazano propozycje zadań, których realizacji należy się podjąć, aby osiągnąć wyznaczone priorytety i cele strategiczne. Ze względu na swój charakter część zadań może służyć realizacji różnych priorytetów lub celów strategicznych. Sformułowane zadania nie mają sztywnego, zamkniętego charakteru. Mogą one być modyfikowane bądź uszczegółowiane w miarę pojawiania się realnych możliwości ich realizacji. W ramach zadań realizowane będą projekty szczegółowo określające przedsięwzięcia.

Tabela 60. Zestawienie celów szczegółowych gminy Rutki z priorytetami Programu Rozwoju Powiatu Zambrowskiego do roku 2020.

Cele Program Rozwoju Powiatu Zambrowskiego do roku 2020	Cele szczegółowe Strategii Rozwoju Gminy Rutki 2015 - 2020
Cel strategiczny 1 - Rozwój zasobów ludzkich i instytucjonalnych	C5, C7, C8,
Cel strategiczny 2 - Ochrona i racjonalne wykorzystanie walorów środowiska naturalnego i dóbr kultury	A6, B1, B2, D1, D2, D4-D7
Cel strategiczny 3 – Rozwój gospodarczy oraz rozwój infrastruktury technicznej i społecznej	A1-A10, B3, B4, C1, C2, C4, C5, C6,

VI. Wieloletni Plan Inwestycyjny (WPI) na lata 2015- 2020

Skuteczne podejmowanie działań służących rozwojowi lokalnemu wymaga perspektywicznego myślenia wykraczającego poza roczne ramy planowania budżetowego. Jedną z ważniejszych decyzji, jaką musi podejmować władza samorządowa dotyczy wyboru strategicznych inwestycji sprzyjających poprawie warunków życia mieszkańców oraz warunków funkcjonowania podmiotów gospodarczych. Przyjmowany zestaw projektów inwestycyjnych powinien wpisywać się w strategiczne cele rozwoju oraz być zgodny z misją i wizją rozwoju gminy. Stąd niezbędnym elementem dokumentów strategicznych rozwoju gminy jest Wieloletni Plan Inwestycyjny, który oznacza program działania złożony ze zbioru projektów inwestycyjnych przewidzianych do realizacji przez gminę w okresie od kilku do kilkunastu lat. Obejmuje on w swojej treści roczne plany inwestycyjne i środki finansowe przeznaczone w kolejnych latach na prowadzenie inwestycji (wraz z przewidywanymi źródłami ich pozyskania).

Należy jednak zauważyć, że plan ten nie wyczerpuje wszystkich zadań inwestycyjnych przewidzianych do realizacji. Zawiera on głównie przedsięwzięcia o znaczeniu strategicznym. Może ulegać modyfikacjom i uzupełnieniom w zależności od zachodzących zmian w otoczeniu bliższym i dalszym gminy. Powinien być monitorowany i modyfikowany w zależności od potrzeb.

Wieloletnie planowanie inwestycyjne powinno przyczyniać się do skutecznego i efektywnego wydatkowania ograniczonych środków finansowych, skutecznej realizacji podstawowych celów rozwoju gminy, sięgania po finansowanie zewnętrzne inwestycji, poprawy procedur przygotowania i rozliczania zadań inwestycyjnych, uwzględniania aspektu finansowego realizacji inwestycji oraz realizacji przyjętej strategii rozwoju.

Zbiorcze zestawienie planowanych do realizacji zadań inwestycyjnych przez gminę Rutki w latach 2015-2020 zaprezentowano w zestawieniu tabelarycznym:

Lista zadań inwestycyjnych gminy Rutki

Tytuł zadania Oczekiwane rezultaty	Przewidywany całkowity koszt inwestycji	Nakłady inwestycyjne na realizację zadania w roku:						Planowane źródła finansowania zadań
		2015	2016	2017	2018	2019	2020	
1. Remonty dróg gminnych Poprawa jakości dróg gminnych, podniesienie bezpieczeństwa ruchu, ułatwienie dojazdów i usprawnienie transportu produktów rolnych	250 000,00	250 000,00						budżet gminy
2. Przebudowa pomostów w oczyszczalni ścieków w Grądach Woniecko Poprawa bezpieczeństwa i warunków pracy w oczyszczalni ścieków w Grądach Woniecko	150 000,00	150 000,00						fundusze UE, budżet gminy

3. Przebudowa boiska szkolnego przy szkole podstawowej i gimnazjum w Rutkach-Kossakach Poprawa warunków uprawiania sportów, możliwość organizacji zawodów międzyszkolnych, meczów	356 000,00	356 000,00						fundusze UE, budżet gminy
4. Budowa poletek osadowych hydrobotanicznych przy oczyszczalni ścieków w miejscowości Mężenin Utylizacja osadów z oczyszczalni ścieków w Mężeninie i Grądach Woniecko	350 000,00		350 000,00					fundusze UE, budżet gminy
5. Przebudowa ul. Krótkiej – drogi gminnej nr 106150B Usprawnienie transportu i dostępu do szkół, urzędu, kościoła	1 250 000,00		1 250 000,00					PROW, budżet gminy
6. Przebudowa dróg gminnych w miejscowości Mężenin II etap Usprawnienie transportu ludzi, płodów rolnych. Poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego oraz dowozu dzieci do szkół	750 000,00		750 000,00					PROW, budżet gminy

7. Remont drogi powiatowej nr 2051B na odcinku Rutki-Kossaki - Dębniaki Poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego. Usprawnienie transportu ludzi, płodów rolnych. Poprawa bezpieczeństwa dowozu uczniów do szkół			300 000,00 (budżet gminy)					Starostwo Powiatowe, fundusze unijne, budżet gminy
8. Budowa elektrowni wiatrowej do 0,1 MW „Pionowe silownie wiatrowe” Rozwój energooszczędnych, odnawialnych źródeł energii, obniżenie kosztów prądu związanych z oświetleniem ulicznym	800 000,00		800 000,00					fundusze UE, budżet gminy
9. Termomodernizacja budynku Szkoły Podstawowej w Kołomyi Poprawa warunków pracy nauczycieli, uczniów SP w Kołomyi. Remont budynku szkoły pozwoli utrzymać jego funkcję oraz podniesie trwałość i wartości użytkowe budowli	500 000,00		500 000,00					fundusze UE, budżet gminy

10. Budowa hali magazynowej w konstrukcji lekkiej stalowej Zapewnienie miejsca przechowywania i parkowania sprzętu stanowiącego własność Gminy. Hala zapewni miejsce do właściwego zabezpieczenia sprzętu używanego przez pracowników Gminy	450 000,00		450 000,00					budżet gminy
11. Zagospodarowanie terenu boiska szkolnego przy szkole podstawowej i gimnazjum w miejscowości Rutki-Kossaki Zwiększenie bezpieczeństwa imprez sportowych, zabezpieczenie trawiastego boiska oraz bieżni	80 000,00		80 000,00					budżet gminy
12. Uruchomienie gabinetu fizjoterapeutycznego Poprawa warunków opieki medycznej, głównie dla osób starszych, ułatwienie dostępu do specjalisty medycznego	150 000,00		150 000,00					fundusze UE, budżet gminy

13. Wymiana oświetlenia ulicznego w Gminie oraz instalacja oświetlenia hybrydowego (solarno-wiatrowe) Zwiększenie bezpieczeństwa drogowego i pieszego w wyniku wymiany świetlówek ulicznych na LED lub sodowe. W miejscach, gdzie instalacja tradycyjnego oświetlenia byłaby niemożliwa lub ekonomicznie nieuzasadniona, budowa lamp hybrydowych – solarno-wiatrowych	800 000,00			800 000,00				fundusze UE, budżet gminy
14. Rozbudowa drogi powiatowej nr 2007B na odcinku DK nr 8 – Śliwowo-Lopienite - Dobrochy Poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego. Usprawnienie transportu ludzi, płodów rolnych. Poprawa bezpieczeństwa dowozu uczniów do szkół				300 000,00 (budżet gminy)				Starostwo Powiatowe, fundusze unijne, budżet gminy
15. Termomodernizacja budynku szkoły w Grądach Woniecko Remont budynku pozwoli na utrzymanie jego funkcji przez długie, kolejne lata. Poprawi warunki pracy nauczycieli oraz uczniów	800 000,00			800 000,00				fundusze UE, budżet gminy

16. Rozbudowa ujęcia wody w Szlasach Lipno, spięcie sieci wodociągowej z odłączeniem poboru w Ciborach Zwiększenie długości sieci kanalizacyjnej i przyłączy kanalizacyjnych. Ochrona środowiska przed zanieczyszczeniami. Poprawa jakości wody, obniżenie kosztów eksploatacyjnych	3 000 000,00			3 000 000,00				fundusze UE, budżet gminy
18. Remonty dróg gminnych gruntowych i asfaltowych Poprawa jakości dróg asfaltowych i gruntowych. Usprawnienie transportu ludzi, dzieci do szkół i pól rolnych . Poprawa bezpieczeństwa drogowego	350 000,00			350 000,00				budżet gminy
19. Przebudowa kotłowni gminnej, zastosowanie energooszczędnych systemów ogrzewania, z instalacją urządzeń fotowoltaicznych na budynkach gminnych Obniżenie emisji CO ² do atmosfery, obniżenie kosztów eksploatacyjnych i usprawnienie systemu grzewczego kompleksu budynków gminnych				1 250 000,00				budżet gminy

20. Budowa chodników w miejscowości Rutki-Kossaki: ul. Żytnia, /Obwodowa, Przemysłowa/ Poprawa bezpieczeństwa pieszych, zwłaszcza dzieci idących do szkoły	100 000,00			100 000,00				budżet gminy
21. Przebudowa i modernizacja budynku po szkole w Zambrzycach Kapustach z przeznaczeniem na ośrodek terapii dla dzieci lub osób starszych Poprawa opieki zdrowotnej dla osób starszych	2 200 000,00			2 200 000,00				fundusze UE, budżet gminy
22. Remonty dróg gminnych zgodnie z inwentaryzacją Zwiększenie ilości dróg asfaltowych Usprawnienie transportu ludzi, dzieci do szkół i pól rolnych. Poprawa bezpieczeństwa drogowego	350 000,00				350 000,00			fundusze UE, budżet gminy

23. Likwidacja dzikich wysypisk Po likwidacji wysypisk i zagospodarowaniu terenu posadzony będzie las mieszany, zwiększy się zalesienie w gminie i poprawi wygląd estetyczny	100 000,00				100 000,00			budżet gminy
24. Budowa ścieżek rowerowych na terenie gminy Zwiększenie ilości ścieżek rowerowych, poprawa bezpieczeństwa drogowego, rozwój infrastruktury turystycznej	300 000,00				300 000,00			fundusze UE, budżet gminy
25. Budowa obiektu turystyczno – rekreacyjno – sportowego nad rzeką Narew Podniesienie atrakcyjności gminy, rozwój turystyki, powstanie nowych miejsc pracy	3 000 000,00					3 000 000,00		fundusze UE, budżet gminy
26. Przebudowa asfaltowych dróg gminnych, wg inwentaryzacji Wzrost jakości dróg asfaltowych Usprawnienie transportu ludzi, dzieci do szkół i pól rolnych . Poprawa bezpieczeństwa drogowego	1 000 000,00					1 000 000,00		fundusze UE, budżet gminy

27. Rekultywacja wyrobisk po kopalniach w związku z budową drogi S8 z przeznaczeniem na tereny rekreacyjne Podniesienie atrakcyjności gminy, rozwój sportu i turystyki, umożliwienie atrakcyjnego spędzania czasu mieszkańcom gminy	1 500 000,00					1 500 000,00		fundusze UE, budżet gminy
28. Modernizacja budynków użyteczności publicznej z zakresu termomodernizacji Podwyższenie standardów obsługi mieszkańców gminy, poprawa warunków pracy, energooszczędność budynków gminnych	450 000,00						450 000,00	fundusze UE, budżet gminy
29. Przebudowa asfaltowych dróg gminnych wg inwentaryzacji Wzrost jakości dróg asfaltowych Usprawnienie transportu ludzi, dzieci do szkół i pól rolnych. Poprawa bezpieczeństwa drogowego	1 000 000,00						1 000 000,00	fundusze UE, budżet gminy

VII. PROCEDURY WDRAŻANIA, MONITORINGU I EWALUACJI STRATEGII

”Plan rozwoju lokalnego gminy Rutki” został zatwierdzony oraz przyjęty do realizacji uchwałą Rady Gminy Rutki i przekazany do realizacji dla Wójta Gminy Rutki. Jego wdrażaniem zajmą się pracownicy Urzędu Gminy, którzy będą realizowali projekty inwestycyjne określone w Planie. Ich realizacja będzie zgodna z zasadami określonymi RPOWP. Pracownicy zajmą się:

- przygotowaniem wniosków aplikacyjnych i wszystkich niezbędnych dokumenty, załączniki i pozwolenia,
- przygotowaniem dokumentacji technicznej projektów,
- obsługą finansową projektów.
- monitorowaniem realizacji projektów,
- składaniem sprawozdań z ich realizacji.

Monitorowanie realizacji Planu prowadzone będzie również przez pracowników Urzędu Gminy Rutki. Będą oni na bieżąco prowadzili nadzór nad realizacją projektów. Mają oni dostęp do wszystkich danych dotyczących niezbędnych do kontrolowania zmian wskaźników osiągnięć określonych w Planie. Badając ich zmiany będą na bieżąco oceniali prawidłowość realizacji Planu. Dane te będą przekazywane Wójtowi Gminy. Na każdej sesji Rady Gminy Wójt składa Radnym, Sołtysom oraz zaproszonym gościom informacje ze swoich prac, w tym też sprawozdaniu będą informacje na temat wdrażania Planu i realizacji projektów określonych przez ten Plan. W czasie sesji wszystkie zainteresowane strony będą mogły zgłaszać zwoje wnioski i uwagi związane z realizacją Planu, a także zgłaszać do niego ewentualne zmiany, które będą musiały być zatwierdzone przez Radę Gminy Rutki.

Monitoring Planu

Strategia Rozwoju powinna dynamicznie reagować na zmieniające się potrzeby wynikające z nowych uwarunkowań endogenicznych i egzogenicznych. Monitoring i ewaluacja są koniecznymi elementami Strategii umożliwiającymi jej korygowanie i rozbudowę w trakcie procesu wdrażania.

Istota monitoringu polega na prowadzeniu stałych obserwacji, dokonywania ciągłych, systematycznych pomiarów, określaniu narzędzi pomiarów przebiegu procesów, które nas interesują. Monitoring Planu odnowy Wsi powinien odbywać się co roku, raz na 2 lata będzie przeprowadzana analiza porównawcza stanu wyjściowego i obecnego. Wzorcem dla takiego monitoringu mogą być wskaźniki oceny realizacji planowanych zadań. Wskaźniki te można podzielić na trzy podgrupy:

- Wskaźniki produktu - opisujące rozmiar podejmowanych przedsięwzięć w ramach danego projektu, na przykład liczba km zmodernizowanych dróg.
- Wskaźniki rezultatu - związane z bezpośrednimi i natychmiastowymi efektami przedsięwzięcia (projektu). Informują one o zmianach, jakie nastąpiły tuż po wdrożeniu danego przedsięwzięcia. Efekty bezpośrednie mogą być mierzone wartościowo i ilościowo, w tym liczba mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej.
- Wskaźniki oddziaływania - opisujące efekty odległe w czasie lub efekty pośrednie nie ograniczające się do korzyści beneficjentów (korzyści zewnętrzne). Pomiar tego typu efektów pośrednich jest tylko częściowo możliwy na wybranych przykładach, dających się zidentyfikować i zmierzyć. Całość efektów pośrednich może nie być jednoznacznie określona, może być jednak szacowana, np. wzrost aktywności lokalnej mieszkańców wsi.

Wskaźniki monitorowania projektowanych przedsięwzięć powinny być realne, trafnie dobrane, mierzalne - umożliwiające porównania, wiarygodne i dostępne. Stworzenie w miarę pełnego indeksu wskaźników monitorowania projektów może stanowić podstawę do określenia monitorowania całości Planu. Powinny być monitorowane bezpośrednio działania, a pośrednio również priorytety. Efekty wdrażania projektowanych przedsięwzięć powinny mieć wpływ na korekty układu priorytetów, opartych na diagnozie stanu istniejącego.

Tabela 61 Lista wskaźników do monitoringu Planu.

Wskaźniki	Jednostka miary	Sposób pomiaru
Wskaźniki produktu		
1. Długość dróg gminnych o zmodernizowanej powierzchni	km	Monitoring w miejscu realizacji projektów
2. Długość sieci wodociągowej – nowej i zmodernizowanej	mb	Monitoring w miejscu realizacji projektów
3. Długość sieci kanalizacji sanitarnej.	mb	Monitoring w miejscu realizacji projektów
4. Powierzchnia zmodernizowanych budynków oświatowych	m ²	Monitoring na miejscu realizacji inwestycji, dane techniczne z oddania obiektów do użytku
5. Powierzchnia zbudowanych obiektów sportowych	m ²	Monitoring na miejscu realizacji inwestycji, dane techniczne z oddania obiektów do użytku
6. Ilość wybudowanych przydomowych oczyszczalni ścieków	szt.	Monitoring na miejscu realizacji inwestycji, dane techniczne z oddania obiektów do użytku
Wskaźniki rezultatu		
1. Ilość nowo podłączonych gospodarstw domowych do wodociągu i sieci kanalizacyjnej	%	Statystyka gminna
2. Stosunek ilości budynków podłączonych do wodociągu, sieci kanalizacyjnej do	%	Statystyka gminna

wszystkich budynków		
3. Ilość imprez kulturalno – sportowych organizowanych zmodernizowanych obiektach	szt.	Statystyka gminna
4. Zwiększenie ilości zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych	godz./miesiąc	Statystyka gminna
5. Wskaźnik powierzchni dróg objętych modernizacją i ulepszeniem nawierzchni	%	Statystyka gminna i powiatowa
6. Skrócenie czasu przejazdu	km/godz.	Pomiar na miejscu
7. Obniżenie kosztów napraw nawierzchni jezdni	zł.	Statystyka gminna
8. Zmniejszenie liczby wypadków drogowych	Szt. / rok	Statystyka gminna i policyjna
9. Zmniejszenie opłat za korzystanie ze środowiska na skutek modernizacji kotłowni węglowych.	%	Statystyka gminna
10. Ilość ścieków oczyszczonych w wyniku modernizacji	m ³	Statystyka gminna
11. Obniżenie kosztu jednostkowego oczyszczania ścieków	zł/m ³	Statystyka gminna
12. Wskaźnik ilości ścieków dopływających do oczyszczalni w stosunku do jej przepustowości	%	Statystyka gminna
13. Zmniejszenie ilości dzikich wysypisk śmieci	%	Statystyka gminna

Wskaźniki oddziaływania		
1. Ilość osób korzystających z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej	szt.	Statystyka gminna
2. Polepszenie stanu środowiska naturalnego (ilość odprowadzanych i oczyszczanych ścieków, zmniejszenie emisji zanieczyszczeń do powietrza atmosferycznego)	%	Statystyka gminna
3. Wielkość migracji	szt.	Statystyka gminna, US w Białymstoku
4. Wzrost poziomu życia mieszkańców	%	Badania ankietowe
5. Zmniejszenie zachorowalności dzieci w placówkach kulturalno – oświatowych w wyniku poprawy dostępności do urządzeń sportowo-rekreacyjnych	%	Statystyka szkolna i gminna
6. Zwiększenie aktywności pozalekcyjnej uczniów w postaci ilości kółek zainteresowań	%	Statystyka szkolna
7. Zwiększenie aktywności rekreacyjnej mieszkańców	%	Statystyka gminna
8. Wskaźnik poprawy jakości dróg w wyniku przeprowadzonej ich modernizacji i ulepszenia	%	Badanie ankietowe (kierowców zgłaszających się do Powiatowego Wydziału

nawierzchni		Komunikacji)
9. Spadek emisji niebezpiecznych związków - CO ₂ , SO ₂ , NO ₂	mg/m ³	Badania WIOŚ
10. Wzrost zdrowotności mieszkańców	%	Statystyka gminna
11. Ilość powstałych lub utrzymanych miejsc pracy	Szt.	Statystyka gminna
12. Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej gminy	%	Ankieta wśród przedsiębiorców
13. Polepszenie stanu środowiska naturalnego	%	Badania WIOŚ

Ewaluacja

Ewaluacja ma na celu uzyskanie informacji, czy osiągnięto zakładane rezultaty oraz czy pozwoliły one i w jakim stopniu na realizację wyznaczonych celów w strategii. Pozwoli ona na korygowanie działań podejmowanych w ramach strategii. Ewaluacja będzie prowadzona według kryterium proporcjonalności. Ocenie będzie podlegało w jakim stopniu cele Strategii i sposób ich realizacji są właściwe, konieczne i wystarczające w stosunku do zmieniających się potrzeb i priorytetów na poziomie gminy. Do ewaluacji zostaną wykorzystane narzędzia ilościowe i jakościowe.

Strategia zakłada przeprowadzenie ewaluacji w trzech etapach:

1. Ewaluacja przed rozpoczęciem przeprowadzona została w trakcie planowania strategii. W fazie przygotowania Strategii opracowane zostały w poszczególnych obszarach silne oraz słabe strony, szanse i zagrożenia (analiza SWOT).
2. Ewaluacja w połowie realizacji strategii (okresowa). Przeprowadzenie oceny proporcjonalności celów strategicznych i szczegółowych do lokalnych potrzeb oraz proporcjonalności środków wykorzystanych dla realizacji przyjętych celów. Wyniki ewaluacji zostaną przedstawione w formie raportu, uwzględniającego analizę

realizacji przyjętych działań, czas ich realizacji, źródła finansowania, występowanie problemów oraz zagrożeń dalszej realizacji oraz propozycje działań korygujących i naprawczych.

3. Ewaluacja po zakończeniu okresu objętego Strategią (końcowa). Przeprowadzenie oceny proporcjonalności celów strategicznych i szczegółowych do lokalnych potrzeb oraz proporcjonalności środków wykorzystanych dla realizacji przyjętych celów. W przypadku wprowadzenia działań korygujących lub naprawczych, również te działania będą podlegały analizie. Wyniki ewaluacji zostaną przedstawione w formie raportu, który będzie zawierał opis procedury badawczej, wyniki badań, wnioski i rekomendacje będące podstawą planowania strategii w kolejnych latach.

Public Relations planu rozwoju lokalnego

Główne uwarunkowania społeczne planu rozwoju lokalnego to dostęp do informacji i sprawiedliwość rozstrzygnięć spraw z zakresu środowiska. Polska w 2003 roku ratyfikowała Konwencję o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz o dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska z 1999r., podpisaną w Aarhus. Art. 7 Konwencji nakazuje zagwarantowanie udziału społeczeństwa w przygotowaniu planów i programów mających znaczenie dla środowiska lokalnego i określa podstawowe obowiązki organów państwowych w zakresie zapewnienia udziału społecznego w postępowaniach dotyczących tych dokumentów. Są to w szczególności:

- ustalenia zakresu podmiotowego konsultacji,
- ustalenia rozsądnych norm czasowych na poszczególne etapy konsultacji,
- przeprowadzenie konsultacji odpowiednio wcześnie w toku procedury decyzyjnej, gdy wszystkie warianty są jeszcze możliwe, a udział społeczeństwa może być skuteczny,
- należyte uwzględnienie konsultacji społecznych przy wydawaniu decyzji.

Jednakże organy państwowe same podejmują decyzję co do szczegółowych sposobów powiadamiania społeczeństwa, metod zbierania uwag i wniosków oraz terminu i czasu trwania konsultacji społecznych.

Niniejszy dokument został opracowany z uwzględnieniem powyższych przepisów prawnych. Plan przygotowany został z udziałem szerokich konsultacji społecznych, przy uwzględnieniu głosów środowiska naukowego, gospodarczego, pracowniczego, kulturalnego i pozarządowego.

Dokument po zatwierdzeniu zostanie przesłany do sołtysów celu jego promocji w poszczególnych sołectwach. Informacje szczególnie istotne zostaną zaprezentowane w lokalnych mediach i na zebraniach gminnych.

SPIS TABEL:

Tabela 1. Ludność Gminy Rutki wg płci i wieku w 2014 roku.	22
Tabela 2. Podział mieszkańców gminy Rutki ze względu na ekonomiczne grupy wiekowe.	23
Tabela 3. Małżeństwa oraz ruch naturalny w gminie Rutki.	25
Tabela 4. Migracje w gminie Rutki.	26
Tabela 5. Fundacje i stowarzyszenia działające na terenie gminy Rutki.	31
Tabela 6. Wybory samorządowe przeprowadzone 21 listopada 2010 r.	33
Tabela 7. Wybory samorządowe przeprowadzone 16 listopada 2014 r. (I tura).	34
Tabela 8. Rozkład odpowiedzi na pytanie Jak Pani/Pan ocenia dostępność do usług ochrony zdrowia w gminie (podstawowa opieka medyczna, apteki, stomatolog)?	35
Tabela 9. Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem	38
Tabela 10. Odpowiedzi respondentów na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia sposób rozwiązywania problemów społecznych i profilaktyki w tym zakresie?	39
Tabela 11. Odpowiedzi respondentów na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia wsparcie osób bezrobotnych w gminie (kursy, zajęcia dla bezrobotnych)?	39
Tabela 12. Liczba dzieci w szkołach gminnych.	41
Tabela 13. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia poziom edukacji w gminie (jakość kształcenia, zajęcia dodatkowe dla uczniów)?	45
Tabela 14. Wykaz przestępstw na terenie Gminy Rutki.	47
Tabela 15. Wykaz wykroczeń na terenie Gminy Rutki.	48
Tabela 16.. Informacje o zdarzeniach przemocy w gminie w latach 2011-2014.	49
Tabela 17. Formy pomocy udzielonej ofiarom przemocy domowej przez OPS.	50
Tabela 18. Skala występowania przestępczości i przemocy w rodzinie w Gminie Rutki w ocenie mieszkańców.	51
Tabela 19. Struktura odpowiedzi na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia ofertę spędzenia wolnego czasu na terenie gminy: dla dzieci, młodzieży, dorosłych?	57
Tabela 20. Stanowiska archeologiczne podlegające ochronie położone w obrębie Gminy Rutki.	61

Tabela 21. Rozkład odpowiedzi respondentów na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia jakość i stan terenów rekreacyjnych (parki, miejsca spacerowe)?	63
Tabela 22. Rozkład odpowiedzi respondentów na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia zagospodarowania przestrzeni publicznej w gminie (parkingi, chodniki, ławki, kosze na śmieci)?	64
Tabela 23. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia atrakcyjność turystyczną gminy (zabytki, środowisko naturalne, rezerваты, ścieżki turystyczne)?	65
Tabela 24. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia promocję gminy, mającą na celu pozyskanie turystów?	66
Tabela 25. Rozkład odpowiedzi respondentów na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia poziom bazy turystyczno-wypoczynkowej (baza noclegowa, gastronomia)?	66
Tabela 26. Udział poszczególnych klas bonitacyjnych użytków rolnych.	68
Tabela 27. Struktura użytkowania gruntów w gminie Rutki.....	69
Tabela 28. Klasy gruntów ornych w Gminie Rutki.....	69
Tabela 29. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia dostęp do infrastruktury komunikacyjnej: Internet, telefon?	79
Tabela 30. Rozkład odpowiedzi respondentów na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia stan środowiska naturalnego na terenie gminy?	83
Tabela 31. Infrastruktura ochrony środowiska w Gminie Rutki.	83
Tabela 32. Ujęcia wód i wielkości zasobów wg stanu na dzień 31.12.200 r.....	84
Tabela 33. Charakterystyka dróg powiatowych w Gminie Rutki.	88
Tabela 34. Wykaz dróg gminnych w Gminie Rutki.....	90
Tabela 35. Powierzchnia zasiewów w gminie Rutki według rodzaju wg PSR 2010.....	95
Tabela 36. Zwierzęta gospodarskie w gminie Rutki wg PSR 2010	96
Tabela 37. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia warunki prowadzenia działalności rolniczej w gminie?	97
Tabela 38. Liczba oraz struktura podmiotów gospodarki narodowej wg liczby pracujących w gminie Rutki w latach 2010 – 2014	98
Tabela 39. Podmioty gospodarki narodowej z terenu gminy Rutki wg sekcji PKD	99
Tabela 40. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą wg sekcji PKD (stan na dzień 31.12.2015)	99
Tabela 41. Liczba podmiotów gospodarki narodowej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców i na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym w gminach powiatu zambrowskiego wg stanu na dzień 31.12.2014 r.....	100

Tabela 42. Liczba osób bezrobotnych w gminach powiatu zambrowskiego w latach 2010-2014.....	101
Tabela 43. Liczba bezrobotnych wg poziomu wykształcenia w gminie Rutki w latach 2010 – 2014.....	102
Tabela 44. Udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (w %) w gminach powiatu zambrowskiego na koniec 2014 roku	103
Tabela 45. Wielkość dochodów, wydatków oraz deficytu/nadwyżki budżetowej gminy Rutki w latach 2010-2014 (w PLN)	104
Tabela 46. Dochody i wydatki bieżące, deficyt/nadwyżka operacyjna w gminie Rutki w latach 2010-2014 (w PLN).....	105
Tabela 47. Dochody własne gminy Rutki w latach 2010-2013 (w PLN).....	105
Tabela 48. Struktura dochodów własnych gminy Rutki w latach 2010-2014 (w %)	107
Tabela 49. Dochody ogółem oraz dochody własne w przeliczeniu na jednego mieszkańca w gminie Rutki w latach 2010-2013 (w PLN)	110
Tabela 50. Wysokość subwencji ogólnej dla gminy Rutki w latach 2010-2014 (w PLN)	110
Tabela 51. Wysokość dotacji dla gminy Rutki w latach 2010-2014 (w PLN)	111
Tabela 52. Finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w gminie Rutki (w PLN)	112
Tabela 53. Struktura wydatków budżetu gminy Rutki według działów w latach 2010-2014 (w %)	113
Tabela 54. Lokata gminy Rutki ze względu na poziom wydatków gminy w przeliczeniu na jednego mieszkańca w latach 2010-2014	114
Tabela 55. Mocne i słabe strony - Analiza swot.....	116
Tabela 56. Zestawienie celów szczegółowych z priorytetami Europy 2020.	126
Tabela 57. Zestawienie celów szczegółowych gminy Rutki z priorytetami Wspólnych Ram Strategicznych (WRS).....	128
Tabela 58. Zestawienie celów szczegółowych gminy Rutki z priorytetami Strategii Rozwoju Kraju 2020.	131
Tabela 59. Zestawienie celów szczegółowych gminy Rutki z priorytetami Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego.	132
Tabela 60. Zestawienie celów szczegółowych gminy Rutki z priorytetami Programu Rozwoju Powiatu Zambrowskiego do roku 2020.....	134
Tabela 61 Lista wskaźników do monitoringu Planu.....	147

SPIS RYSUNKÓW:

Rysunek 1. Położenie powiatu zambrowskiego w województwie podlaskim.....	20
Rysunek 2. Usytuowanie gminy Rutki na tle powiatu zambrowskiego.....	20
Rysunek 3. Mapa. Sieć dróg krajowych i wojewódzkich w woj. podlaskim.....	88

SPIS WYKRESÓW:

Wykres 1. Odpowiedzi respondentów z Gminy Rutki na pytanie: Jaka jest Pani/Pana zdaniem skala występowania w gminie biedy?	36
Wykres 2 Rozkład odpowiedzi respondentów na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia liczbę obiektów oświatowych w gminie (przedszkola, żłobki)?	41
Wykres 3. Odpowiedzi respondentów z gminy Rutki na pytanie: Czy Pani/Pana zdaniem można czuć się w gminie bezpiecznie.....	53
Wykres 4. Struktura odpowiedzi na pytanie: Czy Pani/Pan uczestniczy w wydarzeniach kulturalnych i sportowych na terenie gminy?	54
Wykres 5. Struktura odpowiedzi na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia poziom infrastruktury sportowo-rekreacyjnej (boiska, place zabaw, parki, ławeczki) i obiekty kulturalne w gminie?	57
Wykres 6. Rozkład odpowiedzi respondentów na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia estetykę swojej miejscowości?	63
Wykres 7. Rozkład odpowiedzi respondentów na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia stan dróg w gminie?	87
Wykres 8. Rozkład odpowiedzi respondentów na pytanie: Jak Pani/Pan ocenia rozwiązania komunikacyjne w gminie?	94
Wykres 9. Dochody z tytułu udziału w podatku CIT gmin powiatu zambrowskiego w roku 2014 (w PLN).	108
Wykres 10. Dochody z tytułu udziału w podatku PIT gmin powiatu zambrowskiego w roku 2014 (w PLN)	108
Wykres 11. Dochody z tytułu udziału w podatkach dochodowych stanowiących dochód budżetu państwa gmin powiatu zambrowskiego w roku 2014 (w PLN)	109